

IV RAPORT
DLA SEKRETARZA GENERALNEGO RADY EUROPY
Z REALIZACJI PRZEZ RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ POSTANOWIEŃ
EUROPEJSKIEJ KARTY JĘZYKÓW REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH

[PROJEKT]

Warszawa, kwiecień 2022

Uwagi o charakterze formalnym	4
Wstęp	5
Część I: Ogólna	6
Art. 8 Szkolnictwo	11
A) udostępnienie nauczania przedszkolnego w odpowiednich językach regionalnych lub mniejszościowych	12
B) udostępnienie szkolnictwa podstawowego w odpowiednich językach regionalnych lub mniejszościowych	12
c) Udostępnienie szkolnictwa średniego w odpowiednich językach regionalnych lub mniejszościowych ...	15
d) Udostępnienie szkolnictwa na poziomie uniwersyteckim lub innym szkolnictwo wyższe w językach regionalnych lub mniejszościowych lub zapewnienie możliwości studiowania tych języków jako przedmiotów w szkolnictwie na poziomie uniwersyteckim i wyższym	32
Art. 9 Władze Sądownicze	35
1. Strony zobowiązują się w odniesieniu do tych okręgów sądowych, w których liczba mieszkańców posługujących się językami regionalnymi lub mniejszościowymi uzasadnia środki określone poniżej, odpowiednio do sytuacji każdego z tych języków i pod warunkiem, że korzystanie z udogodnień udostępnionych przez ten ustęp nie zostanie uznane przez sędziego za utrudniające należyte wymierzanie sprawiedliwości	35
Art. 10 Władze administracyjne i służby publiczne	39
2. W odniesieniu do władz lokalnych i regionalnych na których terytorium liczba mieszkańców będących użytkownikami języków regionalnych lub mniejszościowych jest taka, że uzasadnia środki wymienione poniżej, Strony zobowiązują do dopuszczania lub zachęcania do	39
b) możliwości składania przez użytkowników regionalnych lub mniejszościowych ustnych lub pisemnych wniosków w tych językach	39
Art. 11 Media	49
1. Strony zobowiązują się ze względu na użytkowników języków regionalnych lub mniejszościowych na terytoriach, na których mówi się tymi językami, w zależności od sytuacji każdego języka, w zakresie, w jakim władze publiczne posiadają bezpośrednie lub pośrednie kompetencje, uprawnienia lub w jakim odgrywają rolę w tej dziedzinie, i przy poszanowaniu zasady niezależności i autonomii mediów.	49
Art. 12 Działania kulturalne i obiekty kultury	61
W odniesieniu do działań i obiektów kulturalnych – a w szczególności bibliotek, wideo, środków kulturalnych, muzeów, archiwów, stowarzyszeń, teatrów i kin, jak również dzieł literackich i filmowych, powszechnych form ekspresji kulturalnej, festiwali i organizacji kulturalnych, włączając między innymi zastosowanie nowych technologii – Strony zobowiązują się, na terytoriach, na których takie władze publiczne są kompetentne, posiadają prawo lub odgrywają rolę w tej dziedzinie:	61
popieranie form wyrazu i inicjatyw właściwych językom regionalnym lub mniejszościowym i promowanie różnych form dostępu do dzieł tworzonych w tych językach.	63
A. Działania w obszarze szkolnictwa artystycznego i edukacji kulturalnej	64
B. Działania w ramach mecenatu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego nad kulturą ludową mniejszości w Polsce	65
C. Działania realizowane przez państwowe instytucje kultury działające w obszarze twórczości literackiej, czytelnictwa, rynku książek oraz bibliotek	67

D. Działania realizowane przez artystyczne instytucje kultury w obszarze teatru, muzyki, tańca i sztuk wizualnych	79
E. Działania realizowane przez muzea podległe i współprowadzone przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz inne instytucje kultury	83
Art. 14 Wymiana transgraniczna	96
Strony zobowiązują się:	96
a) do zastosowania istniejących umów dwustronnych lub wielostronnych, które wiążą je z państwami, w których ten sam język jest używany w identycznej lub podobnej formie, lub o ile będzie to konieczne, do podjęcia starań o zawarcie takich umów, w taki sposób, aby sprzyjać kontaktom pomiędzy użytkownikami tego samego języka w zainteresowanych państwach na polu kultury, edukacji, informacji, szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego.	96
ZAKOŃCZENIE	99

UWAGI O CHARAKTERZE FORMALNYM

Obowiązek okresowego przedstawiania Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy przez Państwa - Strony *Europejskiej karty języków regionalnych i mniejszościowych* (zwanej dalej *Kartą*) cyklicznych raportów (w formie określonej przez Komitet Ministrów) o swoich działaniach realizowanych zgodnie z Częścią II *Karty* oraz środkach podjętych w celu realizacji tych postanowień Części III, które zostały przez nie przyjęte, został określony w art. 15 *Karty*.

Art. 15 nakłada na Państwa-Strony *Karty* obowiązek przedstawienia pierwszego raportu w ciągu roku następującego po wejściu w życie *Karty* w odniesieniu do danej Strony, a kolejne raporty - w odstępach trzech lat po pierwszym raporcie.

Zgoda na dokonanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikacji *Karty* została wyrażona w ustawie z dnia 13 czerwca 2008 r. o ratyfikacji *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych*, sporządzonej w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz. U. z 2008 r. poz. 898). W dniu 12 lutego 2009 r. *Karta* została ratyfikowana. Zgodnie z art. 19 ust. 2 *Karty* dokument wszedł w życie w stosunku do Polski z dniem 1 czerwca 2009 r.

Z uwagi na obowiązek wynikający z art. 15 Rzeczpospolita Polska w roku 2010 przedstawiła *I Raport dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Europejskiej karty języków regionalnych i mniejszościowych*.

WSTĘP

Komitet Ekspertów ds. *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych* zwrócił uwagę, że wybór postanowień *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych*, które Rzeczpospolita Polska postanowiła stosować w odniesieniu do języków mniejszościowych oraz języka regionalnego jest wyborem ambitnym. Polska zobowiązała się bowiem do realizacji takich samych środków wobec wszystkich języków, przy czym tylko jedno Państwo-Sygnatariusz wybrało liczbę języków większą niż Polska (Republika Rumunii – 20 języków). Większość państw zgłaszała po kilka języków, Polska wybrała ich 15.

Wynikało to z jednej strony z zapisanej w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasady równości wszystkich wobec prawa oraz prawa wszystkich do równego traktowania przez władze publiczne, a z drugiej strony było zgodne z postulatami użytkowników języków mniejszościowych oraz języka regionalnego, zgłoszonymi w trakcie konsultacji dokumentów ratyfikacyjnych *Karty*. Przyjmując *Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych* Polska dostrzegła w tym dokumencie Rady Europy niezwykle istotny instrument pozwalający wzmocnić stosowane wcześniej w naszym kraju rozwiązania mające na celu ochronę języków mniejszościowych i języka regionalnego.

Duża liczba występujących w Polsce języków mniejszościowych, przy niewielkiej liczebności ich użytkowników, powoduje, że głównym problemem w realizacji *Karty* jest wdrożenie jej zapisów na wszystkich poziomach edukacji szkolnej. Polska stara się stwarzać jak najlepsze ku temu warunki (zarówno prawne, jak i praktyczne) oraz zachęca do korzystania z obowiązujących przepisów i wykorzystywania stworzonych możliwości. Problemem pozostaje jednak niewielka liczba użytkowników tych języków - szczegółowe dane dotyczące liczby użytkowników poszczególnych języków oraz rozbieżności na poszczególne języki znajdują się w tabeli poniżej: tab. 1, str. 8).

Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych jest znakomitym narzędziem służącym ochronie języków, jednak z uwagi na wskazane wcześniej uwarunkowania dochodzenie do pełnej realizacji wszystkich jej postanowień jest trudne. Realizacja ta jest celem, do którego Polska dąży przyjmując praktyczne rozwiązania służące promocji wszystkich języków mniejszościowych i języka regionalnego. Mając powyższe na uwadze, rząd polski stale podejmuje działania zmierzające do zwiększenia obecności języków mniejszościowych oraz języka regionalnego w przestrzeni publicznej.

Należy zaznaczyć, że dla pełnego obrazu sytuacji Polska – w ślad za *III Raportem* - przestała Komitetowi Doradczemu aktualizację danych i informacji za lata 2017-2018. Dane te zostały ponownie ujęte w niniejszym raporcie, zgodnie z okresem raportowania, obejmującym lata 2017-2021. W jego strukturze wprowadzono zmiany, które będą ułatwiać czytelnikowi analizę niniejszego dokumentu. W tym celu w załącznikach zamieszczono uszczegółowione dane liczbowe i merytoryczne dla poszczególnych części raportu.

1. Liczebność osób posługujących się językami mniejszościowymi oraz językiem regionalnym według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

Na wstępie należy zaznaczyć, iż w okresie sprawozdawczym raportu (2017-2021) został przeprowadzony Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań (dalej: NSP'21). Jednakże ogłoszenie jego szczegółowych wyników, odnoszących się do sytuacji społeczno-demograficznej mniejszości planowane jest w 2023 r. W związku z powyższym przedstawione tu informacje dotyczące liczebności osób posługujących się językami mniejszościowymi oraz językiem regionalnym pochodzą z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 r. (dalej: NSP'11). Dane zachowują aktualność do momentu opublikowania wyników kolejnego spisu, odnoszących się do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym kaszubskim.

Tematyka spisu, jego zakres, forma, tryb, granice obowiązków statystycznych zostały określone w ustawie z dnia 4 marca 2010 r. *o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r.* (Dz. U. z 2010 r. poz. 277) oraz aktach wykonawczych do ustawy, a także w rozporządzeniu (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. U. UE. L. z dnia 13.08.2008 r. Nr 218).

W NSP'11 zastosowano mieszaną metodę przeprowadzania spisu, polegającą na połączeniu danych z rejestrów i systemów informatycznych z danymi pozyskiwanymi w bezpośrednich badaniach statystycznych. W NSP'11 po raz pierwszy w historii polskich spisów powszechnych umożliwiono mieszkańcom Polski wyrażanie złożonych tożsamości narodowo-etnicznych, poprzez zadanie osobom spisywanym dwóch pytań o przynależność narodowo- etniczną:

- *Jaka jest Pana(i) narodowość?*
- *Czy odczuwa Pan(i) przynależność także do innego narodu lub wspólnoty etnicznej?*

W ramach NSP'11 przeprowadzono także badanie języka najczęściej używanego w kontaktach domowych (respondenci mieli możliwość wymienienia dwóch języków niepolskich, niezależnie od tego, czy były one używane z językiem polskim, czy też nie). Warto podkreślić, że poza pytaniem o język używany w codziennych kontaktach domowych z osobami najbliższymi zadawano respondentom również pytanie o język ojczysty, czyli język którego nauczyli się jako pierwszego we wczesnym dzieciństwie, np. od matki.

Zgodnie z wynikami przeprowadzonego NSP'11 Polskę zamieszkują przedstawiciele 13 mniejszości narodowych i etnicznych, których liczebność wynosi 286.192 osób. Stanowi to około 0,75 % wszystkich mieszkańców Polski. Jednocześnie, 301.805 osób zamieszkujących terytorium RP zadeklarowało używanie w domu języków mniejszościowych lub języka regionalnego. Liczebność osób posługujących się w kontaktach domowych językami mniejszościowymi oraz językiem regionalnym przedstawia się następująco:

Rodzaj języka kontaktów domowych	Liczba osób używających języka w domu
białoruski	26.448
czeski	1.451
hebrajski	321
jidysz	90
karaimski	1-50*
kaszubski	108.140
litewski	5.303
łemkowski	6.279
niemiecki	96.461
ormiański	1847
romski	14.468
rosyjski	19.805
słowacki	765
tatarski	1-50*
ukraiński	24.539
Ogólna liczba używających któregośkolwiek z ww. języków	301.805

* Ze względu na brak możliwości wystarczająco precyzyjnego oszacowania liczebności dane podano w postaci przedziałowej.

Tabela 1. Członkowie mniejszości narodowych i etnicznych - w rozumieniu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych - według najczęściej wymienianych języków kontaktów domowych (wg. NSP 2011)¹

Mniejszość narodowa lub etniczna	Najczęściej wymieniany język kontaktów domowych	Liczba wymienających
białoruska	Ogółem	43.878
	w tym:	
	polski	39.237
	białoruski	20.528
	rosyjski	1.022
	gwara pogranicza polsko-białoruskiego	569
	ukraiński	487
	gwara białorusko-ukraińska	420
	gwara białoruska (tzw. język "prosty")	319
	ruski	172
czeska	Ogółem	2.831
	w tym:	
	polski	2.808
	czeski	392
	śląski	101
karaimska	Ogółem	314
	w tym:	
	polski	311
litewska	Ogółem	7.376
	w tym:	

¹ <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/wyniki-narodowego-spisu-powszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2011---mniejszosci-narodowe-i-etniczne-oraz-jezyk-regionalny>

	polski	3.845
	litewski	4.630
łemkowska	Ogółem w tym:	9.640
	polski	8.301
	łemkowski	5.470
	ukraiński	269
niemiecka	Ogółem w tym:	144.236
	polski	116.404
	niemiecki	50.347
	kaszubski	178
	rosyjski	106
ormiańska	Ogółem w tym:	1.683
	polski	1.642
	ormiański	429
romska	Ogółem w tym:	16.723
	polski	14.748
	romski	12.075
rosyjska	Ogółem w tym:	8.796
	polski	8.529
	rosyjski	2.091
słowacka	Ogółem w tym:	2.739
	polski	2.728
	słowacki	268
tatarska	Ogółem w tym:	1.828
	polski	1.808
ukraińska	Ogółem w tym:	38.795
	polski	34.520
	ukraiński	17.820
	rosyjski	915
	łemkowski	530
	białoruski	147
żydowska	Ogółem w tym:	7.353
	polski	7.284
	hebrajski	129
	rosyjski	109

Tabela 2. Zmiany w zakresie wskazań języka domowego w latach 2002 - 2011²

Język używany w kontaktach domowych	Rok*		Przyrost/ubytek
	2002	2011	
	w tysiącach		
Ludność ogółem	38.230,1	38.511,8	+281,7
Polski	37.405,3	37.815,6	+410,3
Niepolski	563,5	948,5	+385,0
w tym:			
kaszubski	52,7	108,1	+55,5
niemiecki	204,6	96,5	- 108,1
białoruski	40,7	26,4	-14,2
ukraiński	22,7	24,5	+1,8
rosyjski	15,3	19,8	+4,5
romski	15,8	14,5	-1,3
łemkowski	5,6	6,3	+0,7
litewski	5,8	5,3	-0,5

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednego języka – dane w kolumnach

² Tabela nr 2 i 3, źródło: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/struktura-narodowo-etniczna-jezykowa-i-wyznaniowa-ludnosci-polski-nsp-2011,22,1.html>, str. 69-92.

Wykres 1. Ludność według identyfikacji narodowo-etnicznej oraz posługiwania się w domu językiem polskim i niepolskim w 2011 roku

ART. 8 SZKOLNICTWO

W ZAKRESIE SZKOLNICTWA STRONY ZOBOWIĄZUJĄ SIĘ NA TERYTORIUM, NA KTÓRYM TAKIE JĘZYKI SĄ UŻYWANE, ZGODNIE Z SYTUACJĄ KAŻDEGO Z TYCH JĘZYKÓW I BEZ USZCZERBKU DLA NAUCZANIA OFICJALNEGO JĘZYKA (JĘZYKÓW) PAŃSTWA:

AD. 25, 26, 27, 28, 33, 34, 35, 36, 37,

W okresie sprawozdawczym działania na rzecz podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów, a w szczególności nauka języka oraz własnej historii i kultury prowadzone były na wszystkich etapach edukacji, tj. w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach, liceach ogólnokształcących oraz w szkołach zawodowych i szkołach muzycznych.

Według danych Systemu Informacji Oświatowej na dzień 30 września 2020 r. z nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz języka regionalnego kaszubskiego korzysta łącznie 83 285 uczniów:

Tabela 3. Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym uczących się języka mniejszości w latach 2014-2021

R. szk.	J. białoruski	J. czeski	J. karaimski	J. litewski	J. łemkowski	J. niemiecki	J. ormiański	J. romski	J. rosyjski	J. słowacki	J. tatarski	J. ukraiński	J. hebrajski	J. kaszubski	RAZEM UCZNIÓW
2014/2015	3 010	0	0	648	280	45 543	76	5	0	190	0	2 934	418	19 527	72 631
2015/2016	3 072	0	0	622	333	51 198	86	2	59	219	0	3 136	427	20 323	79 477
2016/2017	2 862	0	0	600	290	52 914	75	2	68	258	0	3 108	435	20 690	81 302
2017/2018	2 828	0	0	593	297	57 522	76	5	61	229	0	2 956	393	19 828	84 788
2018/2019	2 926	0	0	609	306	60 169	76	0	45	197	0	2 867	464	20 396	88 055
2019/2020	2 794	0	0	588	313	58 889	58	0	135	188	0	2 943	361	20 623	86 892
2020/2021	2 739	0	0	599	303	56 649	42	0	45	188	0	2 175	356	20 189	83 285

Szczegółowa informacja statystyczna, dotycząca liczby uczniów należących do mniejszości narodowych i uczących się swojego języka ojczystego w przedszkolach i szkołach w Polsce

zamieszczona jest na stronie internetowej portalu Otwarte Dane: <https://dane.gov.pl/pl/dataset/276,nauka-jezykow-mniejszosci-narodowych-etnicznych-i-jezyka-regionalnego> (źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki, zbiór danych: *Nauka języków mniejszości narodowych, etnicznych i języka regionalnego*).

**A) UDOSTĘPNIENIE NAUCZANIA PRZEDSZKOLNEGO W ODPOWIEDNICH
JĘZYKACH REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH**

**B) UDOSTĘPNIENIE SZKOLNICTWA PODSTAWOWEGO W ODPOWIEDNICH
JĘZYKACH REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH**

Od dnia 1 września 2017 r. w przedszkolu oraz w szkole podstawowej obowiązuje podstawa programowa określona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej³.

Zadaniem szkoły w zakresie nauczania języka mniejszości narodowej lub etnicznej jest wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju ucznia przez wzmacnianie poczucia jego tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej lub narodowej.

Nauczanie języka mniejszości narodowej lub etnicznej powinno być wspierane przez uczenie zwyczajów, obyczajów oraz właściwych zachowań w środowisku rodzinnym, lokalnym i szkolnym. Rolą nauczyciela jest uświadamianie uczniom, że wspólnoty takie jak rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna stanowią wielką wartość w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki. Ponadto nieodłącznym elementem pracy szkoły jest też kształtowanie szacunku do swego języka ojczystego.

Realizacja podstawy programowej przedmiotu *Język mniejszości narodowej lub etnicznej* kładzie nacisk na rozwijanie wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie obszarów:

- świadomość własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego,
- kształcenie językowe,
- kształcenie literackie i kulturowe,
- tworzenie wypowiedzi,
- odbiór tekstów kultury.

³ Dz. U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.

Zgodnie z podstawą programową przedmiotu *Język regionalny – język kaszubski* celem edukacji w języku kaszubskim jest kształtowanie językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości ucznia w partnerstwie z rodziną, środowiskiem lokalnym i regionalnym.

Ten cel w szczególności realizuje się przez:

- 1) dostarczenie i pogłębienie wiedzy o języku, literaturze, piśmiennictwie, tradycji, obrzędach, historii, religii, architekturze, muzyce, malarstwie, szeroko rozumianej sztuce (w tym sztuce ludowej), a także codzienności Kaszubów z uwzględnieniem specyfiki lokalnej i geograficzno-przyrodniczej,
- 2) kształtowanie umiejętności językowych dla potrzeb komunikacji międzyludzkiej, dostępu do dziedzictwa kulturowego (piśmiennictwa, literatury, muzyki itp.) i twórczego rozwoju potencjału własnego ucznia,
- 3) kształtowanie pozytywnego stosunku do języka i kultury kaszubskiej,
- 4) kształtowanie postawy zaangażowania w rozwój środowiska geograficzno-przyrodniczego, kulturowego i społecznego Kaszub i Pomorza,
- 5) kształtowanie otwartości na inne kultury Pomorza, kulturę polską i europejską.

W klasach I-III szkoły podstawowej uczniowie realizowali treści nauczania obszarów „Język mniejszości narodowej lub etnicznej” oraz „Język regionalny – język kaszubski”.

W klasach IV-VI szkoły podstawowej (II etap edukacyjny), w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych (III i IV etap edukacyjny) uczniowie mogli uczestniczyć w zajęciach język regionalny – język kaszubski oraz język mniejszości narodowej lub etnicznej.

Podstawa programowa przedmiotu język mniejszości narodowej lub etnicznej definiuje następujące cele kształcenia:

- świadomość własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego,
- odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji,
- tworzenie wypowiedzi,
- analiza i interpretacja tekstów kultury.

Treści nauczania ustalone w podstawach programowych ww. przedmiotów dla poszczególnych etapów edukacyjnych zostały zdefiniowane odpowiednio do wieku, możliwości i potrzeb edukacyjnych uczniów.

Poniżej umieszczono tabele, prezentujące dynamikę nauczania języków ojczystych mniejszości narodowych i etnicznych oraz nauki języka kaszubskiego na etapach edukacji przedszkolnej i szkoły podstawowej od r. szk. 2013/2014:

Tabela 4. Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym - przedszkole w latach 2013-2021

Edukacja przedszkolna według danych Systemu Informacji Oświatowej																
(stan na dzień 30 września każdego roku)																
	J. białoruski	J. czeski	J. karaimski	J. litewski	J. łemkowski	j. niemiecki	j. ormiański	j. romski	J. rosyjski	J. słowacki	J. tatarski	J. ukraiński	J. hebrajski	J. jidysz	J. kaszubski	RAZEM
Liczba placówek	4	0	0	3	7	181	1	1	1	2	0	37	3	0	22	
2013/2014	121	0	0	126	66	7 259	2	0	0	25	0	336	130	0	653	8 718
2014/2015	103	0	0	108	7	7 470	0	3	0	22	0	378	162	0	1.527	8 253
2015/2016	163	0	0	117	45	6 970	0	0	2	7	0	318	64	0	712	8 398
2016/2017	152	0	0	131	17	8 186	5	0	0	13	0	375	58	0	950	9 887
2017/2018	160	0	0	132	35	8 751	0	0	0	12	0	354	59	0	498	10 001
2018/2019	276	0	0	121	28	7 218	0	0	0	0	0	176	54	0	344	8 217
2019/2020	201	0	0	115	37	7 166	0	0	91	0	0	317	47	0	556	8 530
2020/2021	249	0	0	118	36	6 987	0	0	0	0	0	225	0	0	319	7 934

Tabela 5. Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym – szkoła podstawowa w latach 2013-2021

Edukacja - szkoła podstawowa według danych Systemu Informacji Oświatowej																
(stan na dzień 30 września każdego roku)																
	J. białoruski	J. czeski	J. karaimski	J. litewski	J. łemkowski	j. niemiecki	J. ormiański	J. romski	J. rosyjski	J. słowacki	J. tatarski	J. ukraiński	J. hebrajski	J. jidysz	J. kaszubski	RAZEM
Liczba placówek	24	0	0	7	21	335	3	1		6	0	74	3	0	227	

2013/ 2014	1 610	0	0	276	209	27 650	49	0	0	139	0	1 518	205	0	13 205	44 861
2014/ 2015	1 659	0	0	283	212	32 397	76	2	0	151	0	1 579	226	0	14 490	51 075
2015/ 2016	1 728	0	0	281	215	38 252	86	2	57	177	0	1 782	317	0	15 799	58 696
2016/ 2017	1 580	0	0	276	219	38 658	70	2	56	186	0	1 750	312	0	15 597	58 706
2017/ 2018	1 772	0	0	316	225	44 804	76	0	60	172	0	1 909	291	0	16 225	65 850
2018/ 2019	2 126	0	0	419	264	52 243	76	0	45	197	0	2 393	383	0	18 689	76 835
2019/ 2020	2 003	0	0	384	259	51 513	58	0	44	188	0	2 192	301	0	18 924	75 866
2020/ 2021	1 917	0	0	369	256	49 443	42	0	45	188	0	1 793	313	0	18 700	73 066

C) UDOSTĘPNIENIE SZKOLNICTWA ŚREDNIEGO W ODPOWIEDNICH JĘZYKACH REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH

Począwszy od roku szk. 2019/2020 w szkołach ponadpodstawowych stosowana jest podstawa programowa uregulowana w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. poz. 467, z późn. zm.).

Uczniowie mogą wybrać i realizować w zakresie podstawowym lub rozszerzonym przedmioty: *Język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz Język regionalny – język kaszubski.*

Podstawa programowa języka mniejszości narodowej lub etnicznej umożliwia młodzieży należącej do mniejszości narodowej lub etnicznej rozwój na wielu płaszczyznach: w zakresie świadomości i tożsamości narodowej, integracji kulturowej i komunikacji językowej. Przewiduje ona aktywne uczestnictwo uczniów w życiu środowiska lokalnego i kulturze narodowej lub etnicznej. Nacisk położono na motywowanie ucznia do poznawania literatury narodowej lub etnicznej oraz innych tekstów kultury, w tym również kultury regionalnej, rozwijanie w uczniach postaw ciekawości, otwartości na otaczający świat i poszanowanie kultury własnego narodu lub grupy etnicznej, jak również kultury polskiej i europejskiej.

Celem edukacji w języku kaszubskim jest kształtowanie i rozwój językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości młodego człowieka w jego relacjach z regionem, państwem, Europą i światem. Ponadto rozwijanie w uczniach ciekawości, otwartości i szacunku dla innych kultur.

Uczniowie rozwijają kompetencje w zakresie świadomości oraz tożsamości regionalnej i etnicznej, języka i kultury.

Podkreśla się także znaczenie motywowania ucznia do poznawania literatury regionalnej i innych tekstów kultury, zdobywania wiedzy o regionie oraz rozwijania sprawności językowych w zakresie języka ojczystego, a także szeroko pojętej współpracy ze środowiskiem lokalnym i regionalnym.

Poniżej umieszczono tabele, prezentujące dynamikę nauczania języków ojczystych mniejszości narodowych i etnicznych oraz nauki języka kaszubskiego na etapie edukacji ponadpodstawowej (szkoły ogólnokształcące oraz zawodowe i techniczne) od r. szk. 2013/2014:

Tabela 6. Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym - szkoła ponadpodstawowa w latach 2013-2021

Edukacja - szkoły ponadpodstawowa ogólnokształcące według danych Systemu Informacji Oświatowej																
(stan na dzień 30 września każdego roku)																
Rok szkolny	J. białoruski	J. czeski	J. karaimski	J. litewski	J. łemkowski	J. niemiecki	J. ormiański	J. romski	J. rosyjski	J. słowacki	J. tatarski	J. ukraiński	J. hebrajski	J. jidysz	J. kaszubski	RAZEM
Liczba placówek	21	0	0	7	9	97	0	0	1	2	0	53		0	103	
2013/2014	1 403	0	0	257	77	5 767	0	0	7	13	0	902	34	0	3 022	11 482
2014/2015	1 248	0	0	252	61	5 538	0	0	0	17	0	924	30	0	3 097	11 167
2015/2016	1 181	0	0	217	73	5 699	0	0	0	35	0	1 003	46	0	3 181	11 435
2016/2017	1 130	0	0	193	54	5 881	0	0	0	59	0	965	65	0	3 380	11 727
2017/2018	896	0	0	145	37	3 848	0	0	0	45	0	685	43	0	2 358	8 057
2018/2019	524	0	0	69	14	616	0	0	0	0	0	284	27	0	654	2 188
2019/2020	590	0	0	89	16	83	0	0	0	0	0	426	13	0	464	1 681
2020/	573	0	0	112	8	130	0	0	0	0	0	151	43	0	461	1 478

Tabela 7. Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym – szkoły zawodowe i techniczne w latach 2013-2021

Edukacja - szkoła ponadpodstawowa - szkolnictwo techniczne i zawodowe według danych Systemu Informacji Oświatowej (stan na dzień 30 września każdego roku)																
	J. białoruski	J. czeski	J. karaimski	J. litewski	J. łemkowski	J. niemiecki	J. ormiański	J. romski	J. rosyjski	J. słowacki	J. tatarski	J. ukraiński	J. hebrajski	J. jidysz	J. kaszubski	RAZEM
Liczba placówek	0	0	0	1	0	5	0	0	0	0	0	4	0	0	13	
2013/ 2014	0	0	0	5	0	133	0	0	0	0	0	51	0	0	267	456
2014/ 2015	0	0	0	5	0	129	0	0	0	0	0	50	0	0	413	597
2015/ 2016	0	0	0	7	0	277	0	0	0	0	0	33	0	0	611	928
2016/ 2017	0	0	0	0	0	189	0	0	0	0	0	18	0	0	763	970
2017/ 2018	0	0	0	0	0	119	0	0	0	0	0	8	0	0	747	874
2018/ 2019	0	0	0	0	0	92	0	0	0	0	0	14	0	0	709	815
2019/ 2020	0	0	0	0	1	127	0	0	0	0	0	8	0	0	679	815
2020/ 2021	0	0	0	0	3	89	0	0	0	0	0	6	0	0	709	807

NAUCZANIE JĘZYKA REGIONALNEGO - KASZUBSKIEGO

Podstawy prawne prowadzenia działalności oświatowej na rzecz promowania używania języka regionalnego – kaszubskiego oraz języków mniejszości narodowych i etnicznych zawiera art. 13 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2021 r. poz. 1915), który stanowi, że szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.

Ustawa o systemie oświaty w art. 13 ust. 4-7 stanowi, że:

- w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej;
- minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu zapewnienia możliwości kształcenia nauczycieli oraz dostępu do podręczników na potrzeby szkół i placówek publicznych;
- minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu popularyzacji wiedzy o historii, kulturze, języku i o tradycjach religijnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Na wniosek rodziców nauka języka mniejszości i języka regionalnego może być prowadzona:

- 1) w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach;
- 2) w grupach, oddziałach lub szkołach - z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury;
- 3) w międzyszkolnych zespołach nauczania.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określił, w drodze rozporządzenia⁴, warunki i sposób wykonywania przez szkoły i placówki zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w szczególności ustalił minimalną liczbę uczniów, dla których organizuje się poszczególne formy nauczania.

W okresie sprawozdawczym, tj. w latach 2017-2021 nauczanie w zakresie języków mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego było prowadzone zgodnie z podstawą programową, którą regulują następujące rozporządzenia:

- 1) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. poz. 977, z późn. zm.),
- 2) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz. U. poz. 356, z późn. zm.),
- 3) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dz. U. poz. 467, z późn. zm.).

⁴ Dz. U. z 2017 r. poz. 1627

PROGRAMY NAUCZANIA I PODRĘCZNIKI SZKOLNE DO NAUKI JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI I JĘZYKA REGIONALNEGO

Ad. 25, 26, 27, 28, 39

Zgodnie z przepisami ustawy o systemie oświaty⁵ szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury. Na wniosek rodziców nauka języka oraz własnej historii i kultury może być prowadzona:

- 1) w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach;
- 2) w grupach, oddziałach lub szkołach - z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury;
- 3) w międzyszkolnych zespołach nauczania.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określił w drodze rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywaniem poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym⁶, warunki i sposoby wykonywania przez szkoły i placówki powyższych zadań. Wynika z niego że:

- 1) Nauka języka mniejszości lub języka regionalnego w szkołach może być organizowana:
 - a) w formie dodatkowej nauki języka mniejszości lub języka regionalnego;
 - b) przez prowadzenie zajęć edukacyjnych w dwóch językach: języku polskim i języku mniejszości lub języku regionalnym;
 - c) przez prowadzenie zajęć edukacyjnych w języku mniejszości lub języku regionalnym⁷.
- 2) Nauczanie języka mniejszości, języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, odbywa się na podstawie programów nauczania dopuszczonych do użytku w szkole przez dyrektora szkoły⁸.

⁵ Art. 13 ust. 1-3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2021 r. poz. 1915, z późn. zm.)

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1627),

⁷ § 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1627),

⁸ § 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1627),

Określone w podstawie programowej cele, treści oraz szczegółowe wymagania dotyczące nauczania języka mniejszości i języka regionalnego stanowią materiał wyjściowy do opracowywania przez nauczycieli programów nauczania oraz przygotowania przez wydawców podręczników szkolnych do nauki języka mniejszości i języka kaszubskiego. Kwestie związane z opracowaniem i dopuszczaniem programów nauczania i podręczników szkolnych dla realizacji zadań szkół związanych z nauką języka mniejszości oraz własnej historii i kultury regulują przepisy ogólne dotyczące dopuszczania przez dyrektora szkoły do użytku w szkole programu wychowania przedszkolnego lub programu nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

Przepisy art. 22a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁹ stanowią, że nauczyciel lub zespół nauczycieli przedstawia dyrektorowi szkoły program nauczania. Program nauczania może obejmować treści nauczania wykraczające poza zakres treści nauczania ustalonych w podstawie programowej.

Dyrektor przedszkola lub szkoły po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej dopuszcza do użytku w szkole przedstawiony przez nauczyciela program nauczania. Dopuszczone do użytku w szkole programy nauczania stanowią szkolny zestaw programów nauczania.

Zgodnie z art. 22aa ustawy o systemie oświaty, nauczyciel może zdecydować o realizacji programu nauczania z zastosowaniem podręcznika, materiałów edukacyjnych zastępujących lub uzupełniających podręcznik oraz materiałów ćwiczeniowych, lub bez zastosowania podręcznika i ww. materiałów. Wyboru podręcznika lub materiału edukacyjnego w danej szkole dokonuje zespół nauczycieli prowadzących nauczanie poszczególnych zajęć edukacyjnych dla danej klasy.

W przypadku uczniów objętych kształceniem w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej, zespół nauczycieli uczących języka mniejszości może przedstawić dyrektorowi szkoły propozycję więcej niż jednego podręcznika lub materiału edukacyjnego¹⁰.

Podręczniki podlegają procedurze dopuszczenia do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Postępowanie w sprawie dopuszczenia do użytku szkolnego podręcznika odbywa się **na wniosek podmiotu** posiadającego autorskie prawa majątkowe do podręcznika lub inne prawa do korzystania z utworu będącego podręcznikiem. Podmiotami ubiegającymi się o dopuszczenie podręcznika są w głównej mierze wydawcy związani z poszczególnymi środowiskami mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, którzy są bezpośrednio zainteresowani ich wydaniem dla mniejszości, do której również sami należą.

⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 1915, z późn. zm.

¹⁰ Art. 22ab ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2021 r. poz. 1915, z późn. zm.).

Podręczniki zostają dopuszczone do użytku szkolnego po uzyskaniu pozytywnych opinii rzeczoznawców do spraw podręczników do kształcenia ogólnego, a następnie są wpisywane do wykazu podręczników do kształcenia ogólnego (aplikacji internetowej) opracowanego i prowadzonego przez ministra do spraw oświaty i wychowania.

Materiały edukacyjne, materiały ćwiczeniowe i inne książki pomocnicze nie podlegają tej procedurze.

Zgłaszane przez wydawców podręczniki do nauki języka mniejszości narodowej, etnicznej i języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa są opracowywane przez autorów wywodzących się z poszczególnych mniejszości, głównie przez nauczycieli szkolnych i akademickich.

Wydaje się, że taki model współpracy państwa z mniejszościami narodowymi i etnicznymi jest najbardziej efektywny merytorycznie, gdyż przyczynia się do uwzględnienia w podręcznikach treści istotnych dla tych środowisk.

Opracowywane przez nauczycieli programy nauczania własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa i opracowane przez wydawców podręczniki do tych przedmiotów zawierają usystematyzowaną prezentację treści nauczania z zakresu danego przedmiotu, wykraczających poza zakres określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Uwzględniają one zalecenia dwustronnych komisji podręcznikowych oraz innych komisji i zespołów do spraw podręczników, działających na podstawie międzypaństwowych umów dotyczących współpracy w zakresie edukacji lub porozumień komitetów narodowych UNESCO.

Zgodnie z art. 68 ustawy z dnia 27 października 2017 r. *o finansowaniu zadań oświatowych*¹¹, podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. W myśl art. 13 ust. 6 *ustawy o systemie oświaty*¹² minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmuje działania w celu zapewnienia dostępu do podręczników na potrzeby szkół i placówek publicznych, umożliwiających uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i etnicznej.

Z uwagi na wysoką cenę jednostkową podręczników dla mniejszości (wysoki koszt opracowania przy stosunkowo niskim nakładzie), Ministerstwo Edukacji i Nauki (wcześniej Ministerstwo Edukacji Narodowej) dofinansowuje wszystkie koszty związane z przygotowaniem, opracowaniem i wydaniem podręczników i książek pomocniczych

¹¹ Dz. U. z 2021 r. poz. 1930, z późn. zm.

¹² Ustawa z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2021 r. poz.1915)

przeznaczonych do kształcenia uczniów deklarujących przynależność do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Dofinansowaniem objęte są te podręczniki, które uzyskały dopuszczenie do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (zgodnie z opisaną wyżej procedurą) i zostały wpisane do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, jak również tzw. książki pomocnicze (np. zeszyty ćwiczeń, słowniki przedmiotowe, poradniki metodyczne itd.). Książki pomocnicze nie podlegają dopuszczeniu do użytku szkolnego. Wykaz podręczników i książek pomocniczych objętych dofinansowaniem jest ustalany corocznie, po przedstawieniu planów wydawniczych przez podmioty dysponujące autorskimi prawami majątkowymi do tych podręczników i książek oraz zapotrzebowania szkół na poszczególne tytuły, ustalanego przez właściwe kuratoria oświaty, z uwzględnieniem możliwości finansowych ministerstwa.

Dotychczas sfinansowano wszystkie opracowane przez wydawców podręczniki szkolne i książki pomocnicze przeznaczone dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym – kaszubskim.

Podręczniki i książki pomocnicze zakupione przez MEiN są nieodpłatnie przekazywane do właściwych kuratoriów oświaty, a następnie są dostarczane do bibliotek szkolnych lub międzyszkolnych zespołów nauczania – według zapotrzebowania dyrektorów szkół.

Taki system gwarantuje odpowiednią dystrybucję i dostęp do bezpłatnych podręczników i książek pomocniczych dla kolejnych roczników uczniów, należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym – kaszubskim.

Od 2010 do 2020 r. elektroniczne wersje poszczególnych tytułów podręczników i książek pomocniczych, za zgodą wydawców, były zamieszczane - do bezpłatnego pobrania - na portalu edukacyjnym *Scholaris*¹³, a od 2021 r. są zamieszczane na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej. Dzięki temu nauczyciele i uczniowie oraz inne zainteresowane osoby mogą korzystać z podręczników i książek pomocniczych wydanych w wersji tradycyjnej, jak również z ich elektronicznej formy. Obecnie trwają prace związane z przeniesieniem zasobów z portalu *Scholaris* na Zintegrowaną Platformę Edukacyjną www.zpe.gov.pl¹⁴.

¹³ <https://portal.scholaris.pl/>

¹⁴ Zintegrowana Platforma Edukacyjna to projekt, którego zadaniem jest wspieranie procesu edukacji uczniów poprzez udostępnienie e-materiałów przeznaczonych zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów. Wypełniają one funkcje pomocy dydaktycznej oraz są narzędziem, uzupełnieniem lub alternatywą dla dotychczasowych wydawnictw. Nauczyciel sam decyduje, czy sięgnąć po zadania interaktywne na lekcji, zabrać uczniów na wirtualny spacer po Czarnolesie i Colosseum, wykorzystać zasoby w formule „odwróconej klasy”, zachęcić do interdyscyplinarnego projektu badawczego. Ze szczegółami projektu można zapoznać się na stronie: <https://zpe.gov.pl/a/o-projekcie/Dpk5vazeG>

W związku z zapotrzebowaniem na podręczniki przeznaczone dla ukraińskiej mniejszości narodowej i jednoczesnym brakiem zgłoszeń propozycji wydawniczych ze strony wydawców, Ministerstwo Edukacji Narodowej (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki) w 2019 r. podjęło działania mające na celu zapewnienie dostępu do podręczników do języka ukraińskiego uczniom szkół ponadpodstawowych, deklarującym przynależność do ukraińskiej mniejszości narodowej.

W lipcu 2019 r. między Ministerstwem Edukacji Narodowej a Katolickim Uniwersytetem Lubelskim im. Jana Pawła II podpisano umowę na opracowanie cyfrowego odwzorowania podręcznika zamieszczonego na informatycznym nośniku danych w formacie PDF do języka ukraińskiego dla uczniów z liceum i technikum należących do ukraińskiej mniejszości narodowej. Zgodnie z umową do końca 2022 r. mają być przygotowane wszystkie części podręcznika, które zostaną opublikowane na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.

Tabela 8. Wykaz kwot wydatkowanych przez MEiN w latach 2017-2021 na podręczniki i książki pomocnicze przeznaczone do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej

Rok wydania	Mniejszość narodowa lub etniczna	Liczba tytułów podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych dla mniejszości sfinansowanych przez MEiN	Łączna wysokość wydatkowanych środków budżetowych	Wydawnictwo/ Podmiot realizujący dostawę
2017	litewska	5 tytułów	339.457,00 zł	Wydawnictwo Aušra Sp. z o. o.
	niemiecka	2 tytuły	129.808,00 zł	Wydawnictwo LektorKlett
	społeczność posługująca się językiem regionalnym - kaszubskim	2 tytuły	281.136,00 zł	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
2018	litewska	7 tytułów	423.790,00 zł	Wydawnictwo Aušra Sp. z o. o.
	niemiecka	3 tytuły	154.200,20 zł	Wydawnictwo LektorKlett
	ormiańska	1 tytuł	380,00 zł	Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich
	społeczność posługująca się językiem regionalnym – kaszubskim	2 tytuły	258.258,00 zł	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
2019	białoruska	5 tytułów (łącznie)	344.200,00 zł	1) Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego (1 tytuł)

				2) Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA (4 tytuły)
	litewska	5 tytułów	448.000,00 zł	Wydawnictwo Aušra Sp. z o.o.
	niemiecka	3 tytuły	109.299,40 zł	Wydawnictwo Klett Polska
	słowacka	2 tytuły	8.196,00 zł	Zarząd Główny Towarzystwa Słowaków w Polsce
	ukraińska	Dotacja celowa – Umowa z KUL na wydanie w latach 2019 – 2022 podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum	10.402,00 zł	Katolicki Uniwersytet Lubelski
	społeczność posługująca się językiem regionalnym - kaszubskim	2 tytuły	220.000,00 zł	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
2020	litewska	5 tytułów	469.000,00 zł	Wydawnictwo Aušra Sp. z o.o.
	niemiecka	3 tytuły	67.964,40 zł	Wydawnictwo Klett Polska/ Podmiot realizujący dostawę podręczników: „HORYZONT” S.C. Piotr Sycan, Renata Sycan
	ukraińska	2 tytuły (łącznie)	207.120,03 zł	1) Fundacja PROSVITA (1 tytuł) 2) Katolicki Uniwersytet Lubelski (1 tytuł) (Dotacja celowa – Umowa z KUL na wydanie w latach 2019 – 2022 podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum)
	społeczność posługująca się językiem regionalnym – kaszubskim	1 tytuł	101.000,00 zł	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
2021	białoruska	1 tytuł	121.800,00 zł	Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA
	niemiecka	3 tytuły	59.632,65 zł	Wydawnictwo Klett Polska/ Podmiot realizujący dostawę podręczników: „HORYZONT” S.C. Piotr Sycan, Renata Sycan
				1) Fundacja PROSVITA (1 tytuł)

	ukraińska	2 tytuły (łącznie)	165 307,16 zł	2) Katolicki Uniwersytet Lubelski (1 tytuł) (Dotacja celowa – Umowa z KUL na wydanie w latach 2019 – 2022 podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum)
	społeczność posługująca się językiem regionalnym – kaszubskim	2 tytuły	262.500,00 zł	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie

NAUCZYCIELE

Ad. 1

Kształcenie nauczycieli należy do zakresu kompetencji Ministerstwa Edukacji i Nauki. Zasady organizowania doradztwa metodycznego oraz kursów doskonalenia nauczycieli określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w *sprawie placówek doskonalenia nauczycieli* (Dz. U. poz. 1045, z późn.zm.). Nauczyciele prowadzący nauczanie języka regionalnego lub języka mniejszości narodowej lub etnicznej mogą uczestniczyć w różnych formach doskonalenia zawodowego. Realizowane są one w placówkach doskonalenia nauczycieli, uczelniach i innych podmiotach, których zadania statutowe obejmują doskonalenie zawodowe nauczycieli i finansowane (w całości lub w części) ze środków wyodrębnianych w budżetach organów prowadzących (jednostek samorządu terytorialnego) na doskonalenie zawodowe nauczycieli. Kuratorzy oświaty odpowiedzialni za organizację sieci doradztwa metodycznego mają obowiązek uwzględnić – stosownie do potrzeb – doradztwo metodyczne dla nauczycieli zatrudnionych w szkołach z językiem nauczania mniejszości narodowych i etnicznych oraz językiem regionalnym.

EDUKACJA UCZNIÓW POCHODZENIA ROMSKIEGO.

Ad. 27

Dotychczasowe działania podejmowane przez Rząd RP w zakresie wsparcia edukacji uczniów pochodzenia romskiego doprowadziły do wielu systemowych zmian w podejściu do edukacji w tej społeczności. Oprócz działań podejmowanych od lat w ramach rządowych programów integracji tej mniejszości etnicznej, wprowadzeniem zwiększonej subwencji oświatowej na dodatkowe działania edukacyjne dla uczniów romskich podejmowane w szkołach, w tym w szkołach specjalnych, należy wskazać zmianę przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 7 września 2017 r. w *sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-*

*pedagogicznych*¹⁵. Wskazano w nim, że asystent edukacji romskiej może uczestniczyć – z głosem doradczym - w posiedzeniach zespołu orzekającego w poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Dodatkowo, w przypadku wydania orzeczenia lub opinii dotyczących dzieci i uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz dzieci i uczniów, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do efektywnego korzystania z nauki, należy uwzględnić ich odmienność językową i kulturową. Zaleca się stosowanie narzędzi diagnostycznych dostosowanych do możliwości językowych tych dzieci i uczniów, w tym testy niewerbalne oraz nieobciążone kulturowo, a w przeprowadzanych badaniach i wywiadach z dziećmi i uczniami pochodzenia romskiego umożliwia się korzystanie z pomocy (odpowiednio): asystenta edukacji romskiej lub osoby władającej językiem kraju pochodzenia dzieci i uczniów.

Podkreślenia wymaga efektywne funkcjonowanie i zaangażowanie asystentów edukacji romskiej, nauczycieli, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych i liderów romskich, a przede wszystkim matek dzieci romskich, które - często wbrew tradycyjnemu modelowi rodziny - angażują się w formalną edukację swoich dzieci. Spowodowało to wyraźne efekty w odniesieniu do edukacji uczniów romskich: pełną realizację obowiązku szkolnego na poziomie szkoły podstawowej, poprawę frekwencji, zwiększanie udziału w szkolnictwie ponadpodstawowym, zmniejszenie odsetka uczniów romskich w szkołach specjalnych w ostatniej dekadzie z poziomu ok 17 % do poziomu ok. 9-10 %.

W odniesieniu do edukacji dzieci romskich Ministerstwo Edukacji i Nauki (wcześniej Ministerstwo Edukacji Narodowej) od 2001 r. współdziała z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji w realizacji części modułu edukacyjnego kolejnych, wieloletnich programów rządowych na rzecz społeczności romskiej, poprzez finansowanie części projektów edukacyjnych.¹⁶ Finansowaniem z budżetu Ministra Edukacji i Nauki (oświata i wychowanie) objęte były najczęściej zadania takie jak: zakup podręczników i wyprawek szkolnych, odzieży sportowej, materiałów dydaktycznych i biurowych, opłacenie ubezpieczeń od następstw nieszczęśliwych wypadków, wycieczki krajoznawcze, wypoczynek letni, edukacja przedszkolna, konkursy poezji romskiej, konkursy plastyczne, fotograficzne itp., warsztaty zawodowe, działalność grup teatralnych, świetlic, czytelni romskiej itd.

Zadania edukacyjne finansowane są również w ramach *Programu* ze środków rezerwy celowej na jego realizację na poziomie poszczególnych województw. Zadania te obejmują edukację formalną (np. dodatkowe zajęcia) i nieformalną (np. świetlice), historyczną (np. dofinansowanie budowy pomnika martyrologii Romów w Kędzierzynie-Koźlu) itd.

Dotacjami w ramach *Programu* objęci byli także asystenci edukacji romskiej, którzy podnosili swoje kwalifikacje zawodowe, podejmowali studia lub zdobywali dodatkowe umiejętności

¹⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 1743, z późn.zm).

¹⁶ Pilotażowy program rządowy na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001-2004; Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004-2013; Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020, zwane dalej *Programem*.

wykorzystywane w pracy z uczniami romskimi. etc. Finansowane są również wnioski lokalnych samorządów na edukacyjne stypendia motywacyjne.

W ramach kolejnych *Programów* Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji prowadzi system stypendiów dla uczniów i studentów pochodzenia romskiego: dla uczniów uzdolnionych (od 2004 r.), dla uczniów szkół ponadpodstawowych (od 2011 r.) oraz dla studentów (od 2004 r.). Łącznie - od 2004 r. - liczba stypendystów pochodzenia romskiego wynosi 1.962 osób, zaś w okresie raportowania 2017-2021 wyniosła 664 osoby.

Poniżej tabela ilustrująca liczbę stypendystów pochodzenia romskiego:

Tabela 9. Liczba uczniów pochodzenia romskiego otrzymujących stypendia w latach 2004-2021

Rodzaj stypendium	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11
dla uczniów uzdolnionych	12	10	13	15	17	14	18	15
	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19
	17	25	21	20	21	21	23	22
	'20	'21	'22	'23	'24	'25	'26	'27
	21	26						
dla uczniów szkół ponadpodstawowych	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11
								55
	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19
	56	70	66	51	57	67	53	52
	'20	'21	'22	'23	'24	'25	'26	'27
dla studentów	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11
	40	44	51	53	53	80	70	74
	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19
	75	72	59	37	34	41	40	42
	'20	'21	'22	'23	'24	'25	'26	'27
	42	34						

W dniu 21 grudnia 2020 r. Rada Ministrów uchwaliła kolejny, wieloletni *Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030*.¹⁷

WYDATKI EDUKACYJNE

Ad. 31, 32 oraz 33

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego na rok 2021 w odniesieniu do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym uwzględniono następujące wagi dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne: P₂₄, P₂₅, P₂₆, P₂₇. Przyznanie pierwszych trzech wag zależy od liczby uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej

¹⁷ Uchwała nr 190/2020 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030” [Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030](#)

oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego w szkole podstawowej i gimnazjum. Natomiast waga P_{27} jest naliczana dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub mniejszości etnicznej bądź w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne prowadzone są w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania.

Dla zilustrowania tego mechanizmu: np. w części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2021 ww. wagami naliczono jednostkom samorządu terytorialnego dodatkowe środki (z uwzględnieniem wskaźnika korygującego D_i) w łącznej wysokości 436 253 tys. zł i w porównaniu do roku 2020 wzrosły one o 3,2 % (przy wzroście łącznej kwoty subwencji o 3,9%). Środki te zostały skalkulowane dla łącznie 75.779 uczniów objętych nauką języków mniejszości, uczniów posługujących się językiem regionalnym – kaszubskim:

- w wadze P_{24} dla 24 427 uczniów,
- w wadze P_{25} dla 16 263 uczniów,
- w wadze P_{26} dla 35 089 uczniów,
- w wadze P_{27} dla 2 252 uczniów (uczniowie w wadze P_{27} dla oddziałów dwujęzycznych wykazywani są w wagach P_{24} - P_{26}).

Tabela 10. Wagi zwiększonej subwencji oświatowej w latach 2017-2021

Wagi zwiększonej subwencji oświatowej odnoszące się do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w latach 2017-2021		
treść wagi	nr wagi	wartość wagi
2017		
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej lub etnicznej, społeczności posługującej się językiem regionalnym, a także dla uczniów pochodzenia romskiego, w szkole podstawowej jest wyższa niż 84, a w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej jest wyższa niż 42 - $N_{13,i}$,	P_{13}	0,20
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne; waga obejmuje uczniów, których liczb, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej lub etnicznej, społeczności posługującej się językiem regionalnym, a także dla uczniów pochodzenia romskiego, w szkole podstawowej nie przekracza 60, a w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej nie przekracza 30 - $N_{14,i}$,	P_{14}	1,50

Wagi zwiększonej subwencji oświatowej odnoszące się do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w latach 2017-2021		
treść wagi	nr wagi	wartość wagi
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej lub etnicznej, społeczności posługującej się językiem regionalnym, a także dla uczniów pochodzenia romskiego, w szkole podstawowej jest wyższa niż 60 i nie przekracza 84, a w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej jest wyższa niż 30 i nie przekracza 42 - N _{15,i} ,	P ₁₅	1,10
dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub mniejszości etnicznej bądź w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne prowadzone są w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania - N _{16,i} ,	P ₁₆	0,40
2018		
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13. ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, jest wyższa niż: w szkole podstawowej - 98, w dotychczasowym gimnazjum - 28, a w szkole ponadpodstawowej i szkole ponadgimnazjalnej - 42 - N _{19,i} ,	P ₁₉	0,20
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego: w szkole podstawowej jest wyższa niż 70 i nie przekracza 98, w dotychczasowym gimnazjum jest wyższa niż 20 i nie przekracza 28, a w szkole ponadpodstawowej i szkole ponadgimnazjalnej jest wyższa niż 30 i nie przekracza 42 - N _{20,i} ,	P ₂₀	1,00
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, nie przekracza: w szkole podstawowej - 70, w dotychczasowym gimnazjum - 20, a w szkole ponadpodstawowej i szkole ponadgimnazjalnej - 30 - N _{21,i} ,	P ₂₁	1,30
dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia	P ₂₂	0,60

Wagi zwiększonej subwencji oświatowej odnoszące się do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w latach 2017-2021		
treść wagi	nr wagi	wartość wagi
edukacyjnej są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania - N _{22,i} ,		
2019		
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, jest wyższa niż: w szkole podstawowej - 112, w dotychczasowym gimnazjum - 14, a w szkole ponadpodstawowej i szkole ponadgimnazjalnej - 42 - N _{22,i} ,	P ₂₂	0,20
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego: w szkole podstawowej jest wyższa niż 8- i nie przekracza 14, a w szkole ponadpodstawowej i szkole ponadgimnazjalnej jest wyższa niż 30 i nie przekracza 42 - N _{23,i} ,	P ₂₃	1,00
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, nie przekracza: w szkole podstawowej - 80, w dotychczasowym gimnazjum - 10, a w szkole ponadpodstawowej i szkole ponadgimnazjalnej - 30 - N _{24,i} ,	P ₂₄	1,30
dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania - N _{25,i} ,	P ₂₅	0,60
2020		
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, jest wyższa niż: w szkole podstawowej - 112, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej - 42 - N _{24,i} ,	P ₂₄	0,20
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego: w szkole podstawowej jest wyższa niż 80 i nie przekracza 112, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej jest wyższa niż 30 i nie przekracza 42 - N _{25,i} ,	P ₂₅	1,00

Wagi zwiększonej subwencji oświatowej odnoszące się do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w latach 2017-2021		
treść wagi	nr wagi	wartość wagi
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, nie przekracza: w szkole podstawowej - 80, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej - 30 - N _{26,i} ,	P ₂₆	1,30
dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania - N _{27,i} ,	P ₂₇	0,60
2021		
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, jest wyższa niż w szkole podstawowej - 112, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej - 42 - N _{24,i} ,	P ₂₄	0,20
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego: w szkole podstawowej jest wyższa niż 80 i nie przekracza 112, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej jest wyższa niż 30 nie przekracza 42 - N _{25,i} ,	P ₂₅	1,00
dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, nie przekracza: w szkole podstawowej - 80, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej - 30 - N _{26,i} ,	P ₂₆	1,30
dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania - N _{27,i} ,	P ₂₇	0,60

W praktyce (oraz niezbędnym tu uproszczeniu) oznacza to, że corocznie określana w ustawie budżetowej tzw. kwota bazowa A jest mnożona przez liczbę uczniów w danej jednostce samorządu terytorialnego, która na tej podstawie otrzymuje z budżetu państwa środki na edukację „przeliczeniowego” ucznia. Dla przykładu: kwota bazowa A w 2020 r. wynosiła 5 986 zł, w 2021 r. – 6 110 zł na ucznia „przeliczeniowego”.

Jeśli samorząd zgłosi do Systemu Informacji Oświatowej uczniów wywodzących się z mniejszości narodowych, etnicznych lub uczniów posługujących się językiem regionalnym kaszubskim - pod warunkiem prowadzenia dla takich uczniów dodatkowych zajęć dla mniejszości – samorząd ten dostaje dodatkowe (poza kwotą bazową A) środki: kwota bazową A przemnożoną przez wartość odpowiedniej wagi. A zatem samorząd prowadzący edukację dla uczniów mniejszości otrzymał w 2021 r. na ucznia wywodzącego się z mniejszości kwotę bazową A=6 110 zł oraz **dodatkowo** kwotę: 7 332 zł / 12 220 zł / 14 053 zł / 9 776 zł (kwota bazowa A x przelicznik wagi P24=0,2 / P25=1 / P26=1,3 / P27=0,6).

Ten wyjątkowo korzystny finansowo mechanizm stanowi poważną zachętę dla samorządów do prowadzenia edukacji dla uczniów mniejszości narodowych i etnicznych.

Tabela 31. Kwota dodatkowej rocznej subwencji oświatowej na uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w latach 2010-2021

Rok	Kwota rocznej subwencji oświatowej w złotych	Liczba uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych
2010	197 470 927	54.229
2011	226 185 997	58.354
2012	270 557 548	64.277
2013	280 376 886	65.519
2014	296 684 463	72.631
2015	326 010 879	79.477
2016	356 784 343	81.302
2017	373 217 220	84.788
2018	364 740 816	88.055
2019	396 989 670	85.388
2020	422 901 130	82.692
2021	436 253 402	84.015

D) UDOSTĘPNIENIE SZKOLNICTWA NA POZIOMIE UNIWERSYTECKIM LUB INNYM SZKOLNICTWO WYŻSZE W JĘZYKACH REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH LUB ZAPEWNIENIE MOŻLIWOŚCI STUDIOWANIA TYCH JĘZYKÓW JAKO PRZEDMIOTÓW W SZKOLNICTWIE NA POZIOMIE UNIWERSYTECKIM I WYŻSZYM

Należy wskazać, iż w porównaniu do poprzedniego okresu sprawozdawczego realizacji postanowień *Karty w Rzeczypospolitej Polskiej* zmianie uległ nadzór na szkolnictwem wyższym. Zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 października 2020 r. w sprawie *szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji i Nauki* ¹⁸ nadzór nad szkolnictwem wyższym sprawuje Minister Edukacji i Nauki (wcześniej MEN).

¹⁸ Dz.U. 2020 poz. 1848.

W Polsce istnieje możliwość zarówno studiowania języków mniejszościowych oraz języka regionalnego na kierunkach filologicznych, jak również kształcenia w formie lektoratów oraz na studiach podyplomowych.

Studia na danym kierunku mogą być prowadzone jako studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, zarówno w formie stacjonarnej, jak i niestacjonarnej. Liczba studentów studiujących języki, którymi posługują się członkowie mniejszości narodowych i etnicznych mniejszościowe w roku akademickim 2020/2021 wynosiła ok. 13 tys. Największą grupę studentów stanowiły osoby studiujące język niemiecki i język rosyjski.

Polskie uczelnie mają zagwarantowaną autonomię, w tym – autonomię programową, która pozwala im na kształtowanie oferty kierunków studiów dostosowanej do potrzeb uczelni i jej otoczenia społeczno-gospodarczego. Nie ma możliwości narzucania uczelniom kształcenia na określonym kierunku studiów; nie ma też centralnej listy kierunków studiów. W związku z tym decyzje o tworzeniu kierunków studiów podejmują autonomicznie uczelnie, co daje im większą elastyczność w kształtowaniu oferty edukacyjnej.

Warto również dodać, że w ramach ustanowionego przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki „Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki” w trybie konkursowym uprawnione podmioty (w tym: uczelnie, instytuty badawcze, inne prowadzące działalność naukową) mogą ubiegać się o finansowanie projektów, np. dotyczących opracowania specjalistycznych słowników.

Przykładem odnoszącym się do języka regionalnego są studia pierwszego stopnia o profilu praktycznym na kierunku „etnofilologia kaszubska”, utworzone na Uniwersytecie Gdańskim w 2012 r. Liczba studentów w latach 2017 – 2021 przedstawia się następująco¹⁹: [źródło: System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym – POL-on, 17.09.2021 r.]

Tabela 42. Liczba studentów na kierunku etnofilologia kaszubska na Uniwersytecie Gdańskim w latach 2017-2021

Rok akademicki	Semestr zimowy	Semestr letni
2016/2017	57 studentów	16 studentów
2017/2018	31 studentów	16 studentów
2018/2019	3 studentów	3 studentów
2019/2020	28 studentów	13 studentów
2020/2021	38 studentów	17 studentów

¹⁹ Źródło: System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym – POL-on, [dostęp:17.09.2021]; System Informacji o Nauce i Szkolnictwie wyższym to zintegrowana sieć, która pozwala gromadzić dane o nauce i szkolnictwie wyższym. System umożliwia zdalną sprawozdawczość i ma realny wpływ na efektywne wydawanie środków publicznych na naukę i kształcenie. Więcej na temat Systemu POL-on można znaleźć pod adresem: <https://polon.nauka.gov.pl/system-polon>.

Wartym odnotowania jest fakt, że kształcenie w zakresie języków mniejszościowych nie ogranicza się jedynie do najbardziej popularnych języków, tj. języka niemieckiego i rosyjskiego. W wielu ośrodkach akademickich na terenie całej Polski jest prowadzone kształcenie w językach mniejszościowych (język filologii lub język kształcenia), na przykład [źródło: System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym – POL-on, 19.07.2021 r.]:

- **język czeski:** Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Wrocławski; Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu;
- **język litewski:** Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;
- **język niemiecki:** Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Akademia im. Jakuba z Paradyża, Akademia Pomorska w Słupsku, Ateneum-Szkoła Wyższa w Gdańsku, Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie, Małopolska Uczelnia Państwowa im. rotmistrza Witolda Pileckiego w Oświęcimiu, Państwowa Uczelnia Stanisława Staszica w Pile, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, Politechnika Koszalińska, Politechnika Śląska, Uczelnia Lingwistyczno-Techniczna w Przasnyszu (Wydział Filologiczny w Świeciu), Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Zielonogórski, Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie, Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Języków Obcych im. Samuela Bogumiła Lindego z siedzibą w Poznaniu, Wyższa Szkoła Lingwistyczna w Częstochowie;
- **język rosyjski:** Akademia Pomorska w Słupsku, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda Szczepanika w Suwałkach, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet

Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Zielonogórski, Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie, Akademia WSB, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wyższa Szkoła Biznesu-National Louis University z siedzibą w Nowym Sączu, Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu;

- **język słowacki:** Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Śląski w Katowicach;
- **język ukraiński:** Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Wrocławski;
- **język hebrajski:** Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;

Regionalny język kaszubski można studiować na Uniwersytecie Gdańskim (studia I stopnia) na kierunku etnofilologia kaszubska.

ART. 9 WŁADZE SĄDOWNICZE

1. STRONY ZOBOWIĄZUJĄ SIĘ W ODNIESIENIU DO TYCH OKRĘGÓW SĄDOWYCH, W KTÓRYCH LICZBA MIESZKAŃCÓW POSŁUGUJĄCYCH SIĘ JĘZYKAMI REGIONALNYMI LUB MNIEJSZOŚCIOWYMI UZASADNIA ŚRODKI OKREŚLONE PONIŻEJ, ODPOWIEDNIO DO SYTUACJI KAŻDEGO Z TYCH JĘZYKÓW I POD WARUNKIEM, ŻE KORZYSTANIE Z UDOGODNIEŃ UDOSTĘPNIONYCH PRZEZ TEN USTĘP NIE ZOSTANIE UZNANE PRZEZ SĘDZIEGO ZA UTRUDNIAJĄCE NALEŻYTE WYMIERZANIE SPRAWIEDLIWOŚCI

Organem odpowiedzialnym za realizację postanowień art. 9 niniejszej *Karty* jest Minister Sprawiedliwości. Zgodnie z art. 5 § 1 ustawy z 27 lipca 2001 r. – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072), językiem urzędowym przed sądami jest język polski. Przepis § 2 tego artykułu przewiduje, że osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza.

Wskazana zasada ustrojowa stwarza ogólne ramy prawne dla zapewnienia bezpłatnego

korzystania z pomocy tłumacza przed polskimi sądami powszechnymi, stanowiąc jedną z gwarancji realizacji rzeczywistego (materialnego) prawa do sądu. Obejmuje nie tylko samą ustną część postępowania (rozprawę), ale także zapewnienie osobie nieznającej w wystarczającym stopniu języka polskiego tłumaczenia dokumentów, w tym również w zakresie języków mniejszościowych i regionalnych.

Ponadto, zgodnie z § 36 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości (Dz. U. z 2019 r. poz. 683), ze środków Funduszu Sprawiedliwości może zostać finansowana pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz osobom im najbliższym. Pomoc ta polega na organizowaniu i finansowaniu pomocy tłumacza (do czasu wszczęcia postępowania przygotowawczego) w celu udzielenia pomocy prawnej osobie uprawnionej, jeżeli ta nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim.

Ministrowi Sprawiedliwości zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. - o Służbie Więziennej podlega również Służba Więzienna. Należy wspomnieć, że służba ta również włącza się w proces działań i inicjatyw służących promowaniu używania języka regionalnego lub mniejszościowego w środowisku osadzonych więźniów. W latach 2017 – 2021 placówki penitencjarne były zaangażowane w różnorodne projekty promujące wielokulturowość, w tym te związane z dziedzictwem mniejszości narodowych i etnicznych.

1. Areszt Śledczy w Wejherowie

W latach 2017-2021 w Areszcie Śledczym w Wejherowie podejmowano działania związane z promowaniem języka kaszubskiego. W radiowęzle Aresztu Śledczego w Wejherowie jest emitowana lokalna stacja radiowa „Radio Kaszebe” i „Norda FM”, które nadają audycje w języku kaszubskim. W latach 2017-2018 w ramach porozumienia z Centrum Kultury, Sportu, Turystyki i Biblioteką w Gniewinie odbywały się na terenie wejherowskiej jednostki koncerty edukacyjno-muzyczne pn. *Muzyka jest w nas*. Projekt *Muzyka jest w nas* powstał w ramach programu *Kultura bliska* i był współfinansowany przez Narodowe Centrum Kultury. W latach 2017-2021 w oparciu o autorskie grupowe programy resocjalizacyjne sprzyjające readaptacji społecznej skazanych pt.: *Tożsamość kaszubska* i *Kaszuby bez śmieci* osoby pozbawione wolności miały bezpośredni kontakt z językiem kaszubskim, którym mieszkańcy Kaszub posługują się w życiu codziennym. Motorem do tych działań są funkcjonariusze i pracownicy Aresztu Śledczego w Wejherowie, którzy deklarują silne więzi z Kaszubami posługując się na co dzień językiem kaszubskim, krzewiąc kulturę i tradycję lokalną również wśród osób pozbawionych wolności. Szczególnym przykładem aktywności związanej z promocją języka kaszubskiego jest udział Funkcjonariuszy Aresztu Śledczego w Wejherowie w Światowych Zjazdach Kaszubów.

2. Zakład Karny w Jastrzębiu-Zdroju

W ZK w Jastrzębiu-Zdroju istnieje możliwość wypożyczenia książek, a w przypadku szerszego zainteresowania publikacjami w językach obcych, w ramach podpisanego porozumienia z Miejską Biblioteką Publiczną w Jastrzębiu-Zdroju, zamawiane do wypożyczenia są również kolejne woluminy.

3. Zakład Karny w Cieszynie

W Zakładzie Karnym w Cieszynie z Oddziałem Zewnętrznym w Bielsku- Białej ze względu na położenie regionalne i przygraniczny obszar działania jednostki, w bibliotece zakładu karnego znajdują się książki udostępniane osadzonym m.in. w językach czeskim, niemieckim czy hebrajskim. Dostępne w bibliotece są także informatory dla tymczasowo aresztowanych, skazanych, ukaranych oraz cudzoziemców w językach obcych. Ponadto w jednostce w latach 2017 - 2019 był realizowany program readaptacyjny *Tikkun-Naprawa*, podczas którego przygotowywane były pogadanki i spotkania dotyczące tematyki żydowskiej, zarówno pod względem kulturowym, jak i etnicznym.

4. Zakład Karny w Tarnowie

W Zakładzie Karnym w Tarnowie podejmowane są inicjatywy wśród osadzonych, zwiększające tolerancję w stosunku do języków regionalnych lub mniejszościowych w kraju, co odbywa się podczas indywidualnych rozmów z wychowawcami i psychologami w oddziałach mieszkalnych. Ponadto w czerwcu 2021 roku dla grupy osadzonych młodocianych na terenie jednostki odbyło się spotkanie poświęcone kulturze i historii Romów oraz Żydów.

5. Areszt Śledczy w Kielcach

W Areszcie Śledczym w Kielcach promowanie języków regionalnych lub mniejszościowych opiera się głównie na wzbogacaniu biblioteki centralnej. Dostępne są przede wszystkim książki popularno-naukowe, m.in. słowniki kultury Słowian, zagłada Sinitów i Romów (w formie katalogu) czy też Koran. Zaznaczenia wymaga, że osadzeni używający języków regionalnych i mniejszościowych są motywowani do podtrzymywania więzi z bliskimi oraz kultywowania swojego języka poprzez słuchanie muzyki, czytanie prasy pozyskiwanej spoza aresztu.

6. Areszt Śledczy w Ostrowie Wielkopolskim

W Areszcie Śledczym w Ostrowie Wielkopolskim prowadzono audycje radiowe poprzez sieć radiowęzła oraz ogłaszano konkursy promujące znajomość języków regionalnych i mniejszościowych. W 2021 roku regularnie emitowane są kursy językowe, w tym języka niemieckiego, rosyjskiego, ukraińskiego. W latach 2020/2021 prowadzona była nauka języka niemieckiego dla grupy 10 osadzonych (przez jednego ze skazanych).

7. Zakład Karny w Rawiczu

W Zakładzie Karnym w Rawiczu prowadzone były konkursy wiedzy dla osadzonych z zakresu znajomości gwary poznańskiej - konglomerat dialektu regionalnego oraz słów zapożyczonych z języka niemieckiego. Zakupiono książki w języku rosyjskim oraz niemieckim, które osadzeni mogą wypożyczyć z Biblioteki Centralnej. W 2020 roku jeden z osadzonych zdawał maturę rozszerzoną dla mniejszości narodowej z języka niemieckiego.

8. Zakład Karny w Łupkowie

W Zakładzie Karnym w Łupkowie, w ramach działań kulturalno-oświatowych prowadzone były zajęcia mające na celu przybliżenie osadzonym zagadnień związanych z językiem ukraińskim i jidysz. Zajęcia przeprowadzane były w oparciu o współpracę z Fundacją Centrum Dialogu Między Religiami i Narodami z siedzibą w Przemyślu. Fundacja prowadziła bieżącą współpracę z wybranymi jednostkami penitencjarnymi od 2017 roku, a w maju 2019 roku zostało podpisane porozumienie o współpracy z Okręgowym Inspektorem Służby Więziennej w Rzeszowie. Same zajęcia nie były związane ściśle z promowaniem języków mniejszościowych. Nie były również ofertą edukacyjną związaną z nauką konkretnego języka. Koncentrowały się na różnych aspektach funkcjonowania mniejszości etnicznych w regionie Bieszczad - przede wszystkim w kontekście kulturowym i historycznym. W trakcie zajęć wielokrotnie przewijały się motywy tożsamości grup etnicznych zamieszkujących region, integracji z ludnością polską i wagi języka jako elementu nierozzerwalnie związanego z ich kulturą. W latach 2018 – 2021 w Zakładzie Karnym w Łupkowie przeprowadzono 11 zajęć (2018 - 4, 2019 - 3, 2020 - 0, 2021 - 4), które ze względu na występujące w nich motywy języka ukraińskiego i jidysz można zakwalifikować jako podnoszące świadomość odnośnie roli języków regionalnych w funkcjonowaniu społeczności lokalnych. Łącznie w zajęciach uczestniczyło ok. 95 osadzonych.

9. Areszt Śledczy w Świdnicy

W ramach zajęć kulturalno-oświatowych w Areszcie Śledczym w Świdnicy w latach 2017 - 2021 prowadzonych poza terenem jednostki realizowano zajęcia poświęcone kulturze regionu, jego historii, w tym także mniejszościom narodowym i odrębnościom wynikającym z ich funkcjonowania. W ramach tych zajęć wiele miejsca poświęcono niemieckiej mniejszości narodowej oraz jej kulturze i religii, a także języku w kontekście funkcjonowania na Dolnym Śląsku. 3 grudnia 2019 roku również w ramach zajęć kulturalno- oświatowych odbyła się niecodzienna lekcja historii, podczas której o kulturze żydowskiej na Dolnym Śląsku, a także ich odrębności, w tym także kulturowo-językowej i funkcjonowaniu Żydów po II wojnie światowej rozmawiała ze skazanymi dr Anna Gruźlewska. Specjalizująca się w badaniu historii Żydów na Dolnym Śląsku w trakcie wizyty w areszcie, opowiadała osadzonym o dziejach ludności żydowskiej w regionie, a także obecnym funkcjonowaniu w kraju, a zwłaszcza na terenie dawnego województwa wałbrzyskiego. Ponadto dr Anna Gruźlewska, na co dzień współpracująca z Fundacją dla Porozumienia Europejskiego w Krzyżowej, Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Żydów w Polsce i z Fundacją Beiteinu Chaj, przeprowadziła wykład

wskazujący na problemy tolerancji i budowania porozumienia między ludźmi różnych kultur, czy wyznań i narodowości.

W zasobach bibliotecznych jednostek penitencjarnych dostępna jest literatura w językach mniejszościowych.

Ponadto, na stronie internetowej Służby Więziennej www.sw.gov.pl znajduje się „*Informator dla cudzoziemców tymczasowo aresztowanych, skazanych oraz ukaranych*” przetłumaczony na osiem języków obcych, w tym na język ukraiński, rosyjski oraz niemiecki. Co więcej, w zasobach bibliotecznych jednostek penitencjarnych dostępna jest literatura w językach mniejszościowych.

ART. 10 WŁADZE ADMINISTRACYJNE I SŁUŻBY PUBLICZNE

2. W ODNIESIENIU DO WŁADZ LOKALNYCH I REGIONALNYCH NA KTÓRYCH TERYTORIUM LICZBA MIESZKAŃCÓW BĘDĄCYCH UŻYTKOWNIKAMI JĘZYKÓW REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH JEST TAKA, ŻE UZASADNIA ŚRODKI WYMIENIONE PONIŻEJ, STRONY ZOBOWIĄZUJĄ DO DOPUSZCZANIA LUB ZACHĘCANIA DO

B) MOŻLIWOŚCI SKŁADANIA PRZEZ UŻYTKOWNIKÓW REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH USTNYCH LUB PISEMNYCH WNIOSKÓW W TYCH JĘZYKACH

Ad. 2

JĘZYK POMOCNICZY

Zasady dotyczące używania języka mniejszości przed urzędami zostały wprowadzone ustawą o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Zgodnie z art. 9 ustawy język mniejszości może być używany, jako język pomocniczy, przed organami gminy. Przy czym z uprawnienia tego mogą korzystać tylko mieszkańcy gmin, w których liczba mieszkańców należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców gminy i które zostały wpisane do Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy. Możliwość używania języka pomocniczego oznacza, że osoby należące do mniejszości mają prawo do zwracania się do organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej (dopuszcza się wniesienie podania w języku pomocniczym) oraz uzyskiwania, na wyraźny wniosek, odpowiedzi także w języku pomocniczym, w formie pisemnej lub ustnej, przy czym procedura odwoławcza odbywa się wyłącznie w języku urzędowym.

Wpisu do Urzędowego Rejestru Gmin dokonuje prowadzący go minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych na podstawie wniosku rady

gminy. Ustawa określa procedurę wpisu gminy do rejestru. Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, w którym określił sposób prowadzenia rejestru oraz wzór wniosku o wpisanie do tego rejestru. Zgodnie z przepisem art. 10 ust. 5 ustawy, na odmowę dokonania przez Ministra wpisu do prowadzonego przez niego rejestru, radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego. Ustawa przewiduje też, że wykreślenie gminy z rejestru może się odbyć wyłącznie na wniosek rady gminy.

Ustawa wprowadziła mechanizm, który ma zachęcać pracowników samorządowych do uczenia się języków pomocniczych i w efekcie zapewniać wysoką jakość obsługi osób należących do mniejszości w ich językach ojczystych. Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy w gminie wpisanej do rejestru pracownikom zatrudnionym w urzędzie gminy, w jednostkach pomocniczych gminy oraz w gminnych jednostkach i zakładach budżetowych może być przyznany dodatek z tytułu znajomości języka pomocniczego. Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, którym określił wykaz dyplomów, zaświadczeń i certyfikatów potwierdzających znajomość języków mniejszości.

Urzędowy Rejestr Gmin, w których jest używany język pomocniczy zaczął funkcjonować z chwilą wpisania do niego pierwszej gminy, tj. w dniu 25 stycznia 2006 r. Pierwszą gminą wpisaną do tego rejestru była gmina Radłów w województwie opolskim, a językiem pomocniczym język niemiecki. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. rejestr obejmował 33 gminy, w tym sześć gmin województwa podlaskiego (w jednej językiem pomocniczym jest język litewski, w pięciu pozostałych - białoruski), pięć gmin województwa pomorskiego - w których językiem pomocniczym jest język kaszubski oraz dwadzieścia dwie gminy województwa opolskiego z językiem pomocniczym niemieckim. Należy wskazać, iż w marcu 2021 r. Urzędowy Rejestr został zaktualizowany i zamieszczony na stronie internetowej specjalnie przeznaczonej mniejszościom narodowym i etnicznym oraz językowi regionalnemu²⁰.

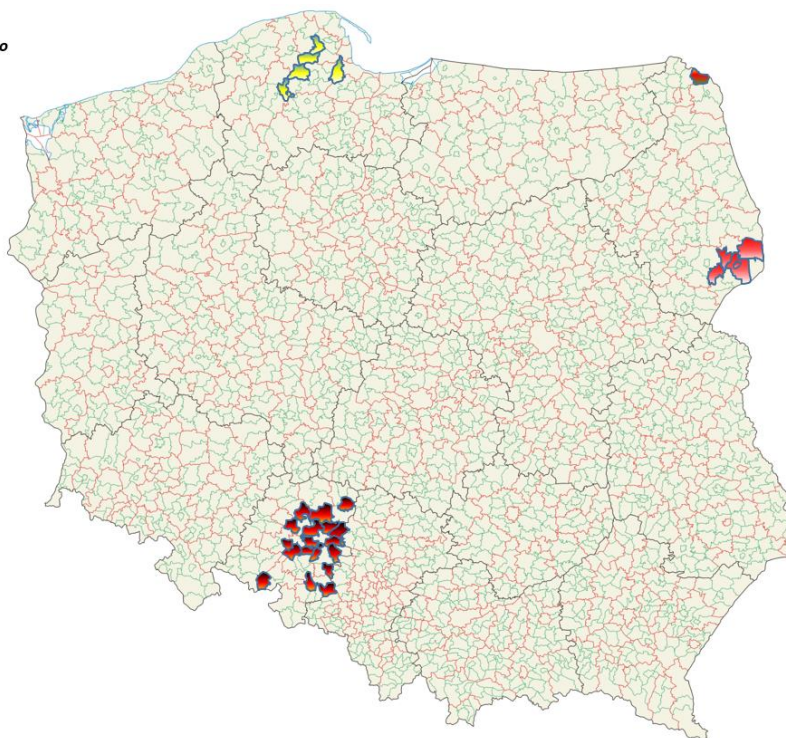
Kwestie wydawania certyfikatów potwierdzających znajomość języków mniejszościowych oraz języka regionalnego reguluje rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 czerwca 2005 r. *w sprawie dyplomów, zaświadczeń lub certyfikatów potwierdzających znajomość języka pomocniczego*²¹, które określa wykaz wymienionych wyżej dokumentów potwierdzających znajomość języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego.

²⁰ Aktualizacja Urzędowego Rejestru była efektem kontroli przeprowadzonej przez Najwyższą Izbę Kontroli w 2020 oraz 2021 roku w Departamencie Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Zob. <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/urzedowy-rejestr-gmin-w-ktorych-jest-uzywany-jezyk-pomocniczy2>

²¹ Dz. U., poz. 1013

Gminy w których używany jest język pomocniczy na podstawie Urzędowego Rejestru Gmin

- Język niemiecki
- Język kaszubski
- Język białoruski
- Język litewski

Źródło: Wykonano na podstawie <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/urzedowy-rejestr-gmin-w-ktorych-jest-uzywany-jezyk-pomocniczy2>

DODATKOWE NAZWY W JĘZYKU MNIEJSZOŚCI

Mniejszości narodowe, etniczne oraz mniejszość posługująca się kaszubskim językiem regionalnym zgodnie z art. 12 ust. 1 oraz ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*²² mają prawo używania na terenie gmin dodatkowych nazw w języku mniejszości. Dodatkowe nazwy w języku mniejszości mogą być używane obok urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych oraz nazw ulic na obszarze gmin wpisanych do Rejestru Gmin, prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości może być ustalona na wniosek rady gminy jeżeli liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców tej gminy lub, w przypadku miejscowości zamieszkannej za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości w języku mniejszości opowiedziała się w konsultacjach²³, przeprowadzonych w trybie określonym w art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym*²⁴, ponad połowa mieszkańców tej miejscowości biorących udział w konsultacjach.

²² Dz.U z 2017 r. poz. 823

²³ Zgodnie z art. 5 ustawy o samorządzie gminnym zasady i tryb przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami gminy określa uchwała rady gminy

²⁴ Dz. U. z 2021 r. poz. 1372

Należy zauważyć, że powyższe szczegóły reguluje również rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji *w sprawie Rejestru Gmin, na których obszarze są używane nazwy w języku mniejszości, wzorów wniosków o wpisanie do tego rejestru oraz o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości narodowej lub etnicznej albo w języku regionalnym*²⁵.

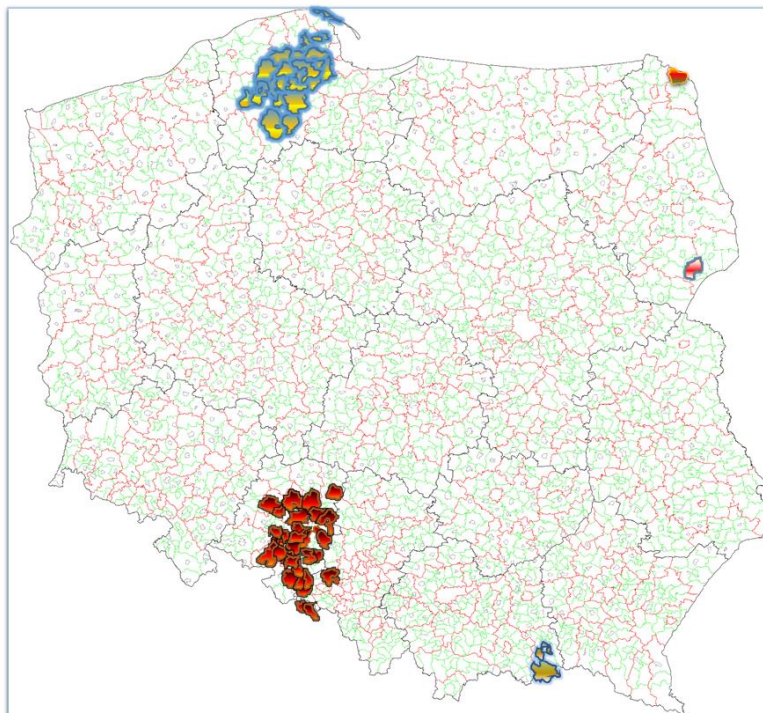
Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji dokonuje wpisu gminy do Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości na wniosek rady gminy. Wnioski o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego są opiniowane przez właściwego wojewodę oraz Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych. Tryb opiniowania nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych przez Komisję określa ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o *urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1443.) oraz rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 5 sierpnia 2004 r. *w sprawie trybu pracy Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych oraz wysokości wynagrodzenia przysługującego jej członkom za udział w posiedzeniach*²⁶. W skład Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych wchodzi przede wszystkim przedstawiciele nauki (językoznawcy, historycy, geografowie) z różnych ośrodków naukowych, co także wpływa na częstotliwość posiedzeń Komisji. Należy podkreślić, że przekazywane do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji wnioski rozpatrywane są na bieżąco. W przypadku stwierdzenia uchybień formalnych wnioski są zwracane gminom w celu ich skorygowania oraz uzupełnienia.

²⁵ Dz. U. z 2014 r. poz. 1486

²⁶ Dz. U. 2021 r. poz. 1985

Nazwy miejscowości w języku
mniejszości według Rejestru
Gmin

- Język niemiecki
- Język kaszubski
- Język łemkowski
- Język białoruski
- Język litewski

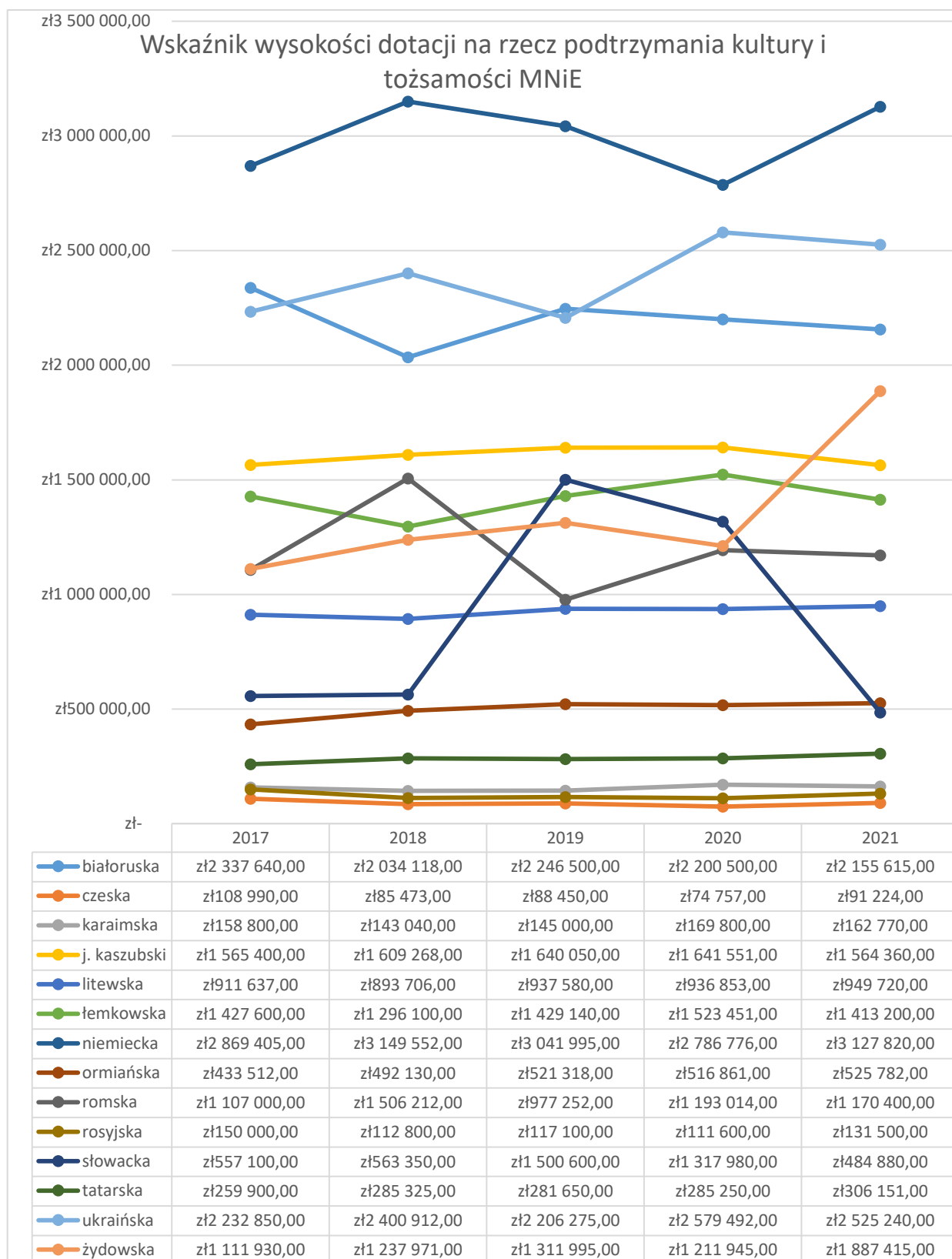
Źródło: Wykonano na podstawie <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/rejestr-gmin-na-ktorych-obszarze-sa-uzywane-nazwy-w-jezyku-mniejszosci2>

W latach 2017-2021 do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji wpłynęło łącznie 5 wniosków gmin ubiegających się o wpisanie Gminy do Rejestru Gmin, na obszarze których używane są nazwy w języku mniejszości (w 2020 r. nie wpłynęły żadne wnioski o wpis do Rejestru Gmin).

WSPARCIE MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

Należy również wskazać, iż Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji stworzyło swoisty wewnętrzny wykaz przyznanych organizacjom mniejszości narodowych i etnicznych oraz kaszubskiego języka regionalnego dotacji, na podstawie których stworzono poniższy wykres pokazujący wskaźniki wysokości udzielonych dotacji na rzecz podtrzymania tożsamości. Wykres przedstawia również trend wysokości udzielanej dotacji odrębnie dla poszczególnej mniejszości²⁷.

²⁷ Należy zaznaczyć, iż wykres nie uwzględnia kwot przyznanych w drugim naborze wniosków na 2021 r.

NARODOWY SPIS POWSZECHNY LUDNOŚCI I MIESZKAŃ 2021

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji podjęło działania ukierunkowane na koordynację działań promocyjnych Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, który zaplanowano na 2021 r. Inicjatywa ta była efektem stanowiska przedstawionego na LXXI posiedzeniu Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych przez przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych. W czasie tego posiedzenia przeprowadzono dyskusję na temat stanu przygotowań Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, którego przeprowadzenie zaplanowano na 2021 r. Przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych interesował w szczególności temat działań promocyjnych skierowanych do społeczności mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W wyniku podjętych rozmów i ich konkluzji Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zobowiązało się do zorganizowania spotkania z przedstawicielami Głównego Urzędu Statystycznego w czasie którego zostałyby omówione szczegóły Spisu Powszechnego oraz kwestia działań promocyjnych zachęcających osoby należące do społeczności mniejszości narodowych i etnicznych do wzięcia udziału w Spisie Powszechnym. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w dniu 26 kwietnia 2021 r. zorganizowało spotkanie przedstawicieli społeczności mniejszości narodowych i etnicznych z przedstawicielami Głównego Urzędu Statystycznego (ze względu na trwającą pandemię COVID-19 w formie online). W wyniku przyjętych uzgodnień Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji przeprowadziło działania koordynacyjne oraz promujące Spis Powszechny wśród społeczności mniejszości narodowych i etnicznych. W tym celu podjęto działania ukierunkowane na włączenie Pełnomocników Wojewodów ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych do kampanii promującej „Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021”.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Głównym Urzędem Statystycznym przygotowało materiały w językach mniejszości narodowych i etnicznych, których celem było doprowadzenie do zwiększenia promocji Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2021 r. Ponadto, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zwróciło się do Pełnomocników Wojewodów ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych z prośbą o zaangażowanie się w działania informacyjno-promocyjne nt. NSP'21, m.in. za pośrednictwem mediów regionalnych, Internetu, a także bieżące informowanie i promowanie spisu w środowisku mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Pełnomocnicy Wojewodów ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych w trakcie kampanii promocyjnej NSP'21 podejmowali (w różnym zakresie) następujące działania:

- nawiązano współpracę z regionalnymi Urzędami Statystycznymi (US) i przeprowadzono spotkania z przedstawicielami organizacji mniejszości narodowych i etnicznych,

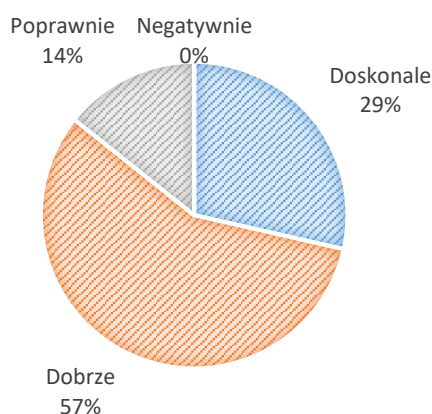
- przekazano US dane kontaktowe do organizacji mniejszości narodowych i etnicznych,
- przekazano organizacjom mniejszości narodowych i etnicznym materiały informacyjne otrzymane z GUS,
- umieszczono materiały informacyjne na swoich stronach internetowych i mediach społecznościowych,
- podjęto współpracę z US w zakresie opracowania ulotek informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych,
- Pełnomocnicy na bieżąco informowali mniejszości narodowe i etniczne o NSP'21 podczas kontaktów i spotkań z mniejszościami narodowymi i etnicznymi,
- wystosowano pisma i/lub maile do organizacji mniejszości narodowych i etnicznych na terenie województwa z informacją o NSP'21, z przekazaniem materiałów informacyjnych i/lub adresami odpowiednich stron internetowych,
- promowano NSP'21 w kontekście mniejszości w programach informacyjnych regionalnych mediów publicznych,
- wystosowano pisma do burmistrzów i prezydentów miast informujące o pytaniach odnoszących się do mniejszości narodowych i etnicznych oraz z prośbą o wsparcie mniejszości narodowych i etnicznych przy NSP'21 (Lubelskie, Łódzkie, Małopolskie, Śląskie),
- na stronach Pełnomocnika ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych Województwa Małopolskiego i Wielkopolskiego umieszczono materiały informacyjne i ulotki w językach mniejszości narodowych i etnicznych,
- w Województwie Małopolskim i Wielkopolskim Pełnomocnik ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych zorganizował spotkanie połączone z prezentacją testowej strony samospisu dla przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych.

SYTUACJA W KONTEKSCIE PANDEMII SARS-COVID-19

Z uwagi na ogłoszony w marcu 2020 r. stan epidemii COVID-19 działania informacyjne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji zostały zintensyfikowane. Niezwłocznie po ogłoszeniu stanu zagrożenia epidemicznego i ograniczeń w działalności organizacji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych przystąpił do działań mających na celu złagodzenie skutków pandemii. Już 17 marca 2020 r., tj. 5 dni po ogłoszeniu stanu zagrożenia epidemicznego w Polsce, MSWiA przekazało drogą mailową wytyczne odnośnie sposobu realizowania zadań związanych z podtrzymaniem tożsamości i kultury mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w warunkach licznych, niemożliwych do przewidzenia zagrożeń i obiektywnych utrudnień. W kwietniu 2020 r. dotarło do MSWiA *Stanowisko strony mniejszościowej Komisji Wspólnej*, które odnosiło się do zadań, których realizacja wymagałaby organizowania zgromadzeń publicznych. Możliwość taka dotyczyła wydarzeń artystycznych, w tym w szczególności wszelkiego rodzaju festiwali i koncertów. Oczywiście było jednocześnie,

że możliwość realizacji każdego zadania musiała być oceniana indywidualnie, z uwzględnieniem, m.in. aktualnej sytuacji oraz obowiązujących ograniczeń możliwości organizowania, np.: zgromadzeń publicznych. Każdorazowo inicjatywa dotycząca zmiany formy realizacji zadania należała jednak do zleceniobiorcy. Stanowczo podkreślano, iż nie jest możliwe „przesuwanie środków pomiędzy zadaniami”. DWRMNiE przekazał również roboczą instrukcję podpisywania dokumentów elektronicznie za pomocą podpisu zaufanego (z uwzględnieniem sposobów przekazywania dokumentów do MSWiA).

Tabela 12. Ocena współpracy z MSWiA w okresie zagrożenia epidemicznego i stanu epidemii wyrażona przez przedstawicieli organizacji mniejszości

Źródło: ankieta dla organizacji mniejszości

Respondenci ²⁸ zwrócili uwagę, że pracownicy MSWiA z wyprzedzeniem przekazywali informacje dotyczące rozwoju sytuacji epidemicznej w kontekście powierzonych działań. Komunikacja z pracownikami WMNiE była płynna i niezakłócona, a przedstawiciele organizacji mniejszości uzyskiwali pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z działalnością. MSWiA było otwarte na wprowadzanie zmian w zadaniach celem dostosowania ich do nowych warunków epidemicznych.

Należy odnotować wydanie w 2020 r. okolicznościowej publikacji z okazji przypadającej w 2020 r. piętnastej rocznicy uchwalenia ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, zawierającej refleksje autorów wywodzących się z mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności Kaszubów o funkcjonowaniu tych społeczności w ramach porządku prawnego wprowadzanego ww. ustawą.

²⁸ Ankieta dla organizacji mniejszości.

DZIAŁALNOŚĆ RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Rzecznik Praw Obywatelski jako niezależny organ konstytucyjny na podstawie art. 212 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.²⁹ jest zobowiązany do corocznego informowania Sejmu i Senatu o swojej działalności oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela, w tym także w zakresie problematyki dotyczącej praw mniejszości narodowych i etnicznych.

W okresie raportowania Rzecznik Praw Obywatelskich przygotował *Informację na rzecz ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych za lata 2016-2018* oraz *Informację na rzecz ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych za lata 2018-2019*³⁰. W obu tych dokumentach szczegółowo zostały opisane problemy, z jakimi mierzą się mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. W obu opracowaniach podano także przykłady ważniejszych interwencji podejmowanych w okresie raportowania przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczących spraw nauczania języka mniejszości narodowej przez uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych. Rzecznik Praw Obywatelskich m.in. podjął sprawę braku możliwości wyboru nauki języka mniejszości jako nauczanego na lekcjach języka obcego nowożytnego, problem braku dostępności podręczników do nauczania języka ukraińskiego, realizację praw uczniów mniejszości niemieckiej do nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości i, równolegle, jako języka obcego nowożytnego, a także prowadzenia zajęć przez nauczycieli według autorskich programów nauczania.

²⁹ Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483

³⁰ Szczegółowe informacje na temat działalności Rzecznika Praw Obywatelskich na rzecz ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych w latach 2016-2018 oraz 2018-2019 znajdują się na stronach <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Sprawozdanie%20RPO%20dla%20Komisji%20Mniejszo%C5%9Bci%20Narodowych%20i%20Etnicznych.pdf> oraz <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Informacja%20o%20dzia%C5%82aniach%20RPO%20na%20rzecz%20ochrony%20praw%20mniejszo%C5%9Bci%20narodowych%20i%20etnicznych%20w%20latach%202018-2019.pdf>

ART. 11 MEDIA

1. STRONY ZOBOWIĄZUJĄ SIĘ ZE WZGLĘDU NA UŻYTKOWNIKÓW JĘZYKÓW REGIONALNYCH LUB MNIEJSZOŚCIOWYCH NA TERYTORIACH, NA KTÓRYCH MÓWI SIĘ TYMI JĘZYKAMI, W ZALEŻNOŚCI OD SYTUACJI KAŻDEGO JĘZYKA, W ZAKRESIE, W JAKIM WŁADZE PUBLICZNE POSIADAJĄ BEZPOŚREDNIE LUB POŚREDNIE KOMPETENCJE, UPRAWNIENIA LUB W JAKIM ODGRYWAJĄ ROLĘ W TEJ DZIEDZINIE, I PRZY POSZANOWANIU ZASADY NIEZALEŻNOŚCI I AUTONOMII MEDIÓW.

Podstawą prawną dla mediów publicznych do realizacji potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w programach publicznej radiofonii i telewizji jest artykuł 21 ust. 1a punkt 8a *ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji* (Dz. U. 2020 r. poz. 805, z późn. zm.). Zgodnie z tym przepisem do zadań publicznej radiofonii i telewizji, wynikających z realizacji misji publicznej, należy w szczególności „uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym”.

Spółki publicznej radiofonii i telewizji przygotowują roczne plany programowo-finansowe przedsięwzięć wymagających finansowania ze środków publicznych, w tym również w zakresie tworzenia i rozpowszechniania audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, po analizie tych planów, dokonuje podziału środków abonamentowych między spółki mediów publicznych.

Audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych są tworzone i rozpowszechniane w ośmiu oddziałach terenowych Telewizji Polskiej SA tj.: w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Olsztynie, Opolu, Rzeszowie i w Szczecinie. Dodatkowo w paśmie wspólnym TVP3 Regionalna nadawana była trzy razy w miesiącu 24- minutowa audycja pt. *Telenowyny*. Jest to realizowany w języku ukraińskim magazyn informacyjno – publicystyczny przeznaczony dla mniejszości ukraińskiej w Polsce.

Polskie Radio SA w swoich programach nie nadaje audycji dla mniejszości narodowych. Natomiast spółki radiofonii regionalnej emitują audycje dla mniejszości narodowych w jedenastu rozgłośniach regionalnych radia publicznego tj.: w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Koszalinie, Krakowie, Olsztynie, Opolu, Rzeszowie, Szczecinie, Wrocławiu i w Radiu Zachód w Zielonej Górze.

Dla poszczególnych mniejszości narodowych oraz społeczności kaszubskiej nadawane są audycje w następujących oddziałach terenowych Telewizji Polskiej SA i rozgłośniach regionalnych radia publicznego (dane pochodzą ze sprawozdań programowych spółek):

Mniejszość białoruska (nadają: TVP Białystok, Radio Białystok)

- *Tydzień Białoruski* (TVP3 Białystok) – 22-minutowa audycja informacyjno-publicystyczna nadawana dwa razy w tygodniu przez cały rok; podejmująca problematykę życia społecznego i kulturalnego Białorusinów zamieszkujących województwo podlaskie,
- *Pod Znakiem Pogoni* (Radio Białystok) – 20-minutowa audycja publicystyczno-informacyjna nadawana codziennie przez cały rok,
- *Duchowe Spotkania* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja nadawana raz w tygodniu przez cały rok, upowszechniająca wartości chrześcijańskie, poświęcona sprawom prawosławia,
- *Przed wyjściem do cerkwi* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja o tematyce religijnej poświęcona sprawom prawosławia. Nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja religijna, publicystyczno-edukacyjna, której celem jest upowszechnianie wartości chrześcijańskich w oparciu o dekalog,
- *Pożadlanaja Pieśnia* (Radio Białystok) – 25-minutowa audycja muzyczna nadawana raz w tygodniu. W całości poświęcona muzyce tej mniejszości i tematyce regionalnej.

Mniejszość litewska (nadają: TVP3 Białystok, TVP3 Szczecin, Radio Białystok)

- *Panorama Litewska* (TVP3 Białystok) – 7-minutowa audycja publicystyczno-informacyjna nadawana dwa razy w tygodniu przez cały rok; podejmuje problematykę życia społecznego i kulturalnego Litwinów zamieszkujących województwo, w całości poświęcona tematyce regionalnej,
- *Głos polskich Litwinów* (Radio Białystok) – 20-minutowa audycja nadawana 3 razy w tygodniu przez cały rok; w całości poświęcona tematyce regionalnej.

Mniejszość niemiecka (nadają: TVP3 Katowice, Radio Katowice, Radio Olsztyn, Radio Opole, Radio Wrocław).

- *Pojednanie i Przyszłość* (Radio Katowice) – 55-minutowa audycja nadawana 2 -3 razy na miesiąc przez cały rok. Audycja redagowana i realizowana przez organizację mniejszościową „Pojednanie i Przyszłość” z siedzibą w Katowicach. Posiada charakter publicystyczny z warstwą muzyczną w języku niemieckim. Tematyka odnosi się w dużej mierze do tradycji i kultury niemieckiej, a także historii Śląska. Bardzo często nawiązuje do dorobku

wielu przedstawicieli niemieckiej kultury, sztuki i nauki (Eichendorfa, laureatów Nagród Nobla urodzonych na Śląsku itp.),

- *Praesent* (Radio Katowice) – 55-minutowa audycja nadawana 2-3 razy na miesiąc przez cały rok. Audycja redagowana przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego DFK z siedzibą w Raciborzu. Emitowana jest w formie magazynu publicystycznego. Warstwę słowną stanowią materiały reporterskie, relacje, rozmowy i komentarze dotyczące życia i działalności środowisk mniejszości niemieckiej w całym województwie śląskim,
- *Deutsche Welle* (Radio Olsztyn) – 25-minutowa audycja nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja poświęcona jest problemom mniejszości niemieckiej na Warmii i Mazurach, ma charakter informacyjno-publicystyczny,
- *Powiedz die Musik* (Radio Opole) – premierowe audycje w postaci krótkich form mających na celu popularyzację artystów i grup muzycznych z niemieckojęzycznego kręgu kulturowego. Prezentacja gwiazd muzyki rozrywkowej znanych szerokiemu gronu odbiorców na świecie i kojarzonych z kręgiem niemieckojęzycznym, jak i zespołów popularnych tylko w Niemczech. Audycja tworzona jest przez osoby związane ze środowiskami mniejszości niemieckiej na Opolszczyźnie,
- *Wiadomości niemieckie* (Radio Opole) - codzienne wydania premierowych audycji informacyjnych dotyczących spraw regionu i spraw mniejszości. Relacje z wydarzeń, wypowiedzi działaczy mniejszości i interwencje. Audycja o charakterze informacyjnym uwzględniająca potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym (art. 21 ust. 1a pkt 8a),
- *Sami Swoi* (Radio Wrocław) – 45-minutowa audycja nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Podejmuje aktualnie ważne tematy polityczne, społeczne i kulturalne. Audycja skierowana przede wszystkim do mniejszości łemkowskiej, ukraińskiej oraz niemieckiej i ormiańskiej.

Mniejszość romska (nadają: TVP3 Kraków, Radio Zachód, Radio Koszalin)

- *Mniejszości* (Radio Koszalin) – 3-minutowa audycja informacyjna nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja poza przedstawianiem wydarzeń istotnych dla mniejszości zamieszczała także zapowiedzi i zaproszenia kulturalne, które mogą zainteresować Romów. Nadawana w każdą niedzielę o godz. 07.30,
- *Mój opolski dom* (Radio Opole) - audycja poświęcona problematyce funkcjonowania różnych grup etnicznych zamieszkujących Opolszczyznę od wielu dekad oraz cudzoziemców, którzy przyjechali na Opolszczyznę w ostatnich latach z różnych powodów: rodzinnych, politycznych, ekonomicznych, osobistych, uczuciowych. Audycja w formie wywiadów i komentarza, umożliwiającą obywatelom i ich organizacjom uczestniczenie w życiu

publicznym poprzez prezentowanie zróżnicowanych poglądów i stanowisk oraz wykonywanie prawa do kontroli i krytyki społecznej, a także służąca umacnianiu rodziny,

- *Szlakiem taborów* (Radio Zachód) – 10-minutowa nowa audycja nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Celem audycji jest popularyzacja tematyki dotyczącej historii, tradycji, obyczajów i kultury Romów wśród mieszkańców województwa lubuskiego, działanie na rzecz pełniejszego uczestnictwa Romów w życiu społecznym regionu, kształtowanie postaw proedukacyjnych w społeczności romskiej, przełamywanie niechęci Romów do edukacji szkolnej, popularyzacja twórców wywodzących się ze społeczności romskiej, umacnianie tożsamości społeczności romskiej, zwiększenie aktywności kulturalno-organizacyjnej społeczności romskiej, zwalczanie stereotypów, budujących negatywny wizerunek społeczności romskiej i zmianę jej postrzegania w szerokich kręgach polskiej społeczności, budowanie platformy porozumienia między społecznością romską i nieromską.

- *Etnopejzaże* (TVP 3 Kraków) – magazyn nadawany czterokrotnie w ciągu roku, tworzony w kilku językach mniejszości, w tym romskim; roczny czas jego trwania to 3 godz. 40 min.

Mniejszość rosyjska (nadają: TVP3 Białystok)

- *Wiadomości Rosyjskie* (TVP3 Białystok) – 10-minutowa audycja nadawana dwa razy w miesiącu przez cały rok. Audycja o charakterze informacyjno-publicystycznym podejmująca problematykę życia społecznego i kulturalnego Rosjan zamieszkujących województwo podlaskie,

- *Syberyjski bard* (TVP3 Białystok) – audycja emitowana raz w miesiącu; podejmująca problematykę życia społecznego i kulturalnego Rosjan zamieszkujących województwo podlaskie oraz Polskę. Audycja od lipca 2020 r. zastąpiła cykl „Wiadomości rosyjskie”.

Mniejszość ukraińska (audycje nadają: Telewizja Polska S.A.: TVP 3 Regionalna - pasmo wspólne, TVP3 Białystok, TVP3 Kraków, TVP3 Olsztyn, TVP 3 Rzeszów, TVP3 Szczecin, Radio Białystok, Radio Koszalin, Radio Szczecin, Radio Rzeszów, Radio Kraków, Radio Wrocław, Radio Zachód)

- *Telenowyny* (Telewizja Polska S.A. TV3 Regionalna) – 23-minutowa audycja nadawana jest 1 - 4 razy w miesiącu w TV3 Regionalna. Przeznaczona dla mniejszości ukraińskiej w Polsce oraz widzów zainteresowanych problemami Ukrainy. W audycji prezentowane są: historia i bieżące informacje na temat stosunków polsko-ukraińskich oraz komentarze dotyczące aktualnych wydarzeń politycznych i kulturalnych,

- *Przegląd Ukraiński* (TVP3 Białystok) – 13-minutowa audycja informacyjno-publicystyczna nadawana dwa razy w tygodniu (wydanie premierowe i powtórka) przez cały rok. Adresowany jest do mniejszości ukraińskiej zamieszkałej na terenie województwa podlaskiego. Podejmuje tematykę życia społecznego i kulturalnego Ukraińców,

- *Ukraińskie Wieści* (TVP3 Olsztyn) – 13-minutowa audycja informacyjno-publicystyczna nadawana 2 razy w tygodniu przez cały rok. *Ukraińskie Wieści* informują o najważniejszych bieżących wydarzeniach, dotyczących mniejszości ukraińskiej. Magazyn pokazuje codzienne życie Ukraińców na Warmii i Mazurach m.in. tradycje, zwyczaje, szkolnictwo, działalność kulturalną. Przedstawia również koncerty, festiwale, akcje społeczne. Informuje także o wydarzeniach na Ukrainie i współpracy regionalnej,
- *Przed wyjściem do cerkwi* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja o tematyce religijnej poświęcona sprawom prawosławia. Nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja religijna, a także publicystyczno-edukacyjna w języku białoruskim i ukraińskim, Jej celem jest upowszechnianie wartości chrześcijańskich w oparciu o dekalog,
- *Ukraińska Dumka* (Radio Białystok) – 20-minutowa nadawana jest trzy razy w tygodniu przez cały rok. Audycja informacyjno-publicystyczna poruszająca wielorakie problemy mniejszości ukraińskiej,
- *Mniejszości* (Radio Koszalin) – pozycje programowe w każdą niedzielę, w których omawiane są społeczno-polityczne oraz kulturalne tematy związane z mniejszością ukraińską na Pomorzu,
- *Kermesz – magazyn* (Radio Kraków) – 25-minutowa audycja informacyjno-publicystyczna nadawana raz w tygodniu dla mniejszości łemkowskiej i ukraińskiej zamieszkującej Małopolskę,
- *Od Niedzieli do Niedzieli* (Radio Olsztyn) – 25-minutowa audycja publicystyczno - informacyjna nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Omawiane są w niej problemy mniejszości ukraińskiej, redagowana jest przez członków Stowarzyszenia Społeczno - Kulturalnego Ukraińców w Polsce,
- *Wiadomości dla Ukraińców* (Radio Rzeszów) – 30 minutowa audycja informacyjno-publicystyczna nadawana cztery razy w tygodniu (emisja od wtorku do piątku), która przygotowywana jest przez Redakcję Ukraińską Radia Polonia,
- *Skyrnia magazyn* (Radio Rzeszów) – 50-minutowa audycja nadawana dwa razy w tygodniu (premiera i powtórka) przez cały rok. Audycja adresowana jest głównie do mieszkańców Polski południowo-wschodniej pochodzenia ukraińskiego i do wszystkich miłośników języka i kultury ukraińskiej. Magazyn zawiera: informacje z życia mniejszości ukraińskiej w Polsce, kalendarium historyczne, relacje dźwiękowe z uroczystości, koncertów, wystaw, konferencji naukowych i spotkań tej społeczności, zapowiedzi imprez kulturalnych, przegląd prasy. Całość ilustrowana jest muzyką ukraińską (od ludowej po folk, pop i rock). Stałym elementem audycji jest cykl „Muzyczna skrzynka”, prezentujący wykonawców i kompozytorów ukraińskich. Częstym tematem audycji jest działalność Związku Ukraińców w Polsce oraz wywiady z interesującymi ludźmi polityki, nauki i kultury. Audycja ukazuje się na antenie Polskiego Radia Rzeszów od 1959 roku,

- *Audycje okolicznościowe (Radio Rzeszów)* – 50-minutowa audycja nadawana okazjonalnie w okresie Bożego Narodzenia i Wielkanocy,
- *Posyderki* - (Radio Szczecin) – 55-minutowa audycja publicystyczna nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Ukazuje ona życie, poglądy i kulturę mniejszości ukraińskiej zamieszkującej region. Część audycji wypełnia 7-minutowy serwis informacyjny, nadawany codziennie przez cały rok,
- *Sami Swoi* (Radio Wrocław) – 45-minutowa audycja nadawana jest raz w tygodniu przez cały rok. Audycja podejmuje aktualnie ważne tematy polityczne, społeczne i kulturalne. Skierowana jest ona przede wszystkim do mniejszości łemkowskiej, ukraińskiej oraz niemieckiej,
- *Gawędy o Ukrainie - Besidy pro Ukrainu* (Radio Zachód) – 10-minutowa audycja w języku polskim i ukraińskim nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja radiowa poświęcona jest życiu Ukraińców na terenie województwa lubuskiego oraz informacjom o wydarzeniach z Ukrainy. Przedstawia również historię mniejszości ukraińskiej w regionie,
- *Pełnia wiary* (TVP3 Rzeszów) - adresowana do mniejszości ukraińskiej, poświęcona życiu Kościoła Greckokatolickiego w Polsce i w regionie; audycja nadawana cztery razy w roku, jej roczny czas nadawania to 1 godz. 29 min.;
- *Etnopejzaże* (TVP 3 Kraków) – magazyn nadawany czterokrotnie w ciągu roku, tworzony oprócz języka ukraińskiego również w językach: łemkowskim, słowackim, romskim; roczny czas jego trwania to 3 godz. 40 min.

Język regionalny kaszubski (audycje nadają: TVP3 Gdańsk, Radio Gdańsk, Radio Koszalin)

- *Tedë Jo* (TVP3 Gdańsk) – 11-minutowy audycja społeczno-kulturalna nadawana dwa razy w tygodniu przez cały rok, która kierowana jest do Kaszubów; podejmuje szeroko rozumianą tematykę życia społeczności kaszubskiej: kulturę, język, obyczaje,
- *Farwe Kaszeb* (TVP3 Gdańsk) – 10-minutowa audycja nadawany pięć razy w miesiącu przez cały rok od marca 2019 roku. Audycja przedstawiająca współczesne życie społeczności kaszubskiej,
- *Kleka* (Radio Gdańsk) – 20-minutowa audycja informacyjna nadawana cztery razy w tygodniu przez cały rok. Nadawany jest także skrót audycji *Kleka* (dwie minuty, pięć razy w tygodniu). Audycja skierowana jest do społeczności Kaszubów, redagowana i prowadzona przez przedstawicieli społeczności posługującej się językiem regionalnym.
- *Magazyn Kaszubski (Radio Gdańsk)* - 50-minutowa audycja, nadawana trzy razy tygodniu przez cały rok. Magazyn publicystyczny, realizowany w języku kaszubskim. Tematyką

audycji jest tożsamość, język i kultura kaszubska. W audycji obecne są również zagadnienia gospodarcze oraz społeczne.

- *Kaszubskie Radio Gdańsk DAB+ (Radio Gdańsk)* – 50-minutowa audycja, nadawana raz w tygodniu od sierpnia do grudnia 2019 roku. Skierowana do społeczności posługującej się językiem regionalnym, realizowana przez dziennikarzy pochodzących ze społeczności Kaszubów.

- *Mniejszości (Radio Koszalin)* – 3-minutowa audycja informacyjna, nadawana raz w tygodniu, w języku kaszubskim. Przeznaczona dla społeczności kaszubskiej. Poruszane są w niej tematy związane z kulturą kaszubską oraz najważniejsze wydarzenia dotyczące Kaszubów.

- *Na szago (Radio Gdańsk)* – audycja o tematyce turystycznej, dotycząca Kaszub. Nadawana 17 razy w miesiącach lipiec – sierpień.

Wprowadzone zasady gwarantują odbiorcom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych oraz posługującym się językiem regionalnym dostęp do adresowanych audycji, emitowanych na falach publicznej radiofonii i telewizji.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji w swoich kompetencjach dokonuje corocznie podziału środków abonamentowych – obecnie wprowadzono zasadę finansowania 100% zgłoszonych przez nadawcę kosztów audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych.

W przypadku Rozgłośni Regionalnych Polskiego Radia kwoty z abonamentu wydzielane są na konkretne spółki.

Z uwagi na inną strukturę organizacyjną w TVP SA, podział środków finansowych na poszczególne oddziały terenowe jest kompetencją zarządu Telewizji Polskiej. Zarząd corocznie wskazuje dwa źródła finansowania tych audycji – z abonamentu oraz ze środków własnych.

Spółki publicznej radiofonii i telewizji co roku przygotowują plany finansowo-programowe przedsięwzięć wymagających finansowania ze środków publicznych.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji po analizie planów finansowo-programowych dokonuje podziału środków abonamentowych między jednostki publicznej radiofonii i telewizji. W poszczególnych spółkach koszty audycji dla mniejszości narodowych w latach 2017 -2021 przedstawiały się następująco:

Tabela 13. Koszty audycji telewizyjnych i radiowych dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w latach 2017-2021

		2012 rok	2013 rok	2014 rok	2015 rok	2016 rok	2017 rok	2018 rok	2019 rok	2020 rok	2021 rok
		w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €	w tys. zł / tys. €
TELEWIZJA POLSKA											
Telewizja Polska SA – oddziały terenowe razem oraz TVP3 Regionalna		1 118/261	1 018/246,3	1 285/308,1	1 324/309	827/190	865/201	802,7/192,47	934,8/218,40	1027,8/231,69	1125
z tego:											
1	TVP3 Białystok						579,8/135	556,4/133,41	644/150,46	721,2/162,53	614
2	TVP3 Bydgoszcz						-	-	-	-	-
3	TVP3 Gdańsk						109,6/25	89,1/21,36	170,4/39,81	203,3/45,83	235
4	TVP3 Gorzów Wielkopolski						-	-	-	-	-
5	TVP3 Katowice						5,3/1,2	5,1/1,22	5,6/1,30	16,8/3,78	6
6	TVP3 Kielce						-	-	-	-	-
7	TVP3 Kraków						-	-	-	-	35
8	TVP3 Lublin						-	-	-	-	-
9	TVP3 Łódź						-	-	-	-	-
10	TVP3 Olsztyn						42/9,78	36,9/8,84	39,8/9,29	29,4/6,62	64
11	TVP3 Opole						0,6/0,13	0,2/0,04	0,9/0,21	0,3/0,04	5
12	TVP3 Poznań						-	-	-	-	-
13	TVP3 Rzeszów						-	-	-	-	-
14	TVP3 Szczecin						44/10,25	25/5,99	20,1/4,69	11,8/2,66	67
15	TVP3 Warszawa						-	-	-	-	-
16	TVP3 Wrocław						-	-	-	-	-
17	TVP3 Regionalna - pasmo wspólne						83,7/19,49	90/21,58	54/12,61	45/10,14	99
POLSKIE RADIO											
Spółki regionalnej radiofonii		1 634/381	1 956/473,4	1 877/450	3 448/80,7	3 765/864	3956/921	2023/485,07	2 900/677,56	2 895/652,62	2 781
z tego:											
1	Radio Białystok SA	578/135	811/196,2	743/178,1	818/191	806/185	785/182,84	748/179,35	808/188,78	854/192,51	840

2	Radio Gdańsk SA	318/ 74	397/ 96	641/ 153,6	820/ 191	897/ 185	1048/ 244,10	545/ 130,67	784/ 183,17	750/ 169,07	750
3	Radio Katowice SA	16/ 3,7	17/ 4,1	17/ 4,1	17/ 3,9	17/ 3,9	17/ 3,95	17/ 4,07	89/ 20,79	85/ 19,16	84
4	Radio Koszalin SA	126/2 9	130/ 31,4	125/ 30	147/ 34,3	212/ 48,6	159/ 37,03	124/ 29,73	225/ 52,56	218/ 49,14	231
5	Radio Kraków SA	72/ 16,7	85/ 20,5	25/ 6	44/ 10,2	28/ 6,4	33/ 7,68	36/ 8,63	24/ 5,60	42/ 9,46	36
6	Radio Lublin SA		-	-	38/8,8	20/4,6	-	-	-	-	-
7	Radio Olsztyn SA	213/ 49,7	231/ 55,9	244/ 58,5	383/ 89,3	400/ 91,7	395/ 92	384/ 92,07	433/ 101,16	454/ 102,35	420
	w programie regionalnym	49/ 11,4	63/ 15,2	48/ 11,5	97/ 22,6	88/ 20,2	88/ 20,49	83/ 19,90	87/ 20,32	101/ 22,76	100
	program dla mniejszości ukraińskiej z nadajnika w Miłkach	164/ 38,2	168/ 40,6	110/ 26,3	286/ 66,7	312/71,6	307/ 71,50	301/ 72,17	346/ 80,84	353/ 79,57	320
11	Radio Opole SA	204/ 47,5	173/ 41,9	712/ 170,7	983/ 2294	1 126/ 258,3	1215/ 282,99	241/ 57,78	271/ 63,31	239/ 53,87	140
12	Radio Rzeszów SA	66/ 15,4	65/ 15,7	69/ 16,5	68/ 15,8	130/ 283	153/ 35,63	107/ 25,65	128/ 29,90	99/ 22,31	130
13	Radio Szczecin SA	32/ 7,5	35/ 8,5	40/ 9,6	64/ 14,9	68/ 15,6	73/ 17,46	53/ 12,70	67/ 15,65	75/ 16,90	73
14	Radio Wrocław SA	9/ 2,1	12/ 2,9	14/ 3,3	14/ 3,2	14/ 3,2	25/ 5,82	23/ 5,51	23/ 5,37	24/ 5,41	22
15	Radio Zachód SA		-	-	47/ 11	47/ 10,8	53/ 12,34	46/ 11,02	48/ 11,21	55/ 12,39	55

Audycje w języku mniejszości są również dostępne w niepublicznych rozgłoszeniach radiowych. Przykładem jest Radio Wnet, które nadaje audycje pt. *Białoruskie noce* w języku białoruskim oraz *Świt wolności* codziennie od poniedziałku do piątku.

Należy także podkreślić, że zgodnie z przepisami ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji przekazuje środki na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego, w tym wspieranie programów telewizyjnych i radiowych realizowanych w językach mniejszościowych oraz o języku regionalnym. Wsparcie finansowe uzależnione jest od zgłoszenia zapotrzebowania przez zainteresowane podmioty. W latach 2017-2021 objęto wsparciem pięćdziesiąt trzy zadania następujących mniejszości: białoruskiej, łemkowskiej,

niemieckiej, ukraińskiej oraz mniejszości posługująca się kaszubskim językiem regionalnym³¹.

JĘZYK BIAŁORUSKI

W latach 2017-2021 regularnie wspierano zadanie pn. *Spowodowanie nadawania audycji radiowych w języku białoruskim dla mniejszości białoruskiej zamieszkującej Białystok i Białostoczczyznę* w łącznej kwocie 640 000 zł.

JĘZYK ŁEMKOWSKI

W latach 2017-2021 wspierano następujące zadania: *Łemkowskie radio LEM.fm wraz z portalem informacyjnym lem.fm* w kwocie 948 990 zł, *Łemkowska telewizja internetowa - Lemko TV* w łącznej kwocie 73 000 zł oraz *Łemkowskie radio internetowe - Radio Lemko* w kwocie 186 800 zł.

JĘZYK NIEMIECKI

W latach 2017-2021 regularnie wspierano trzy zadania pn. *Realizacja niemieckojęzycznej audycji telewizyjnej Niemców w Polsce* w kwocie 60 000 zł, *Realizacja niemieckojęzycznej audycji Musikschartel-Abgekanzelt* w łącznej kwocie 190 160 zł oraz *Realizacja niemieckojęzycznej audycji TV Schlesien Journal* w łącznej kwocie 265 000 zł.

JĘZYK ORMIAŃSKI

W 2019 r. wsparciem finansowym objęto zadanie pn. *Ormiańska audycja radiowa* w kwocie 12 000 zł.

JĘZYK UKRAIŃSKI

W latach 2017-2021 regularnym wsparciem finansowym obejmowano zadanie pn. *Audycje radiowe w języku ukraińskim Ukraińskie słowo* w łącznej kwocie 132 600 zł.

KASZUBSKI JĘZYK REGIONALNY

W latach 2017-2021 regularnym wsparciem finansowym obejmowano zadanie pn. *Podtrzymywanie i rozwijanie w społeczności kaszubskiej znajomości języka kaszubskiego* w łącznej kwocie 1 200 000 zł.

³¹ Szczegóły na ten temat uwzględniające kwoty jakie przyznano w ramach wsparcia rozwoju programów telewizyjnych i radiowych znajdują się w załączniku numer 8.

I. Dotacje celowe na czasopisma w językach mniejszości, w języku regionalnym lub w języku polskim w postaci drukowanej												
	2017		2018		2019		2020		2021		RAZEM 2017-2021	
mniejszość	wysokość dotacji	l. zad. ań	wys. dotacji	l. zad. ań	wys. dotacji	l. zad. ań	wys. dotacji	l. zad. ań	wys. dotacji	l. zad. ań	wys. dotacji	l. zad. ań
białoruska	811 500,00 zł	5	685 000,00 zł	6	775 500,00 zł	6	757 300,00 zł	6	734 250,00 zł	6	3 763 550,00 zł	29
czeska	19 900	1	0	0	0	0	0	0	0	0	19 900,00 zł	1
karaimska	26 300,00 zł	1	26 700,00 zł	1	27 000,00 zł	1	27 000,00 zł	1	27 000,00 zł	1	134 000,00 zł	5
j. kaszubski	210 000,00 zł	1	210 000,00 zł	1	210 000,00 zł	1	210 000,00 zł	1	210 000,00 zł	1	1 050 000,00 zł	5
litewska	342 000,00 zł	3	342 000,00 zł	3	352 000,00 zł	3	363 000,00 zł	3	366 000,00 zł	3	1 765 000,00 zł	15
łemkowska	99 000,00 zł	6	88 000,00 zł	5	90 000,00 zł	5	89 000,00 zł	5	89 000,00 zł	5	455 000,00 zł	26
niemiecka	668 700,00 zł	10	550 000,00 zł	10	584 900,00 zł	10	586 500,00 zł	10	545 800,00 zł	10	2 935 900,00 zł	50
ormiańska	40 000,00 zł	2	44 000,00 zł	2	42 670,00 zł	2	51 260,00 zł	2	51 200,00 zł	2	229 130,00 zł	10
romska	287 000,00 zł	3	270 000,00 zł	2	120 350,00 zł	1	214 188,00 zł	2	173 500,00 zł	2	1 065 038,00 zł	10
rosyjska	37 500,00 zł	1	37 500,00 zł	1	37 500,00 zł	1	37 500,00 zł	1	38 700,00 zł	1	188 700,00 zł	5
słowacka	273 100,00 zł	2	275 000,00 zł	2	239 000,00 zł	1	231 000,00 zł	1	220 000,00 zł	1	1 238 100,00 zł	7
tatarska	48 000,00 zł	5	58 000,00 zł	4	60 500,00 zł	5	69 500,00 zł	6	47 000,00 zł	4	283 000,00 zł	24
ukraińska	41 400,00 zł	2	43 500,00 zł	2	32 000,00 zł	1	6 000,00 zł	1	15 400,00 zł	2	138 300,00 zł	8
żydowska	452 000,00 zł	4	505 000,00 zł	4	455 000,00 zł	3	382 000,00 zł	3	338 000,00 zł	3	2 132 000,00 zł	17
RAZEM	3 356 400,00 zł	46	3 134 700,00 zł	43	3 026 420,00 zł	40	3 024 248,00 zł	42	2 855 850,00 zł	41	15 397 618,00 zł	212

Minister właściwy do spraw mniejszości narodowych i etnicznych na mocy ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* posiada prawne i finansowe możliwości wspierania wydawania dzienników, tygodników oraz miesięczników w językach mniejszościowych oraz w języku regionalnym. Zgodnie z ww. ustawą MSWiA corocznie finansuje wydawanie wielu gazet we wszystkich (poza czeskim) językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz kaszubskim języku regionalnym.

Tabela 5. Tytuły czasopism w języku mniejszości otrzymujących wsparcie z budżetu państwa w latach 2017-2021

Mniejszość narodowa lub etniczna	Tytuły czasopism w językach mniejszości
białoruska	tygodnik <i>Niva</i> miesięcznik <i>Czasopis</i> miesięcznik <i>Sami o Sobie</i> półrocznik <i>Bielski Hostinec</i> półrocznik <i>Biełaruski nastaunik</i> rocznik <i>Białoruskie Zeszyty Historyczne</i> rocznik <i>Termopile</i>
czeska	-
karaimska	półrocznik <i>Awazymyz</i>

	rocznik <i>Almanach karaimski</i>
litewska	dwutygodnik <i>Aušra</i> miesięcznik <i>Aušrelė</i> kwartalnik <i>Šaltinis</i>
łemkowska	dwumiesięcznik <i>Besida</i> , kwartalnik <i>Watra</i> , kwartalnik <i>Lemkoland</i> rocznik <i>Rocznik Ruskiej Bursy</i> , rocznik <i>Łemkowski Rocznik</i> rocznik <i>Rocznik Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej</i>
niemiecka	tygodnik <i>Wochenblatt</i> , dwutygodnik <i>Oberschlesische Stimme</i> , miesięcznik <i>Mitteilungsblatt</i> , miesięcznik <i>Miesięcznik Zielonogórski - Grünberger Monatsblatt</i> , półrocznik <i>Niederschlesische Informationen</i> , miesięcznik <i>Allensteiner Nachrichten</i> , miesięcznik <i>Masurische Storchenpost</i> , kwartalnik <i>Antidotum</i> , kwartalnik <i>Die Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien</i> półroczny dodatek do gazety lokalnej poświęcony działaniom TKLN Kwidzyn
ormiańska	kwartalnik <i>Awedis</i> , kwartalnik <i>Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego</i>
romska	dwumiesięcznik <i>Romano Atmo</i> , kwartalnik <i>Dialog Pheniben</i> rocznik <i>Studia Romologica</i>
rosyjska	kwartalnik <i>Zdrawstwujte!</i>
słowacka	miesięcznik <i>Život</i>
tatarska	kwartalnik <i>Przegłqd Tatarski</i> , rocznik <i>Rocznik Tatarów Polskich</i>
ukraińska	tygodnik <i>Nasze Słowo</i> , dwutygodnik <i>Nad Buhom i Narwoju</i> , rocznik <i>Almanach Ukraiński</i> , rocznik <i>Ukraiński Zaulek Literacki</i>
żydowska	miesięcznik <i>Słowo Żydowskie / Dos Jidysze Wort</i> , dwumiesięcznik <i>Midrasz</i> (wydawane do 2019 r.), dwumiesięcznik <i>Kolbojnik. Biuletyn Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie</i> , miesięcznik <i>Chidusz</i> rocznik <i>Almanach Żydowski</i>
kaszubska	miesięcznik <i>Pomerania</i>

ART. 12 DZIAŁANIA KULTURALNE I OBIEKTY KULTURY
W ODNIESIENIU DO DZIAŁAŃ I OBIEKTÓW KULTURALNYCH – A W SZCZEGÓLNOŚCI BIBLIOTEK, WIDEO, ŚRODKÓW KULTURALNYCH, MUZEÓW, ARCHIWÓW, STOWARZYSZEŃ, TEATRÓW I KIN, JAK RÓWNIEŻ DZIEŁ LITERACKICH I FILMOWYCH, POWSZECHNYCH FORM EKSPRESJI KULTURALNEJ, FESTIWALI I ORGANIZACJI KULTURALNYCH, WŁĄCZAJĄC MIĘDZY INNYMI ZASTOSOWANIE NOWYCH TECHNOLOGII – STRONY ZOBOWIĄZUJĄ SIĘ, NA TERYTORIACH, NA KTÓRYCH TAKIE WŁADZE PUBLICZNE SĄ KOMPETENTNE, POSIADAJĄ PRAWO LUB ODGRYWAJĄ ROLĘ W TEJ DZIEDZINIE:

Na wstępie należy wskazać, iż zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*³² organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz integracji obywatelskiej i społecznej. Środkami o których mowa mogą być w szczególności dotacje celowe lub podmiotowe na:

- 1) działalność instytucji kulturalnych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych mających istotne znaczenie dla kultury mniejszości,
- 2) wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu i obrazu,
- 3) prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości.

Dotacje, o których mowa powyżej, przyznawane są z części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (MSWiA).

Tabela 6. Dotacje kulturowe i otwarte konkursy w latach 2017-2021

Dotacje kulturowe i otwarte konkursy w latach 2017-2021					
mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021
białoruska	2 337 640,00 zł	2 034 118,00 zł	2 246 500,00 zł	2 200 500,00 zł	2 155 615,00 zł
czeska	108 990,00 zł	85 473,00 zł	88 450,00 zł	74 757,00 zł	91 224,00 zł
karaimska	158 800,00 zł	143 040,00 zł	145 000,00 zł	169 800,00 zł	162 770,00 zł
j. kaszubski	1 565 400,00 zł	1 609 268,00 zł	1 640 050,00 zł	1 641 551,00 zł	1 564 360,00 zł
litewska	911 637,00 zł	893 706,00 zł	937 580,00 zł	936 853,00 zł	949 720,00 zł
łemkowska	1 427 600,00 zł	1 296 100,00 zł	1 429 140,00 zł	1 523 451,00 zł	1 413 200,00 zł
niemiecka	2 869 405,00 zł	3 149 552,00 zł	3 041 995,00 zł	2 786 776,00 zł	3 127 820,00 zł
ormiańska	433 512,00 zł	492 130,00 zł	521 318,00 zł	516 861,00 zł	525 782,00 zł
romska	1 107 000,00 zł	1 506 212,00 zł	977 252,00 zł	1 193 014,00 zł	1 170 400,00 zł

³² Dz.U. z 2017 r. poz. 823

rosyjska	150 000,00 zł	112 800,00 zł	117 100,00 zł	111 600,00 zł	131 500,00 zł
słowacka	557 100,00 zł	563 350,00 zł	1 500 600,00 zł	1 317 980,00 zł	484 880,00 zł
tatarska	259 900,00 zł	285 325,00 zł	281 650,00 zł	285 250,00 zł	306 151,00 zł
ukraińska	2 232 850,00 zł	2 400 912,00 zł	2 206 275,00 zł	2 579 492,00 zł	2 525 240,00 zł
żydowska	1 111 930,00 zł	1 237 971,00 zł	1 311 995,00 zł	1 211 945,00 zł	1 887 415,00 zł
Razem	15 231 764,00 zł	15 809 957,00 zł	16 404 905,00 zł	16 549 830,00 zł	16 496 077,00 zł

Ponadto, na mocy art. 1 ustawy z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (Dz.U. z 2020 r. poz. 194) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspierać finansowo, w ramach mecenatu państwa, realizację planowanych na dany rok zadań związanych z polityką kulturalną państwa, prowadzonych przez instytucje kultury i inne podmioty nienależące do sektora finansów publicznych.

Tabela 7 . Dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla mniejszości narodowych i etnicznych w latach 2017-2021

Dotacje MKDN dla organizacji mniejszości narodowych i etnicznych łącznie					
Mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021
białoruska					85 000 zł
czeska					
karaimska	20 000 zł	40 000 zł	40 000 zł	42 000 zł	39 000 zł
kaszubski język regionalny	65 000 zł	101 408 zł	33 000		
litewska					20 000 zł
łemkowska	100 000 zł	130 000 zł	70 000 zł	594 420 zł	80 000 zł
niemiecka			150 000 zł		
ormiańska		35 000 zł			115 000 zł
romska	80 500 zł	141 500 zł	93 000 zł	145 000 zł	140 000 zł
rosyjska					
słowacka					
tatarska		100 000 zł	75 000 zł	107 000 zł	171 550 zł
ukraińska	210 000 zł	120 000 zł	70 000 zł	18 500 zł	
żydowska	688 650 zł	684 789 zł	1 110 582 zł	1 603 033 zł	2 912 077 zł
Razem	1 164 150 zł	1 352 697	1 641 582 zł	2 509 953 zł	3 562 527 zł

Minister kultury i dziedzictwa narodowego jest właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Do dnia 6 października 2020 r. właściwość ta przypadała ministrowi kultury i dziedzictwa narodowego.

Dział kultura i ochrona dziedzictwa narodowego obejmuje sprawy rozwoju i opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem narodowym oraz sprawy działalności kulturalnej, w tym mecenatu państwowego nad tą działalnością, w szczególności w zakresie:

- podtrzymywania i rozpowszechniania tradycji narodowej i państwowej,
- ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- działalności muzeów,
- miejsc pamięci narodowej, grobów i cmentarzy wojennych, pomników zagłady i ich stref ochronnych,
- działalności twórczej, artystycznej, kultury ludowej i rękodzieła artystycznego oraz ich ochrony,
- wydawnictw, księgarstwa, bibliotek i czytelnictwa,
- edukacji kulturalnej,
- wystaw artystycznych,
- polityki audiowizualnej, w szczególności w zakresie prasy, radia, telewizji i kinematografii,
- amatorskiego ruchu artystycznego, organizacji i stowarzyszeń regionalnych oraz społeczno-kulturalnych,
- wymiany kulturalnej z zagranicą,
- działalności widowiskowej i rozrywkowej,
- restytucji dóbr kultury, w tym zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych z naruszeniem prawa z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- udziału w kształtowaniu estetyki przestrzeni publicznej w zakresie architektury, urbanistyki i planowania przestrzennego.

Wobec powyższego działania MKiDN są skierowane na dziedzictwo kulturowe mniejszości, jako części polskiej kultury narodowej.

**POPIERANIE FORM WYRAZU I INICJATYW WŁAŚCIWYCH JĘZYKOM
REGIONALNYM LUB MNIEJSZOŚCIOWYM I PROMOWANIE RÓŻNYCH FORM
DOSTĘPU DO DZIEŁ TWORZONYCH W TYCH JĘZYKACH.**

Ad. 47, 57, 58, 59

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach inicjatywy wyrażenia poparcia i promowania różnych form dostępu do dzieł tworzonych w językach regionalnych lub mniejszościowych w latach 2017 – 2021 objęło wsparciem finansowym i promocyjnym szereg przedsięwzięć realizowanych przez organizacje mniejszości narodowych i etnicznych.

A. DZIAŁANIA W OBSZARZE SZKOLNICTWA ARTYSTYCZNEGO I EDUKACJI KULTURALNEJ

JĘZYK KASZUBSKI

W ramach podejmowanych działań na rzecz poparcia różnych form dostępu do dzieł tworzonych w obszarze języka kaszubskiego podjęto współpracę z trzema placówkami oświatowymi, które cyklicznie organizują szereg inicjatyw promujących język kaszubski. Są to m.in:

- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia w Kościerzynie
- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia w Wejherowie
- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia w Pucku

Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia w Kościerzynie jest organizatorem dwóch cyklicznych imprez promujących język oraz kulturę kaszubską. Poprzez konkursy promowane są utwory polskich autorów, oparte na kaszubskich motywach ludowych. W ramach odbywających się spotkań uczestnicy zwiedzają Muzeum Akordeonu oraz Muzeum Ziemi Kościerskiej. W 2017 r. szkoła zorganizowała XXIII Kaszubskie Spotkanie Akordeonowe oraz IX Kaszubską Prezentację Skrzypiec. Obydwa konkursy odbywają się co roku.

Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia w Wejherowie w latach 2017-2020 r. zorganizowała szereg wydarzeń i imprez promujących język oraz kulturę kaszubską. 10 czerwca 2017 r. zorganizowano XII Kaszubski Festiwal Muzyki Chóralnej w Żukowie. W czasie festiwalu przekazano zwycięzcy Złoty Dyplom oraz specjalną nagrodę będącą wyróżnieniem na rzecz promocji kultury, w tym języka. W tym samym roku odbył się Ogólnopolski Festiwal Pieśni o Morzu oraz XX Kaszubskie Warsztaty Akordeonowe. W ramach Festiwalu o Morzu chór otrzymał nagrodę za najciekawsze wykonanie utworu kaszubskiego od Rektora Akademii Muzycznej

W 2018 r. zorganizowano kolejną edycję imprezy Kaszubski Warsztat Akordeonowy, na którym przedstawiono aranżację pieśni ludowych w języku kaszubskim K. Naklickiego. W tym samym roku przewidziano udział dla uczniów klasy III w koncercie z cyklu *Spotkanie z muzyką Kaszub* – wykonanie 12 piosenek autorstwa T. Fopke z muzyką prof. I. Olczaka.

W 2019 r. odbył się XXIV Ogólnopolski Festiwal Pieśni o Morzu, w czasie którego chór prezentowano utwory w języku kaszubskim. Z kolei 24-29 czerwca odbyły się XXIII Kaszubskie Warsztaty Akordeonowe.

W 2020 r. zrealizowano świąteczne nagrania do koncertu *Spotkania z muzyką Kaszub* (wersja

online dostępna 23-26 grudnia) - piosenki i kolędy kaszubskie zaśpiewali uczniowie przy akompaniamencie nauczycieli i uczniów PSM I st. w Wejherowie.

Państwowa Szkoła Muzyczna I st. W Pucku wspiera i promuje język kaszubski oraz tradycje regionalne, poprzez:

- księgozbiór biblioteczny z dziełami wielkich Kaszubów oraz śpiewniki kaszubskie.
- wykorzystanie literatury i utworów kaszubskich w pracy chóru szkolnego, ogniska baletowego.
- wykorzystywanie literatury kaszubskiej i utworów kaszubskich w koncertach środowiskowych i państwowych.

JĘZYK ROMSKI

W ramach podejmowanych działań na rzecz poparcia różnych form dostępu do dzieł tworzonych w obszarze języka romskiego podjęto współpracę z Niepubliczną Szkołą Muzyczną I st. im. Miklosza Deki Czureji w Murowanej Goślinie prowadzoną przez romską Fundację BAHTAŁE ROMA. Szkoła otrzymała dotację Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla szkół niepublicznych z uprawnieniami szkół publicznych w wysokości 388 000 zł.

B. DZIAŁANIA W RAMACH MECENATU MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO NAD KULTURĄ LUDOWĄ MNIEJSZOŚCI W POLSCE

Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2020 zaplanowało rozpoczęcie szeregu programów dotacyjnych, w ramach których dofinansowaniem objęto mniejszości narodowe i etniczne zamieszkujące terytorium Rzeczypospolitej oraz organizacje posługujące się kaszubskim językiem regionalnym. Były to m.in:

- Program *Kultura Interwencje*
- Program *EtnoPolska*
- Program *Kultura Dostępna*
- Program *Edukacja Kulturalna*
- Kampania społeczno-edukacyjna *Ojczysty – dodaj do ulubionych*
- Program *Polsko-Ukraińska Wymiana Młodzieży*

JĘZYK KASZUBSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2019 dofinansowano 12 zadań z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości kaszubskiej.

JĘZYK ŁEMKOWSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2019 dofinansowano łącznie 6 zadań z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości łemkowskiej.

JĘZYK ORMIAŃSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2018 dofinansowano 2 zadania z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości ormiańskiej.

JĘZYK ROMSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2019 dofinansowano łącznie 5 zadań z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości romskiej.

JĘZYK BIAŁORUSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w 2017 roku dofinansowano łącznie 3 zadania z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości białoruskiej.

JĘZYK HEBRAJSKI ORAZ JĘZYK JIDYSZ

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2019 dofinansowano łącznie 40 zadań z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości żydowskiej.

JĘZYK LITEWSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2021 dofinansowano 1 zadanie z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości litewskiej.

JĘZYK TATARSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2019 dofinansowano 2 zadania z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości tatarskiej.

JĘZYK UKRAIŃSKI

W ramach działań podejmowanych przez Narodowe Centrum Kultury w latach 2017-2019 dofinansowano łącznie 117 zadań z zakresu działalności kulturalnej związanej z kulturą mniejszości ukraińskiej.

Należy również wskazać, iż z funduszu dotacyjnego Narodowego Centrum Kultury zrealizowano program *Polsko-Ukraińska Wymiana Młodzieży*, który polegał na organizacji wspólnego pobytu grupy młodzieży polskiej i ukraińskiej w Polsce. Działania były zrealizowane wspólnie przez polskiego organizatora i ukraińskiego partnera, na podstawie wspólnie ustalonej tematyki zadania, zgodnej z zainteresowaniami uczestników wymiany. W ramach zadania uwzględniono obowiązkowy komponent językowy, pn. *Poznajemy język sąsiada*.

C. DZIAŁANIA REALIZOWANE PRZECZ PAŃSTWOWE INSTYTUCJE KULTURY DZIAŁAJĄCE W OBSZARZE TWÓRCZOŚCI LITERACKIEJ, CZYTELNICTWA, RYNKU KSIĄŻEK ORAZ BIBLIOTEK

ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH (OSSOLINEUM)

Ossolineum realizuje zadania statutowe polegające na gromadzeniu, opracowaniu oraz popularyzacji zbiorów bibliotecznych i muzealnych, ze szczególnym uwzględnieniem dzieł powstałych na terenach Rzeczypospolitej w jej historycznych granicach. W latach 2017-2021 Ossolineum zgromadziło 10 031 książek i czasopism wydanych w językach regionalnych lub mniejszościowych oraz 3 412 pozycji przetłumaczonych z tych języków (dla języków karaimskiego i łemkowskiego brakuje danych). W 2020 roku Ossolineum wydało dwujęzyczny polsko-ukraiński album pn. *Rysunki artystów polskich z Muzeum Lubomirskich we Lwowie* Anity Soroko w nakładzie 700 egzemplarzy. W latach 2017-2021 przyjęto 31 grup wycieczkowych w języku niemieckim, które uczestniczyły w warsztatach, lekcjach muzealnych lub oprowadzaniach po Ossolineum.

BIBLIOTEKA NARODOWA

Biblioteka Narodowa gromadzi, opracowuje, udostępnia i wieczyście przechowuje całokształt krajowej produkcji wydawniczej, w tym także publikacje wydawane w Polsce w językach regionalnych i mniejszościowych oraz polonika zagraniczne. Działania, których celem była ochrona, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych

oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego BN prowadziła także w ramach www.polona.pl. W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej.

W latach 2017-2020 Biblioteka Narodowa i Biblioteka Jagiellońska realizowały projekt *Patrimonium – digitalizacja i udostępnienie polskiego dziedzictwa narodowego ze zbiorów Biblioteki Narodowej oraz Biblioteki Jagiellońskiej*, w ramach którego zeskanowano, udostępniono na www.polona.pl oraz zarchiwizowano w Repozytorium Cyfrowym BN 1 mln najcenniejszych obiektów piśmienniczych z domeny publicznej. W ramach projektu BN zdigitalizowała i udostępniła na www.polona.pl wiele publikacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz w językach regionalnych różnych typów (książki, czasopisma, rękopisy, druki ulotne, fotografie, grafiki, rysunki, mapy i nuty).

W dniu 1 lipca 2020 roku Biblioteka Narodowa i Biblioteka Jagiellońska rozpoczęły realizację projektu *Patrimonium – zabytki piśmiennictwa*, który kontynuuje digitalizację zbiorów specjalnych obu bibliotek i udostępnienie ich za pośrednictwem www.polona.pl. W efekcie realizacji projektu do otwartych zasobów on-line trafi ponad 140 tysięcy obiektów cyfrowych, w tym publikacje mniejszości narodowych i etnicznych oraz w językach regionalnych.

JĘZYKI: BIAŁORUSKI, HEBRAJSKI ORAZ KARAIMSKI

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 2145 publikacji w języku białoruskim, 3137 publikacji w języku hebrajskim oraz 3 publikacje w języku karaïmskim.

INSTYTUT KSIĄŻKI

Tabela 8. Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021

Program	Rok	Nazwa wnioskodawcy	Nazwa zadania
Czasopisma	2017	Stowarzyszenie Midrasz	Wydawanie ogólnopolskiego czasopisma społeczno-kulturalnego „Midrasz”
Literatura	2018	Fundacja Akademii Teatralnej	Publikacja książki „Polska Szulamis. Studia o teatrze polskim i żydowskim” Anny Kuligowskiej-Korzeniewskiej”.

Czasopisma	2019	Stowarzyszenie Midrasz	Wydawanie ogólnopolskiego czasopisma społeczno-kulturalnego "Midrasz"
Literatura	2020	Fundacja Evviva L'arte	Wydanie książki „Upiór. Materiały do polskiej mitologii ludowej” Łukasza Kozaka

ARCHIWUM NARODOWE W KRAKOWIE

W 2018 r. Archiwum Narodowe w Krakowie i Muzeum Narodowe w Krakowie współdziałały przy realizacji badań obiektów: *Protokół sądów rabinowskich w roku 1779 postanowiony, w którym wszystkie dekreta mają być ingrosowane*, z lat 1780-1789 oraz *Tora Hebrajska*.

JĘZYK JIDYSZ

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 40.484 publikacji w języku jidysz.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W CZĘSTOCHOWIE

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Częstochowie współpracowało ze Światowym Związkiem Żydów Częstochowian i Ich Potomków z siedzibą w Nowym Jorku oraz Związkiem Żydów Częstochowian w Izraelu w ramach organizacji stałej wystawy pn. *Żydzi Częstochowianie*. W 2017 r. Archiwum Państwowe w Częstochowie było współorganizatorem, wraz z Akademią im. Jana Długosza i Muzeum Częstochowskim, konferencji naukowej: *Dawne dzieje ludności żydowskiej w regionie częstochowskim*, gdzie wygłoszony został referat autorstwa pracownic archiwum Elżbiety Surmy-Jończyk i Ewy Dubaj pn. *Źródła do badań historii społeczności żydowskiej do roku 1939 w Archiwum Państwowym w Częstochowie*.

W lutym 2018 r. Archiwum Państwowe w Częstochowie we współpracy ze Światowym Związkiem Żydów Częstochowian i Ich Potomków z siedzibą w Nowym Jorku oraz Związkiem Żydów Częstochowian w Izraelu zorganizowało lekcję archiwalną dla uczestników wycieczki przewodników turystycznych z Izraela. Uczestnicy wycieczki zapoznali się z zasobem Archiwum, dotyczącym historii ludności żydowskiej w Częstochowie; mieli okazję również zwiedzić specjalnie przygotowaną dla nich wystawę materiałów archiwalnych: *Materiały archiwalne dotyczące ludności żydowskiej w Częstochowie*.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W MALBORKU

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Malborku we współpracy z Kwidzyńskim Centrum Kultury było współorganizatorem wystawy pt. *Historia jednej rodziny. Gmina żydowska w Marienwerder*.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W ŁODZI

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Łodzi wraz z Fundacją Monumentum Iudaicum Lodzense współpracowały w celu stworzenia wirtualnego muzeum *Dziedzictwo Żydów Łódzkich*.

W 2017 i 2018 r. Archiwum Państwowe w Łodzi współpracowało z Muzeum Historii Żydów Polskich *Polin* w zakresie digitalizacji, wymiany i udostępnienia cyfrowych kopii wybranych jednostek archiwalnych oraz wymiany genealogicznych baz danych dotyczących historii Żydów polskich. W latach 2019 -2020 Archiwum Państwowe w Łodzi kontynuowało prace w ramach projektu *Makieta Litzmannstadt Getto*, realizowanego we współpracy z Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi oraz przy projekcie: *Leksykon Getta Łódzkiego* – we współpracy z Uniwersytetem Łódzkim.

W 2021 r. Archiwum Państwowe w Łodzi, we współpracy z Gminą Żydowską w Łodzi oraz Fundacją Dziedzictwa Kulturowego, przejęło w depozyt ponad 65 tys. kart pochówkowych cmentarza żydowskiego w Łodzi, największej nekropolii żydowskiej w Polsce, założonej w 1892 r. Materiały te są digitalizowane i zostaną udostępnione w Internecie m.in.

w serwisie Archiwów Państwowych – *Szukaj w Archiwach*.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W OPOLU

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Opolu wraz z Urzędem miasta Opola i Biblioteką Miejską w Opolu stworzyły czasową wystawę *Judaica Opola - Ocalić od zapomnienia*. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W ZIELONEJ GÓRZE

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, we współpracy z Żydowskim Instytutem Historycznym w Warszawie i Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Zielonej Górze, wydało książkę Zbigniewa Bujkiewicza *Zielonogórska Gmina Żydowska 1813-1942*. W 2018 r. w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze przygotowano wystawę *Zielonogórska gmina żydowska w latach 1813-1942 i Wyznania w regionie, region wielu wyznań*.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W WARSZAWIE

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Warszawie podpisało porozumienie z Muzeum Żydów Polskich POLIN w sprawie digitalizacji źródeł do genealogii Żydów. Archiwum Państwowe w Warszawie przygotowało czasową wystawę: *Miasto bez rabina nie może istnieć...*, która była prezentowana w 2018 r. podczas Międzynarodowego Kongresu Żydowskich Towarzystw Genealogicznych Archiwum Główne Akt Dawnych.

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH

7 sierpnia 2018 r. w Warszawie odbyło się seminarium pt. *Archiwa a żydowska Galicja (Archives and Jewish Galicia)*, organizowane przez Archiwum Główne Akt Dawnych i Gesher Galicia, na którym pracownicy archiwum wygłosili referaty: dotyczące ksiąg metrykalnych i akt parafii oraz gmin różnych wyznań i obrządków z terenów tzw. Zabuzzańskich, pozostających w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych; Źródła genealogiczne do dziejów Żydów w Galicji w zespołach akt C. K. Ministerstw austriackich oraz aktach gmin wyznania mojżeszowego w AGAD, a także przygotowali wystawę towarzyszącą obradom.

ARCHIWUM NARODOWE W KRAKOWIE

W dniach 15-19 lipca 2018 r. w Krakowie odbył się XI Kongres Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Żydowskich (EAJS). Archiwum, we współpracy z Instytutem Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, przygotowało wystawę w polskiej i angielskiej wersji językowej pn. *Dzieje krakowskich Żydów na przestrzeni wieków* opartą na materiałach z zasobu Archiwum Narodowego w Krakowie, towarzyszącą kongresowi, którą wzbogacił katalog wydany wraz z Fundacją Alef. W 2018 r. Archiwum Narodowe w Krakowie i Fundacja Alef dla Rozwoju Studiów Żydowskich w Krakowie: współpracowały na zasadach współwydawcy przy publikacji katalogu wystawy towarzyszącej XI Europejskiemu Kongresowi Studiów Żydowskich w Krakowie, publikacja wyszła pod tytułem *Dzieje krakowskich Żydów na przestrzeni wieków*. Materiały z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BYDGOSZCZY

W 2018 r. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy zorganizowało wystawę *Żydzi w Bydgoszczy i regionie 1772-1968*.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KATOWICACH

Dnia 4 lipca 2018 r. odbyła się V edycja konferencji popularno-naukowej pt. *Społeczność żydowska w Małopolsce*. Organizatorami przedsięwzięcia były: Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Archiwum Państwowe w Kielcach. Archiwum zaprezentowało również dwie wystawy: *Judaica w zbiorach specjalnych Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach*, która w części poświęcona była także postaci Ireny

Sendlerowej oraz Polacy ratujący Żydów w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KIELCACH

W 2018 r. Archiwum Państwowe w Kielcach wzięło udział w organizowanym przez Fundację „Pojednanie” w Kielcach projekcie: *Cymes w Kielcach, czyli śladami kultury żydowskiej*, w ramach którego zorganizowano warsztaty archiwalne i prezentowano dokumenty świadczące o żydowskim dziedzictwie historycznym i kulturowym Kielc i Kielecczyny.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W PRZEMYŚLU

W 2018 r. Archiwum Państwowe w Przemyśle, we współpracy z Zakładem Historii i Kultury Żydów Instytutu Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Rzeszowie, Przemyską Biblioteką Publiczną, Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, w ramach X obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o ofiarach Holokaustu Podkarpaciu zorganizowało konferencję pt.: *Historia i kultura Żydów przemyskich naszym wspólnym dziedzictwem*. Konferencji towarzyszyło otwarcie wystawy *Żydowska Szkoła Masada w Darmstademie 1947-1948*.

W latach 2020-2021 realizowano projekt pt. *Przemysl Identification Project* – we współpracy z *Gesher Galicia* – organizacją non-profit, zajmującą się poszukiwaniami genealogicznymi dotyczącymi ludności żydowskiej na terenie Galicji. Projekt zakładał identyfikację 577 indeksów osobowych do ksiąg metrykalnych (urodzeń, małżeństw, zgonów), tj. określenie miejscowości, których dotyczą poszczególne indeksy z zasobu Archiwum w Przemyśle. Identyfikacja indeksów prowadzona jest nieodpłatnie przez członków *Gesher Galicia* oraz wolontariuszy.

NARODOWE ARCHIWUM CYFROWE

W 2018 r. Narodowe Archiwum Cyfrowe współorganizowało dwie wystawy poświęcone Żydom: z Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN: *Obcy w swoim domu. Wokół Marca '68* razem oraz z Żydowskim Instytutem Historycznym wystawę poświęconą Szmulowi Zygielbojmowi.

JĘZYK KASZUBSKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 125 publikacji w języku kaszubskim.

INSTYTUT KSIĄŻKI

Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021 prowadzonych przez Instytut Książki

Tabela 9. Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021

Program	Rok	Nazwa wnioskodawcy	Nazwa zadania
Czasopisma	2017	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	Wydanie 11 numerów miesięcznika społeczno-kulturalnego pt. <i>Pomerania</i> w 2017 roku
Promocja Czytelnictwa	2017	Centrum Kultury i Bibliotek w Brusach	<i>Jestem z Kaszub, więc czytam</i>
Czasopisma	2018	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	Wydanie 11 numerów miesięcznika społeczno-kulturalnego pt. <i>Pomerania</i> w 2018 roku
Czasopisma	2019	Miejska Biblioteka Publiczna im. Aleksandra Skulteta	Wydawanie kwartalnika społeczno-kulturalnego pt. <i>Kociewski Magazyn Regionalny</i> w 2019 r.
Czasopisma	2019	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	Wydanie 11 numerów miesięcznika społeczno-kulturalnego pt. <i>Pomerania</i> w 2019 roku
Czasopisma	2020	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	Wydanie 11 numerów miesięcznika społeczno-kulturalnego pt. <i>Pomerania</i> w 2020 roku
Czasopisma	2020	Fundacja Evviva L'arte	Wydanie książki pt. <i>Upiór. Materiały do polskiej mitologii ludowej</i> Łukasza Kozaka
Czasopisma	2021	Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	Wydanie 11 numerów miesięcznika społeczno-kulturalnego pt. <i>Pomerania</i> w 2021 roku

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KOSZALINIE

23 października 2017 r. Archiwum Państwowe w Koszalinie wraz ze Stowarzyszeniem Kaszubsko-Pomorskim zorganizowały Obchody IV Dnia Gryfa. Zorganizowano prelekcję dotyczącą kultury kaszubskiej oraz pokaz filmu dokumentalnego pt. *Na psa urok*, a także spotkanie z twórcami filmu, będącego zapisem zanikających tradycji i obrzędów kaszubskich. Przedstawiono również prezentację multimedialną pt. *Wątki kaszubskie w kronikach miejskich Koszalina i Sławna. Relacje z wydarzenia oraz wywiady z organizatorami* ukazały się na łamach *Głosu Koszalińskiego, Miasta*, koszalin.naszemiasto.pl oraz na antenach Telewizji Max, Radia Koszalin.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SZCZECINIE

W 2017 r. Archiwum Państwowe w Szczecinie, w ramach współpracy ze szczecińskim oddziałem Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Dzień Jedności Kaszubów zorganizowało projekcję fabularyzowanego filmu dokumentalnego pt. *Na psa urok*, ukazującego zanikające już kaszubskie zwyczaje i obrzędy. Projekcji towarzyszył wykład prof. dr. hab. Zygmunta Szultki – pt. *Oświata kaszubska od XVI do XIX w.*

JĘZYK ORMIAŃSKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 66 publikacji w języku ormiańskim.

NACZELNA DYREKCJA ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych na podstawie przepisów ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.) ogłasza co roku konkurs na realizację zadania publicznego pn. *Wspieranie działań archiwalnych. Jego celem jest ochrona i udostępnianie materiałów archiwalnych wchodzących w skład ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego*, czyli materiałów, które powstały w wyniku działalności m. in. organizacji społecznych. Oznacza to, że beneficjentami konkursu mogą być również organizacje mniejszościowe, którym konkurs stwarza możliwość podejmowania działań przyczyniających się do zachowania i rozwoju ich tożsamości kulturowej.

W latach 2017-2021 z tej formy pomocy skorzystała Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian

Polskich, która otrzymała dofinansowanie na realizację projektów:

- w 2017 r., *Archiwum Polskich Ormian – archiwizacja i udostępnianie materiałów archiwalnych*, w kwocie 37 500 zł,
- w 2018 r., *Archiwum Polskich Ormian – archiwizacja i udostępnianie materiałów archiwalnych*, w kwocie 22 900 zł,
- w 2021 r. *Archiwalia z Podola zaboru rosyjskiego - konserwacja zabezpieczająca*, w kwocie 22 350 zł.

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH

Wystawa pn. *Ormianie w Polsce – Polscy Ormianie* została przygotowana przez Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie w związku z konferencją naukową pn. *Ormianie Polscy. Siedem wieków istnienia*. Wystawa miała dwie edycje:

- 19-20 września 2017 r. na konferencji naukowej „*Ormianie Polscy. Siedem wieków istnienia*”, zorganizowaną przez Komisję Kultury i Środków Przekazu Senatu RP we współpracy z Polską Akademią Umiejętności w Krakowie oraz Ormiańskim Towarzystwem Kulturalnym. Wśród gości odwiedzających wystawę był m.in. ambasador Republiki Armenii w Polsce.
- następnie została pokazana w Archiwum Głównego Akt Dawnych w związku z obchodami 700-lecia obecności Ormian na ziemiach polskich.

Wystawę w AGAD odwiedziła m.in. delegacja parlamentarzystów ormiańskich pod przewodnictwem Przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego Republiki Armenii, ambasador Republiki Armenii w Polsce oraz przedstawiciel ambasady Islamskiej Republiki Iranu. Wystawa dokumentów perskich oraz listów katolikosów ormiańskich z zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych.

JĘZYK LITEWSKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 2 549 publikacji w języku litewskim.

INSTYTUT KSIĄŻKI

Poniżej tabela zawierająca wykaz zadań związanych z promocją języków regionalnych lub mniejszościowych, finansowanych w ramach odpowiednich programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021.

Tabela 10. Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021

Program	Rok	Nazwa wnioskodawcy	Nazwa zadania
Literatura	2020	Fundacja Evviva L'arte	Wydanie książki pt. <i>Upiór. Materiały do polskiej mitologii ludowej</i> , Łukasza Kozaka

JĘZYK ŁEMKOWSKI

INSTYTUT KSIĄŻKI

Poniżej tabela zawierająca wykaz zadań związanych z promocją języków regionalnych lub mniejszościowych, finansowanych w ramach odpowiednich programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021.

Tabela 20. Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021

Program	Rok	Nazwa wnioskodawcy	Nazwa zadania
Literatura	2017	Stowarzyszenie Pod Karpatami	<i>Łemkowszczyzna - wczoraj i dziś</i>

JĘZYK NIEMIECKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 437082 publikacje w języku niemieckim.

JĘZYK ROMSKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 226 publikacji w języku romskim.

INSTYTUT KSIĄŻKI

Poniżej tabela zawierająca wykaz zadań związanych z promocją języków regionalnych lub mniejszościowych, finansowanych w ramach odpowiednich programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021.

Tabela 11. Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021

Program	Rok	Nazwa wnioskodawcy	Nazwa zadania
Czasopisma	2017	Stowarzyszenie Romów w Polsce	Wydawanie kwartalnika pn. <i>Dialog Pheniben</i> w wersji papierowej i elektronicznej
Czasopisma	2018	Stowarzyszenie Romów w Polsce	Wydawanie kwartalnika pn. <i>Dialog Pheniben</i> w wersji papierowej i elektronicznej
Czasopisma	2019	Stowarzyszenie Romów w Polsce	Wydawanie kwartalnika pn. <i>Dialog Pheniben</i> w wersji papierowej i elektronicznej

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM

7 lutego 2017 w Gorzowie Wielkopolskim odbyła się konferencja zorganizowana przez Archiwum Państwowe w Gorzowie, pt.: *Papusza – biografia i dziedzictwo. W 30. rocznicę śmierci poetki cygańskiej Bronisławy Wajs (Papuszy)*

Archiwum wydało również książkę o romskiej poetce Bronisławie Wajs (Papuszy) pt. *Bronisława Wajs – Papusza (1908–1987) – biografia i dziedzictwo*, praca zbiorowa pod red. D. A. Rymara.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KOSZALINIE

W 2018 r. w Archiwum Państwowym w Koszalinie, współpracy z IPN Oddział Szczecin i Akademią im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, odbyło się spotkanie z dr Piotrem Krzyżanowskim dotyczące publikacji *Między wędrówką a osiedleniem. Cyganie w Polsce po 1945.*

W ramach spotkania zaprezentowano wystawę dokumentów z zasobu AP Koszalin, dotyczącą społeczności romskiej zamieszkującej Koszalin i okolice w latach 60. i 70. XX w.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCŁAWIU ODDZIAŁ W BOLESŁAWCU

W 2021 r. Archiwum Państwowe we Wrocławiu – Oddział w Bolesławcu realizowało mikroprojekt pt. *Odcienie regionalizmu*, którego celem było przedstawienie - na podstawie zasobu archiwalnego - bogactwa historycznego regionu – istotnych zdarzeń i procesów historycznych, do których doszło na obszarze trzech powiatów: bolesławieckiego, lubańskiego i zgorzeleckiego. Jednym z tematów badawczych byli Romowie (prezentacja: *Romowie w Lubaniu 1948-1955 - źródła Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Bolesławcu.*

JĘZYK ROSYJSKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 51.555 publikacji w języku rosyjskim.

JĘZYK SŁOWACKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 1571 publikacji w języku słowackim.

JĘZYK UKRAIŃSKI

BIBLIOTEKA NARODOWA

W opublikowanych w bibliotece cyfrowej materiałach można odnaleźć dokumenty tekstowe i ikonograficzne stanowiące świadectwo funkcjonowania mniejszości narodowych, etnicznych

i języków regionalnych na terenach Rzeczypospolitej, m.in. 12.288 publikacji w języku ukraińskim.

INSTYTUT KSIĄŻKI

Poniżej tabela zawierająca wykaz zadań związanych z promocją języków regionalnych lub mniejszościowych, finansowanych w ramach odpowiednich programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021.

Tabela 12. Zadania dotyczące promowania języków regionalnych lub mniejszościowych finansowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2017-2021

Program	Rok	Nazwa wnioskodawcy	Nazwa zadania
Literatura	2019	Zona Zero Sp.z o.o.	Książka papierowa: Joanna Puchalska, <i>Wilczyce z dzikich pól. Kresowe Polki z temperamentem</i>
Czasopisma	2020	Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej Zarząd Główny	Druk dwóch <i>Biuletynów Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej</i>
Czasopisma	2020	Stowarzyszenie Ruska Bursa	<i>Rocznik Ruskiej Bursy 2020</i>
Literatura	2020	Fundacja Evviva L'arte	Wydanie książki pt. <i>Upiór. Materiały do polskiej mitologii ludowej</i> , Łukasza Kozaka

D. DZIAŁANIA REALIZOWANE PRZEZ ARTYSTYCZNE INSTYTUCJE KULTURY W OBSZARZE TEATRU, MUZYKI, TAŃCA I SZTUK WIZUALNYCH

JĘZYK BIAŁORUSKI

INSTYTUT TEATRALNY IM. ZBIGNIEWA RASZEWSKIEGO

W 2019 r. odbył się przegląd nowego teatru białoruskiego. Zaprezentowano 6 spektakli najmłodszych twórców teatralnych z Białorusi: *Pieśni nad pieśniami* oraz *Krucjata dziecięca* (reż. Jura Dziwakou), *Swoi* (reż. Valentina Moroz), *Białoruś 4'33* (reż. Tatiana Arcimowicz) oraz koncert Kasi Kamockiej, Lery Som, Any Zhdanovej.

JĘZYK HEBRAJSKI

TEATR ŻYDOWSKI IM. ESTERY RACHEL I IDY KAMIŃSKICH – CENTRUM KULTURY JIDYSZ

W latach 2017 – 2021 w Centrum Kultury Jidysz prowadzono lektorat z języka hebrajskiego. Obejmował on trzy, a następnie cztery grupy na różnych poziomach zaawansowania. Zajęcia każdej grupy odbywały się przez cały rok akademicki. Prowadzono również warsztaty kaligrafii hebrajskiej - *Weekend z kaligrafią hebrajską*.

JĘZYK JIDYSZ

Teatr Żydowski im. Estery Rachel i Idy Kamińskich – Centrum Kultury Jidysz prowadzi szeroką działalność, upowszechniając i promując język jidysz, a także hebrajski poprzez organizację lektoratów, spotkań literackich, warsztatów, seminariów i prezentację spektakli w języku jidysz lub hebrajskim.

Spektakle w języku jidysz w repertuarze Teatru Żydowskiego::

- *Chumesz lider* Icyka Mangera, reżyseria A. Munteanu;
- *Miasteczko Kasrylewka* Szolema Alejchema, reżyseria S. Atzmon-Wircer;
- *Bóg Zemsty* Szaloma Asza, reżyseria A. Munteanu; - „Mazl Tov” reżyseria G. Tencer;
- *Der Sztetle. Cwiszyn/Burza. Pomiędzy* Wiliama Shakespeare'a, reżyseria D. Neć;
- *Dybuk* Szymona An-skiego, reżyseria M. Kleczewska.

Lektoraty języka jidysz w latach 2017-2021 prowadzono na kilku poziomach zaawansowania. Uczestnicy lektoratów zdobywali bądź doskonalili różne sprawności językowe i pogłębiali kompetencje lingwistyczne. Ponadto, zapoznali się z najważniejszymi zagadnieniami kultury, historii i tradycji Żydów polskich.

W latach 2017-2021 corocznie odbywało się *Międzynarodowe Letnie Seminarium Języka i Kultury Jidysz*, obejmujące lektoraty języka jidysz na 4 poziomach zaawansowania oraz szereg warsztatów tematycznych i wykładów w języku jidysz. Seminarium zorganizowała Fundacja Shalom we współpracy z Centrum Kultury Jidysz Teatru Żydowskiego.

NARODOWY INSTYTUT MUZYKI I TAŃCA

W 2020 roku Instytut Muzyki i Tańca podjął współpracę z Fundacją Teatru Atelier im. Agnieszki Osieckiej w Sopocie przy projekcie pn. *Yiddishland* – cyklu 12 albumów CD z nowymi pieśniami jidysz, skomponowanymi przez współczesnych polskich kompozytorów do poezji mistrzów języka jidysz oraz z tradycyjnymi pieśniami żydowskimi w nowych aranżacjach.

Instytut Muzyki i Tańca wsparł w 2020 roku przygotowanie wydania czterech albumów

płytowych z serii *Yiddishland – Bukovina, My Blue, Layla, Scream* oraz zadeklarował współpracę promocyjną przy projekcie w 2021 roku. Płyty przygotowane w ramach tego projektu wydano w 2021 r.

NARODOWE FORUM MUZYKI IM. WITOLDA LUTOSŁAWSKIEGO WE WROCŁAWIU

Kontynuacja cyklu koncertów Bente Kahan, która śpiewa w języku jidysz kompozycje Viktora Ullmanna oraz pieśni do słów Ilse Weber, Władysława Szlengla, Mordechaja Gebirtiga, a także piosenki z getta w Terezynie.

FILHARMONIA IM. MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA W SZCZECINIE

W 2021 roku odbyła się transmisja online koncertu pn. *Libelid* O. Bilińskiej w języku jidysz.

JĘZYK LITEWSKI

FILHARMONIA IM. MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA W SZCZECINIE

W 2017 roku odbył się koncert w wykonaniu grupy *Trys Keturiose* promujący język litewski.

CENTRUM SZTUKI WSPÓŁCZESNEJ ZAMEK UJAZDOWSKI

W latach 2018 – 2019 prezentowano wystawę *Czekając na kolejne nadejście*, zrealizowaną, we współpracy z Litwą. Wystawa przyciągnęła publiczność należącą m.in. do mniejszości litewskiej. Finisaż wystawy miał charakter dwujęzyczny: polski i litewski.

JĘZYK NIEMIECKI

FILHARMONIA IM. MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA W SZCZECINIE

W 2018 roku Dział Edukacji Filharmonii przygotował koncerty symfoniczne dla uczniów szkół podstawowych w dwóch językach: angielskim i niemieckim. Na uczniów czekały zadania i łamigłówki językowe, przygotowane przez specjalistów w dziedzinie lingwistyki specjalnie na potrzeby koncertów .

JĘZYK ROMSKI

NARODOWA ORKIESTRA SYMFONICZNA POLSKIEGO RADIA W KATOWICACH

W 2017 r. w wykonaniu NOSPR i Chóru Filharmonii Krakowskiej zabrzmiał poemat *Harfy Papuszy*, skomponowany w 1993 r. przez Jana Kantego Pawluśkiewicza do wierszy słynnej cygańskiej poetki Bronisławy Wajs. Partie wokalne wykonane były w języku romskim, a publiczności wyświetlono tłumaczenia w języku polskim. Solistami koncertu byli najwybitniejsi polscy śpiewacy: Elżbieta Towarnicka, Iwona Socha, Magdalena Idzik i Andrzej Biegun.

FILHARMONIA IM. MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA W SZCZECINIE

W 2018 roku odbył się koncert zespołu Čači Vorba promujący język romski.

JĘZYK ROSYJSKI

ZACHĘTA – NARODOWA GALERIA SZTUKI

W latach 2019 – 2020 w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki odbyły się zwiedzania organizowane w języku rosyjskim obejmujące wystawy: *Hiwa K: Wysoce nieprawdopodobne, choć nie niemożliwe*, *Lalki: teatr, film, polityka* oraz *Joanna Piotrowska. Zaduch* wraz z warsztatami języku rosyjskim.

JĘZYK SŁOWACKI

INSTYTUT TEATRALNY IM. ZBIGNIEWA RASZEWSKIEGO

W 2020 r. w Instytucie odbył się przegląd teatru słowackiego. Zaprezentowano spektakle: *Moral insanity – Prešovské národné divadlo*; *Dziki świat wyobraźni – ODIVO*; *Dziadzius – Bratislavské bábkové divadlo*; *Kocham cię, uważaj na siebie – Divadlo NUDE*, *Mistrz i Małgorzata – Teatro Tatro*; *eu.genus – Med a prach*; *Amerykański cesarz – Divadlo Pôtoň/Instytut Teatralny w Bratysławie*. Spektaklom towarzyszyły rozmowy z twórcami. Przeglądowi towarzyszyły również: koncert zespołu Komajota, warsztaty lalkarskie dla rodzin, wystawa o historii teatru słowackiego, przygotowana przez Instytut Teatralny w Bratysławie, prezentowana w Instytucie Słowackim w Warszawie przez cały czas trwania festiwalu.

JĘZYK UKRAIŃSKI

INSTYTUT TEATRALNY IM. ZBIGNIEWA RASZEWSKIEGO

W 2017 roku w Instytucie Teatralnym odbył się Przegląd Niezależnego Teatru Ukraińskiego *Desant*. Realizatorzy zaproszonych spektakli pochodzą z różnych regionów Ukrainy: od Doniecka i Symferopola (Krym) po Kijów i Lwów. W programie znalazły się spektakle dokumentalne, współczesny taniec, przedstawienia oparte na tekście dramatycznym i na improwizacjach, a także audio-performance. Odbyły się również dyskusje z udziałem

polskich i ukraińskich artystów i teoretyków oraz dwie sesje warsztatowe.

NARODOWY INSTYTUT MUZYKI I TAŃCA

W 2017 roku Instytut w ramach własnego programu *Szkoła mistrzów tradycji* zorganizował i sfinansował warsztat pieśni w języku ukraińskim pt. *Podlasie: północ – południe* ze Stowarzyszeniem *Dziedzictwo Podlasia*.

FILHARMONIA IM. MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA W SZCZECINIE

W 2018 i 2019 r. Filharmonia zorganizowała koncerty w wykonaniu zespołu Dagadana Diczka (Polska/Ukraina), promujące język ukraiński.

E. DZIAŁANIA REALIZOWANE PRZEZ MUZEA PODLEGŁE I WSPÓŁPROWADZONE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO ORAZ INNE INSTYTUCJE KULTURY

Muzea oraz inne instytucje kultury podległe i współprowadzone przez Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego oraz Sportu w latach 2017-2021 w współpracy z organizacjami mniejszościowymi w Polsce realizowały szereg przedsięwzięć mających na celu promocję dzieł tworzonych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym.

JĘZYK BIAŁORUSKI

Następujące placówki muzealne przygotowały audio-przewodniki oraz katalogi w języku białoruskim:

MUZEUM HISTORII ŻYDÓW POLSKICH POLIN

Audio-przewodnik przygotowany w języku białoruskim na wystawie *Tysiąc lat historii Żydów polskich*

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE

Katalog do wystawy: *Napoleon Orda (1807-1883)* oraz Ilustrowana encyklopedia kraju (autorzy: Andrzej Betlej, Urszula Kozakowska-Zaucha, Michał Laszczkowski, Yulia Lisai, Vladimir Prokoptsov). Wydawnictwo: Muzeum Narodowe w Krakowie,

MUZEUM NARODOWE W GDAŃSKU

Oddział Etnografii - Etno Multi Kulti - weekend wielokulturowości, 18-19 sierpnia 2018

oraz *Lalki motanki*,

MUZEUM PODLASKIE W BIAŁYMSTOKU

Program badawczy *Badania rękownika ludowego na pograniczu polsko – białoruskim* (zapis wywiadów w języku mniejszości narodowych), wystawę inspirowaną zwyczajami i obrzędami związanymi z tradycyjnym białoruskim rękownikiem *Byliśmy, jesteśmy, będziemy...* (autor: Mirosław Zdrajkowski), prezentowaną w Muzeum w Bielsku Podlaskim, Muzeum Religii w Grodnie oraz Hajnowskim Domu Kultury w ramach Dni Muzyki Cerkiewnej, wystawę stałą „Tajemniczy rękownik” z wywiadami w językach podlaskich mniejszości: białoruskiej i ukraińskiej, współpraca z Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach w ramach promocji publikacji „Hodi. Rzecz o Józefie Tokarzewiczu”³³.

Muzeum Podlaskie w Białymstoku sprawuje honorowy patronat nad dwoma grupami artystycznymi tworzącymi w języku i gwarze białoruskiej: „Lanok” przy Niepublicznym Przedszkolu nr 1 im. Św. Gabriela Młodzieńca w Bielsku Podlaskim oraz „Ruczniczok” przy Szkole Podstawowej nr 3 im. J. Kostycewicza z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Bielsku Podlaskim.

MUZEUM SZTUKI NOWOCZESNEJ W WARSZAWIE

W latach 2017- 2021 Muzeum sukcesywnie kierowało swoją ofertę do mniejszości białoruskiej. Ponieważ spora część tej społeczności posługuje się językiem rosyjskim kilka wydarzeń, towarzyszących wystawom, zostało zrealizowanych w języku rosyjskim (np. 5 oprowadzań połączonych z dyskusją).

OŚRODEK „PAMIĘĆ I TOŻSAMOŚĆ”

W 2021 r. instytucja współorganizowała z Dolnośląskim Centrum Filmowym *Festiwal Niezależnej Kultury Białoruskiej* oraz wystawę plenerową *Wrocław solidarny z narodem białoruskim*.

JĘZYK CZESKI

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ – BIRKENAU. BYŁY NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY

W ramach działań podejmowanych przez Muzeum - we współpracy z Muzeum Pamiętnik

³³ Należy wskazać, iż w latach 2017-2021 w ramach promocji języka białoruskiego zrealizowano łącznie 16 zadań skierowanych na rzecz wsparcia i promocji języka białoruskiego w społeczeństwie większościowym. W części głównej raportu wymienione zostały jedynie kilka. Wszystkie znajdują się w załączniku nr 6 na stronie 20-23.

Terezín³⁴ - organizowano w latach 2017- 2019 seminarium dla polskich i czeskich nauczycieli pt. *Auschwitz – historia i symbolika*.

Placówka ta w latach 2017-2021 przygotowała i wydała łącznie 27 przewodników w języku czeskim. Ponadto, w 2018 oraz 2019 wydano szereg publikacji w języku czeskim:

- *Auschwitz-Birkenau. Miejsce, na którym stoisz...*
- *Miejsce Pamięci Auschwitz-Birkenau. Przewodnik*
- *Szkicownik z Auschwitz*
- *Auschwitz-Birkenau. Historia i teraźniejszość*

MUZEUM GROSS-ROSEN W ROGOŹNICY. NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY (1940-1945)

W latach 2017-2021 w muzeum realizowano m.in. usługę przewodnicką w jęz. czeskim, przygotowano i udostępniono ścieżkę audio-przewodnika, zrealizowano projekcje filmowe oraz dystrybuowano przygotowaną ulotkę nt. Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy.

MUZEUM TREBLINKA. NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ ZAGŁADY I OBÓZ PRACY (1941- 1944)

Prezentacja referatu pt. *Michał Chocholatý, jego twórczość w upowszechnianiu wiedzy o Obozie Zagłady Treblinka II* podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej Treblinka – ostrzega i przypomina!

MUZEUM II WOJNY ŚWIATOWEJ

Wydanie publikacji w języku czeskim: D. Panto, W. Łukaszun, *Sovětská okupace polského území v letech 1939–1941*, Gdańsk 2019.

MUZEUM HISTORII POLSKI W WARSZAWIE

2019 r. - przygotowanie we współpracy z portalem historycznym dzieje.pl czeskiej wersji językowej filmu *Za waszą i naszą niewolę*³⁵

MUZEUM NARODOWE W POZNANIU – ODDZIAŁ: MUZEUM ETNOGRAFICZNE

2018 r. - przygotowanie prelekcji pt. *Tradycyjna kultura ludowa Moraw*, która dotyczyła także języka czeskiego.

MUZEUM NARODOWE W GDAŃSKU – ODDZIAŁ: MUZEUM HYMNU NARODOWEGO

³⁴ <https://www.pamatnik-terezin.cz/>

³⁵ Szczegółowe informacje na temat filmu znajdują się w załączniku nr 6

W BĘDOMINIE

Na wystawie stałej Muzeum Hymnu Narodowego pt. *Losy Mazurka Dąbrowskiego* prezentuje się tekst pieśni pt. *Hej Slované* napisanej w 1834 r. przez Samuela Tomášika do melodii wzorowanej na *Mazurku Dąbrowskiego* wraz z krótkim opisem.

Należy również wskazać, iż oprócz ww. placówek i instytucji kultury, które realizowały promocję dzieł tworzonych w językach mniejszości można również wskazać Muzeum Zamkowe w Malborku oraz Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. Obie placówki muzealne w latach 2017-2021 realizowały usługi przewodników również w języku czeskim.

W 2019 r. Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” razem z Fundacją Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej współorganizowało Festiwal *Uwaga! Czeši!*, w ramach którego wznowiono publikację pt. *Ponad granicami. Historia Solidarności Polsko-Czechosłowackiej* autorstwa Łukasza Kamińskiego, Petra Blažeka oraz Grzegorza Majewskiego. W ramach festiwalu odbyły się: przegląd kina czeskiego, dyskusje panelowe, spotkania i koncerty.³⁶

JĘZYK HEBRAJSKI/JIDYSZ

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ – BIRKENAU. BYŁY NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY

Przetłumaczenie i udostępnienie na stronie Muzeum pakietu edukacyjnego pt. *Obywatele Polscy w KL Auschwitz* w języku hebrajskim oraz wydanie 21 przewodników w języku czeskim w latach 2017-2021.

PAŃSTWOWE MUZEUM NA MAJDANKU W LUBLINIE, MUZEUM TREBLINKA. NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ ZAGŁADY I OBÓZ PRACY (1941-1944), MUZEUM POLAKÓW RATUJĄCYCH ŻYDÓW PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ IM. RODZINY ULMÓW W MARKOWEJ

Przygotowanie oferty przewodnickiej dla osób posługujących się językiem hebrajskim oraz przygotowanie i wydanie przewodników.

MUZEUM GETTA WARSZAWSKIEGO (W ORGANIZACJI)

Przygotowanie w trzech językach, m.in. w j. hebrajskim, materiału filmowego prezentującego 30 wywiadów ze świadkami historii, przeprowadzonych w ramach projektu *AK wobec tragedii polskich Żydów* realizowanego w ramach programu pn. *Niepodległa*. Filmy zostały umieszczone na stronie internetowej MGW. Pozyskiwanie do zbiorów MGW dokumentów historycznych spisanych w języku hebrajskim. Dokumenty mają głównie charakter

³⁶ Należy również zaznaczyć, że Ośrodek realizował również szereg innych działań odnoszących się do promocji języka czeskiego w Polsce. Szczegółowe informacje na ten temat znajdują się w załączniku nr 6

wyznaniowy (religijny) lub wiąże się z ruchem syjonistycznym; gromadzenie pism, ulotek i książek wydanych przed 1939 i po 1945 r. w języku hebrajskim.

MUZEUM HISTORII ŻYDÓW POLSKICH POLIN

W ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014 – 2021 realizowano projekt pt. *Żydowskie Dziedzictwo Kulturowe* w ramach programu: *Podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej żydowskiego dziedzictwa kulturowego* po Polsce wystawa „Muzeum na kółkach”, która powstała w latach 2013-2017 w czasie realizacji pierwszej edycji projektu *Żydowskie Dziedzictwo Kulturowe*. Wystawa zawierała m. in. trójwymiarową makietę sztetla, kalendarium najważniejszych wydarzeń z historii polskich Żydów, cytaty z przedwojennych pamiętników w językach używanych przez Żydów – polskim, jidysz i hebrajskim.

Placówka zorganizowała również dla rodzin z dziećmi, przedszkoli i szkół warsztaty edukacyjne z j. hebrajskiego oraz przygotowała publikację wybranych artykułów na portalu *Wirtualny Sztetl* w języku hebrajskim (aktualności, artykuły dotyczące historii społeczności żydowskich i zabytków kultury materialnej i niematerialnej).

Muzeum gromadzi, przechowuje, konserwuje, ewidencjonuje, opracowuje, digitalizuje i udostępnia zbiory dziedzictwa żydowskiego w języku hebrajskim jako działalność statutową instytucji. Tym samym wspiera istniejące i nowopowstające instytucje, których działalność obejmuje podobne zadania.

MUZEUM NARODOWE W POZNANIU

W latach 2017-2021 w Muzeum Sztuk Użytkowych, Oddziale Muzeum Narodowego w Poznaniu przeprowadzono spotkania studyjne dla studentów specjalności Hebraistyka Katedry Studiów Azjatyckich Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Podczas zajęć prezentowano i szeroko omawiano zespół judaików, wystawionych na stałej ekspozycji oraz przechowywanych w magazynach zbiorów. Każdorazowo studenci tłumaczyli hebrajskie inskrypcje.

ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY IM. EMANUELA RINGELBLUMA

W latach 2017-2021 Instytut prowadził szeroką działalność wydawniczą publikacji naukowych w języku jidysz. Łącznie Instytut wydał i opublikował ponad 70 publikacji naukowych w języku jidysz³⁷.

Instytut w latach 2017-2021 kontynuował działalność naukową. Podjęto pracę nad m.in.

³⁷ Wszystkie wydane w tym okresie publikacje zostały zbiorczo zamieszczone w załączniku nr 6

przygotowaniem: encyklopedii getta warszawskiego, publikacji m.in.: pt. *Historia Żydów Warszawy, Piłsudski a Żydzi*, prac koncepcyjnych nad pojęciem *socjologia getta* (w ramach comiesięcznych seminariów), opracowaniem i udostępnieniem on-line materiałów archiwalnych z getta łódzkiego oraz monografii i pt. *Historia Żydów Polskich*.

Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma w latach 2017-2021 prowadził również działalność edukacyjną opierającą się na organizacji m.in. lekcji muzealnych oraz zajęć edukacyjnych dla uczniów i studentów, w ramach których przedstawiano język jidysz oraz jego historię.

MUZEUM ZIEMI MIĘDZYRZECKIEJ IM. ALFA KOWALSKIEGO

2020 r. - konferencja „Z biegiem rzeki. Dzieje Żydów nad Odrą”, podczas której profesor Gil Huttenmeister ze Stuttgartu opowiadał o epitafiach na skwierzyńskim cmentarzu żydowskim, tłumaczył ikonografię oraz alfabet.

JĘZYK KARAIMSKI

W 2018 r. Muzeum Narodowe we Wrocławiu – Oddział Muzeum Etnograficzne przygotowało promocję języka, koncert muzyki oraz pieśni w języku karaimskim.

JĘZYK KASZUBSKI

MUZEUM NARODOWE W GDAŃSKU – ODDZIAŁ ETNOGRAFII

Muzeum na wystawie stałej prezentuje obiekty pochodzące z terenów Kaszub, przygotowało też warsztaty *Kaszubskie malarstwo na szkle*, *Gwiazdy kolędnicze* oraz *Kaszubski design*, których celem jest promocja języka kaszubskiego poprzez edukację, a także prezentowało wystawę czasową *Dźwięki pierwotne*, poświęconą polskiej tradycyjnej muzyce ludowej, eksponując m.in. kaszubskie instrumenty i narzędzia dźwiękowe. W stałej ofercie edukacyjnej ma lekcję *Kaszuby wczoraj i dziś*.

Spośród innych placówek zajmujących się również promocją dzieł tworzonych w języku kaszubskim można również wymienić: Muzeum Narodowe w Gdańsku – Oddział: Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku oraz Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.

JĘZYK LITEWSKI

MUZEUM NARODOWE W POZNANIU – ODDZIAŁ: MUZEUM ETNOGRAFICZNE

W 2017 r. Muzeum zorganizowało prelekcje i warsztaty pn. *Dni litewskie*. Były to m.in. *Mówiący krajobraz. O języku litewskim w Polsce i polskim na Litwie*; *Lekcja języka*

litewskiego oraz *Tajemnice języków bałtyckich*.

MUZEUM NARODOWE W SZCZECINIE

W 2020 r. placówka muzealna przygotowała publikację w języku litewskim pt. *Piękność Twą widzę (Tavo regiu aš grožį - Od Čiurlionisa do Kairiūkštisa)* - sztuka litewska pierwszej połowy XX wieku – katalog towarzyszący wystawie pod redakcją Dariusza Kacprzaka i Osvaldas Daugelis.

JĘZYK ŁEMKOWSKI

MUZEUM ZIEMI MIĘDZYRZECKIEJ IM. ALFA KOWALSKIEGO

W 2020 r. placówka muzealna zorganizowała wykład ks. Ernesta Sekulskiego pt. *Cerkiew greckokatolicka miejscem kultu Trójjedynego Boga* oraz wspólne kolędowanie w tradycyjnym języku łemkowskim.

JĘZYK NIEMIECKI

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ – BIRKENAU. BYŁY NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY

W latach 2017-2021 placówka muzealna wydała łącznie 13 publikacji w języku niemieckim³⁸.

MUZEUM GROSS-ROSEN W ROGOŹNICY. NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY (1940-1945)

W latach 2017-2021 realizowano warsztaty edukacyjne dla młodzieży w języku niemieckim: *Korespondencja więźniarska* oraz *Herosi w pasiakach - bohaterskie postawy uczestników sportowych starć w KL Gross-Rosen*. Do działań promocji dzieł wytwarzanych w języku niemieckim należy zaliczyć kolportaż wydawnictwa Muzeum Gross-Rosen - monografie i wspomnienie byłych więźniów KL Gross-Rosen w jęz. niemieckim.

MUZEUM GETTA WARSZAWSKIEGO (W ORGANIZACJI)

Do działań podejmowanych przez placówkę należy zaliczyć m.in. gromadzenie archiwaliów, dokumentacji lub rękopiśmiennych świadectw w języku niemieckim - są to głównie dokumenty wytworzone przez władze okupacyjne, czasem dotyczące spraw prywatnych lub rodzinnych (podpisy do zdjęć w albumach, dedykacje, listy).

³⁸ Szczegółowa lista znajduje się w załączniku nr 6

CENTRALNE MUZEUM JEŃCÓW WOJENNYCH

Działalność placówki muzealnej opierała się na tworzeniu i promocji wystaw oraz podejmowania działań edukacyjnych poprzez organizowanie zajęć i wizyt studyjnych zarówno dla organizacji mniejszości niemieckich zamieszkujących terytorium Rzeczypospolitej, jak i dla społeczeństwa większościowego. Należy podkreślić, iż wszystkie wystawy oraz zajęcia i wizyty edukacyjne były organizowane i udostępnione w języku niemieckim³⁹.

MUZEUM NARODOWE W SZCZECINIE

Muzeum Narodowe w Szczecinie w latach 2017-2021 podejmowało szereg działań w zakresie udostępniania publikacji oraz wystaw w języku mniejszości.

Wystawy:

- Eugen Dekkert - *muzealne atelier*,
- Szczecińskie awangardy,
- *Pojednanie/Versöhnung in progres ... Kościół katolicki i relacje polsko-niemieckie po 1945 roku*,
- *Archeomoderna. Polska sztuka nowoczesna i mity państwowotwórcze | Polnische moderne Kunst und staatsbildende Mythen*,
- *Piękność Twą widzę | In deiner Schönheit prangst du vor mir | Tavo regiu aś groźj - Od Ćiurlionisa do Kairiukštisa* - sztuka litewska pierwszej połowy XX wieku
- *Ptak bez przestrzeni*. Georg Johann Tribowski - wczesne obrazy,
- *Stettin/Szczecin - Jedna historia. Sztuka XIX i XX wieku*.

Publikacje:

- *Szczecińskie awangardy / Stettiner Avantgarden*, red. S.P. Kubiak,
- *Nationalmuseum Stettin*, oprac. D. Kacprzak, D. Źródlewski, folder o zbiorach MNS, wersja niemiecka,
- *Nationalmuseum Stettin - Dialogzentrum Umbruche*, oprac. A. Kuchcińska-Kurcz, folder towarzyszący wystawie stałej, wersja niemiecka,
- *Ptak bez przestrzeni*. Georg Johann Tribowski - wczesne obraz, red. S.P. Kubiak, Szczecin 2018,
- *Gabinet biedermeieru*,
- *Pomorskie pasaż historyczne*. Projekt edukacyjny Muzeum Narodowego w Szczecinie poświęcony dwudziestowiecznej historii Szczecina i Pomorza, oprac. D. Kacprzak, E. Kimak, M. Machałek, K. Milewska.

MUZEUM SZTUKI W ŁODZI

³⁹ Szczegółowa lista wystaw oraz zajęć i wizyt studyjnych znajduje się w załączniku nr 6

W 2019 r. wydano publikację pt. *Die Herbsts. Geschichte einer Fabrikantenfamilie*, Dorota Berbelska, Magdalena Michalska-Szałacka, Łódź-Zoppot 2019.

JĘZYK ORMIAŃSKI

MUZEUM NARODOWE W KIELCACH, ODDZIAŁ MUZEUM DIALOGU KULTUR

W 2017 r. zorganizowano wystawy pt. *Warsztat ormiański – kunszt detalu prezentującą cenne i bogato zdobione ormiańskie manuskrypty oraz zagadnienia związane z ormiańskim alfabetem*.

W 2021 r. przy współpracy z Międzynarodowym Centrum Kultury oraz Narodowym Instytutem Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA przygotowano również w języku ormiańskim wystawę pt. *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy*.

MUZEUM NARODOWE WE WROCŁAWIU – ODDZIAŁ MUZEUM ETNOGRAFICZNE

W 2018 r. placówka muzealna zorganizowała koncert muzyki i pieśni w języku ormiańskim, który służył promocji tego języka mniejszości.

JĘZYK ROMSKI

MUZEUM TREBLINKA. NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ ZAGŁADY I OBÓZ PRACY (1941- 1944)

W latach 2017-2021 placówka muzealna kontynuowała współpracę z mniejszością romską, w tym ze Związkiem Romów Polskich.

MUZEUM ETNOGRAFICZNE, ODDZIAŁ MUZEUM NARODOWEGO W POZNANIU

W 2017 r. realizowany był bogaty program promocji języka romskiego⁴⁰:

- lekcje z oprowadzeniem po wystawie *Romowie ≠ Cyganie* z opowieścią o języku, historii, kulturze i tradycjach Romów w Europie i Polsce, połączona z opowiadaniem bajek. *Jadą wozy bardzo kolorowe, W kręgu cygańskich bajek, O Cyganie i czerwonym wężu*,
- wystawa pt. *Cyganka prawdę ci powie. W kręgu wróżb i cygańskich zaklęć* (autorzy: Agata Łakatosz, Jerzy Grupiński),
- koncert pn. *Cyganka Aza* ilustrowany pokazem niemego filmu pn. *Cyganka Aza* z 1926 roku, opartego na motywach powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego pt. *Chata za wsią*.

⁴⁰ Szczegółowa lista organizowanych wydarzeń przez placówkę muzealną znajduje się w załączniku nr 6

MUZEUM NARODOWE W KIELCACH, ODDZIAŁ MUZEUM DIALOGU KULTUR

W 2019 r. Muzeum zorganizowało koncert zespołu *Perła i Bracia* w ramach wystawy pt. *Obraz Cyganów. Cyganie w obrazach* zorganizowanej przez Muzeum Dialogu Kultur. Celem koncertu było promowanie romskiej tradycji i kultury oraz języka. Prezentowane utwory wykonywane były w języku romskim wraz z polskim komentarzem.

MUZEUM NARODOWE WE WROCŁAWIU – ODDZIAŁ MUZEUM ETNOGRAFICZNE

W 2017 r. placówka zorganizowała imprezy edukacyjne służące promocji języka romskiego.

JĘZYK ROSYJSKI

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ – BIRKENAU. BYŁY NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY

W latach 2017 – 2021 wydano pięć publikacji w języku rosyjskim: *Dzieciństwo w pasiakach* Bogdana Bartnikowskiego, *Nadzieja umiera ostatnia* Haliny Birenbaum, *Miejsce Pamięci Auschwitz-Birkenau. Przewodnik, Auschwitz-Birkenau. Miejsce, na którym stoisz...*, - *Auschwitz-Birkenau. Historia i teraźniejszość*.

ZAMEK KRÓLEWSKI NA WAWELU – PAŃSTWOWE ZBIORY SZTUKI

Wydanie publikacji: M. Piwocka, *Шпалеры Сигизмунда Августа* (nakład 1000 egz.)

MUZEUM PODLASKIE W BIAŁYMSTOKU

W 2017 r. oraz 2019 r. placówka muzealna wydała łącznie cztery publikacje książkowe:

- publikacja: *Wzornik tradycyjnych haftów i koronek ręcznika ludowego. Koronka szydełkowa*; wzornik prezentuje koronkę szydełkową ręczników ludowych z okolic Bielska Podlaskiego; wydawnictwo w wersji trójjęzycznej, w tym rosyjskiej,
- publikacja: *Katalog ręczników ludowych gminy Boćki, Brańsk, Rudka, Wyszki*; książka stanowi kompendium wiedzy na temat stanu zachowania ręczników ludowych z terenu 4 gmin powiatu bielskiego: Boćki, Brańsk, Rudka i Wyszki; album opracowany w trzech wersjach językowych, w tym rosyjskiej,
- publikacja: *Katalog ręczników ludowych gminy Orla*; książka stanowi kompendium wiedzy na temat stanu zachowania ręczników ludowych w gminie Orla oraz zawiera 436 fotografii ręczników; album opracowany w trzech wersjach językowych, w tym rosyjskiej,
- prezentacja makiety przedstawiającej Białystok w XVIII w., połączona z widowiskiem multimedialnym *Wersal Północy wśród dźwięków i światła*; widowisko dostępne

w rosyjskiej wersji językowej (lektor).

JĘZYK SŁOWACKI

OŚRODEK „PAMIĘĆ I PRZYSZŁOŚĆ”

- w 2017 r. zorganizowano międzynarodowy całoroczny projekt badawczy pt. *Transgraniczne ścieżki polsko-czechosłowackich dysydentów*- mający na celu zebranie relacji historii mówionej polskich, czeskich i słowackich działaczy opozycyjnych z lat 70. i 80. XX w.

W latach 2017-2021 działania skierowane na rzecz promocji dzieł tworzony w języku słowackim prowadziły również m.in. Państwowe Muzeum Obozu Zagłady Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Państwowe Muzeum na Majdanku w Lublinie oraz Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

JĘZYK TATARSKI

MUZEUM NARODOWE WE WROCŁAWIU – ODDZIAŁ MUZEUM ETNOGRAFICZNE

W 2018 r. zorganizowano koncert muzyki i pieśni oraz zaprezentowano audiobook w języku tatarskim.

MUZEUM NARODOWE W GDAŃSKU – ODDZIAŁ ETNOGRAFII

W 2018 r. w ramach organizowanych wydarzeń kulinarnych placówka zorganizowała wydarzenie kulinarne pn. *Tatarski Lunch w Etno*.

JĘZYK UKRAIŃSKI

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ – BIRKENAU. BYŁY NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBOZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY

W 2018 r. wydano publikacje w języku ukraińskim: *Miejsce Pamięci Auschwitz-Birkenau. Przewodnik*.

PAŃSTWOWE MUZEUM NA MAJDANKU W LUBLINIE

Wydanie w języku ukraińskim dwóch publikacji: *Plan zwiedzania PMM* oraz *Przewodnik po obiektach*.

MUZEUM HISTORII ŻYDÓW POLSKICH POLIN

W latach 2020-2021 placówka muzealna zorganizowała w języku ukraińskim dwa oprowadzania po wystawie czasowej *Tu Muranów* w 2020 oraz 1 spacer (on-line).

We współpracy z Fundacją Nasz Wybór przeprowadzono 3 polsko-ukraińskie kursy edukacyjne dla dorosłych (rekrutacja i promocja były przygotowane w jęz. ukraińskim). Wydano również audio-przewodnik w języku ukraińskim po wystawie „Tysiąc lat historii Żydów polskich”.

MUZEUM HISTORII POLSKI W WARSZAWIE

Przetłumaczono wystawę planszową *Wielka Wojna Polaków 1914–1918* na język ukraiński. Na 20 planszach zwiedzający mogli zobaczyć unikatowe zdjęcia z czasów wojny, przegląd ówczesnej prasy, ikonografię oraz wybrane fragmenty z pamiętników i dzienników osób biorących udział w walkach na frontach i ludzi starających się prowadzić normalne życie.

W 2018 r. przetłumaczono na j. ukraiński *Kalendarium Niepodległości*, które przybliżyło niezwykle czas walki, prowadzonej nie tylko na polach bitew i w zaciszu dyplomatycznych gabinetów, ale w codzienności zwykłych ludzi.

W 2018 r. wprowadzono audio przewodniki w języku ukraińskim (do marca 2020 r. wypożyczone przez odwiedzających 118 razy. Z uwagi na pandemię wirusa COVID-19 w marcu 2020 roku ze względów sanitarnych Muzeum zaprzestało wypożyczania urządzeń z audio przewodnikami).

W 2021 r. przetłumaczono na j. ukraiński scenariusza wystawy pt. *Konstytucja 3 Maja*. Wersja wystawy w języku ukraińskim została wzbogacona o dodatkowe wątki związane z historią Ukrainy.

Wydano w j. ukraińskim książki Richarda Butterwicka pt. *Konstytucja 3 Maja. Testament Rzeczypospolitej Obojga Narodów*

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE

Od 2020 r. udostępniony jest audio przewodnik dla zwiedzających stałą ekspozycję Muzeum Książąt Czartoryskich

W ramach programu towarzyszącego wystawie pn. *Polskie style narodowe 1890–1918* zorganizowano warsztaty śpiewu pieśni ukraińskich (z rejonów Huculszczyzny) oraz polskich (z rejonów Podhala). Warsztaty miały charakter integracyjny.

Przetłumaczono również wernisaż wystawy pt. *Wyspiański. Skarby ze Lwowa* na język ukraiński.

ZAMEK KRÓLEWSKI NA WAWELU – PAŃSTWOWE ZBIORY SZTUKI

Wydanie publikacji pt. M. Piwocka, *Appacu Cuzizmynda Abzysma* (nakład 1000 egz.).

MUZEUM JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W SULEJÓWKU

Od 2011 roku Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku oraz Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie” są wydawcami rocznika *Dialog Dwóch Kultur*, będącego obecnie największym wspólnym polsko-ukraińskim przedsięwzięciem o charakterze kulturalno-naukowym. W 2021 r. w Drohobyczu na Ukrainie zrealizowano drugą część rocznika *Dialog Dwóch Kultur*. Dzięki temu działaniu rocznik obecnie znany jest szeroko na terenie całej prawobrzeżnej Ukrainie oraz na pograniczu polsko-ukraińskim i w innych regionach. W roczniku publikowane są artykuły naukowe w języku ukraińskim.

W 2020 r. Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku razem z Wojskowym Biurem Historycznym i Instytutem Polskim w Kijowie było współorganizatorem dwujęzycznej (polsko-ukraińskiej) wystawy czasowej pt. *Kijów-Warszawa wspólna sprawa // Київ-Варшава спільна справа* oraz kampanii informacyjnej pt. *100-lecie Sojuszu Piłsudski-Petlura*. Kampania informacyjna prowadzona była przy pomocy plakatów, które zostały rozwieszone w kijowskim metrze oraz przy użyciu nośników elektronicznych w mediach społecznościowych. Dzięki zrealizowanej kampanii promocyjnej wystawa dotarła do ponad 170 tys. odbiorców⁴¹.

MUZEUM DOM RODZINNY OJCA ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II w WADOWICACH

W 2019 oraz 2020 r. udostępniono usługę zwiedzania ekspozycji stałej z przewodnikiem w języku ukraińskim

MUZEUM ZIEMI MIĘDZYRZECKIEJ IM. ALFA KOWALSKIEGO

W 2020 r. wydrukowano ulotki informacyjne o Muzeum w języku ukraińskim.

OŚRODEK „PAMIĘĆ I PRZYSZŁOŚĆ”

W 2019 r. w ramach działań podejmowanych na rzecz promocji języka ukraińskiego wydano dwujęzyczną, polsko-ukraińską publikację autorstwa Piotra Zubowskiego pt. *Obertyn. Opowieść o życiu miasteczka*, będącą podsumowaniem badań nad losami mieszkańców miasteczka na terenie dawnego województwa stanisławowskiego. Wydarzeniu towarzyszyła debata z udziałem prof. Ołeksandra Zajcewa.

Wydano również w kilku językach, w tym po ukraińsku, przewodniki po wystawie głównej

⁴¹ Dostępna również była na stronie internetowej Instytutu Polskiego w Kijowie: <http://www.polinst.kyiv.ua/pol/100years.html>.

ART. 14 WYMIANA TRANSGRANICZNA

STRONY ZOBOWIĄZUJĄ SIĘ:

A) DO ZASTOSOWANIA ISTNIEJĄCYCH UMÓW DWUSTRONNYCH LUB WIELOSTRONNYCH, KTÓRE WIĄŻĄ JE Z PAŃSTWAMI, W KTÓRYCH TEN SAM JĘZYK JEST UŻYWANY W IDENTYCZNEJ LUB PODOBNEJ FORMIE, LUB O ILE BĘDZIE TO KONIECZNE, DO PODJĘCIA STARAŃ O ZAWARCIE TAKICH UMÓW, W TAKI SPOSÓB, ABY SPRZYJAĆ KONTAKTOM POMIĘDZY UŻYTKOWNIKAMI TEGO SAMEGO JĘZYKA W ZAINTERESOWANYCH PAŃSTWACH NA POLU KULTURY, EDUKACJI, INFORMACJI, SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO I KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO.

Ad. 64

Rząd polski sprzyja kontaktom pomiędzy użytkownikami języków mniejszościowych z Polski oraz innych państw, w których ten sam język jest używany w identycznej lub podobnej formie w dziedzinie kultury, edukacji, informacji oraz edukacji ustawicznej. W ramach działań podejmowanych przez polskie placówki dyplomatyczno-konsularne w latach 2017-2021 realizowano w szczególności zadania wymienione w art. 12 ust. 3 oraz w całości art. 14 Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Działania te dotyczyły języków: białoruskiego, niemieckiego litewskiego, rosyjskiego, ukraińskiego, jidysz, hebrajskiego, łemkowskiego, romskiego, tatarskiego oraz regionalnego języka kaszubskiego⁴².

JĘZYK BIAŁORUSKI

Instytut Polski w Bukareszcie – widowisko muzyczne *Jeden-Wiele*,

Instytut Polski w Pradze – koncert Karoliny Cichej: *Wieloma językami*⁴³,

Instytut Polski w New Delhi – koncert muzyki folkowej zespołu *Cicha i spółka*,

Instytut Polski w Paryżu – *Święto Muzyki 2020 w Troyes* (wersja online).

JĘZYK NIEMIECKI

Ambasada RP w Bukareszcie – *Bukowiński festiwal kołęd*,

Instytut Polski w Wiedniu - Prezentacja albumu pt. *Erlebnis Ukraine. Auf den Spuren von Joseph*

⁴² Szczegóły wymienionych zadań wraz z opisem znajdują się w Załączniku nr 5

⁴³ <https://www.youtube.com/watch?v=IO7I3uEdNk>

Conrad, Bruno Schulz, Joseph Roth,

Instytut Polski w Berlinie - *Konzert zum polnischen Gedenmonat.*

JĘZYK LITEWSKI

Instytut Polski w Petersburgu – *Dzień Języków Europejskich.*

JĘZYK ROSYJSKI

Instytut Polski w Bukareszcie – widowisko muzyczne *Jeden-Wiele.*

JĘZYK UKRAIŃSKI

Instytut Polski w Bukareszcie – widowisko muzyczne *Jeden-Wiele,*

Konsulat Generalny we Lwowie - *Polsko-Krymskotatarsko-Żydowsko-Ukraińskie Międzyreligijne Seminarium Młodzieży ARKA,*

Ambasada RP w Bukareszcie – *Bukowiński festiwal kolęd.*

JĘZYK JIDYSZ ORAZ HEBRAJSKI

Instytut Polski w Berlinie - koncert *Baj mir bist du sheen,*

Instytut Polski w Bukareszcie – widowisko muzyczne *Jeden-Wiele,*

Instytut Polski w Pradze – koncert Karoliny Cichej: *Wieloma językami,*

Konsulat Generalny we Lwowie - *Polsko-Krymskotatarsko-Żydowsko-Ukraińskie Międzyreligijne Seminarium Młodzieży ARKA,*

Instytut Polski w Bratysławie - Występ zespołu folkowego Dagadana,

Instytut Polski w Paryżu - Festiwal Żydowskich w Paryżu Kultur,

Instytut Polski w Sztokholmie - Recital pt. *Zol zajn* w sztokholmskim Teatrze Studio Lederman,

Instytut Polski w Wiedniu - *Koncert Magda Brudzińska Klezmer Trio* i wykład dr Evity Wiecki,

Instytut Polski w New Delhi - *Koncert Rzeszów Klezmer Band,*

Instytut Polski w Berlinie - *Konzert zum polnischen Gedenmonat,*

Konsulat Generalny w Edynburgu - Koncert zespołu *Powidok* w Aberdeen 2020 r.

JĘZYK ŁEMKOWSKI

Instytut Polski w Petersburgu – *Dzień Języków Europejskich*.

JĘZYK ROMSKI

Instytut Polski w Bukareszcie - wystawa na podstawie komiksu pt. *Droga-Drom. Historia Romów w Europie*,

Instytut Polski w Petersburgu – *Dzień Języków Europejskich*.

JĘZYK TATARSKI

Instytut Polski w Pradze – Karolina Cicha: *Wieloma językami*,

Instytut Polski w Kijowie - wystawa pt. *Tradycja i współczesność Tatarów - polskich Muzułmanów*, 2017-2018,

Konsulat Generalny RP we Lwowie - *Polsko-Krymskotatarsko-Żydowsko-Ukraińskie Międzyreligijne Seminarium Młodzieży ARKA; 2017-2021*,

Konsulat Generalny RP w Łucku - Wystawa pt. *Tradycje i współczesność Tatarów – polskich muzułmanów*,

Ambasada RP w Skopje - *Tradycje i współczesność Tatarów – polskich muzułmanów*.

JĘZYK KASZUBSKI

Instytut Polski w Bratysławie – *organizacja wizyty studyjnej dziennikarzy słowackich na Pomorzu*.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując informacje zawarte w *IV Raporcie* i odnosząc się do uwag *III Opinii Komitetu Doradczego* z 30 września 2021 r. należy stwierdzić, że:

- Polska zapewnia długoterminowe finansowanie działalności kulturalnej organizacji i instytucji mniejszości narodowych i etnicznych poprzez gwarancje prawne oraz stabilny system finansowania tych organizacji,
- swoboda gospodarcza i swoboda życia społecznego dają możliwości używania języków mniejszości – wyraźnym dowodem tego jest fakt, że z chwilą pojawiania się w Polsce znaczącej liczby migrantów z Ukrainy w wielu miejscach publicznych pojawiły się informacje i instrukcje – poza najpopularniejszymi językami, takimi jak język angielski, niemiecki i rosyjski – również w języku ukraińskim,
- system wsparcia mniejszości narodowych i etnicznych, owocujący corocznie setkami projektów – by wymienić tylko te finansowane przez MSWiA – tych organizacji, adresowanymi również do społeczeństwa większościowego pełni rolę promocji wkładu mniejszości w dziedzictwo kulturowe Polski; należy podkreślić, że szacunkowe dane dotyczące liczby odbiorców tych zdań w 2021 r. wskazały na niemal 2,5 mln osób,
- mimo niewielkiej liczby osób deklarujących język mniejszości jako ojczysty i używany w domu – ok. 350 000 osób (łącznie na 14 mniejszości) i ich rozproszenia na terenie całego kraju (z wyjątkiem Kaszubów, mniejszości litewskiej, niemieckiej i białoruskiej) Polska zapewnia im obecność w mediach publicznych oraz stwarza warunki finansowe do tworzenia audycji w mediach prywatnych,
- w uznaniu wkładu do dziedzictwa kulturowego i tradycyjnej obecności Polska stworzyła prawne możliwości używania nazw dwujęzycznych i języka pomocniczego w gminach, gdzie mniejszości stanowią niewielki (20 %) odsetek społeczności,
- Polska stwarza warunki do wydawania prasy w językach mniejszości, z czego mniejszości systematycznie korzystają, zgodnie ze swoim zapotrzebowaniem,
- Polska stwarza warunki do nadawania prywatnych programów poprzez system dotacji na media elektroniczne, z czego mniejszości systematycznie korzystają, zgodnie ze swoim zapotrzebowaniem.

Należy przy tym mieć świadomość, że duża liczba języków objętych ochroną *Karty* uniemożliwia w praktyce utworzenie sugerowanych przez Komitet Doradczy mediów publicznych dla każdej z 14 mniejszości, czy stosowanie zapisów we wszystkich tych językach w życiu gospodarczym czy społecznym, w tym w publicznych oznaczeniach, jak również składania ustnych lub pisemnych wniosków w językach regionalnych lub mniejszościowych na poziomie powiatów i województw.

Utrata języka i/lub niewielka liczba jego użytkowników lub brak standardu zapisu oraz rozproszenie użytkowników na terenie całego kraju w praktyce uniemożliwia naukę w językach niektórych mniejszości w szkolnictwie, zwłaszcza na poziomie zawodowym czy technicznym.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej podjął szereg działań mających na celu rozwój języków mniejszościowych i języka regionalnego oraz promowanie wielojęzyczności. W ocenie rządu, prawo osób posługujących się wymienionymi wyżej językami do ich nauki jest czynnikiem mającym kluczowe znaczenie dla zachowania i rozwoju wspomnianych języków. W związku z powyższym, priorytetowe znaczenie miały działania w zakresie edukacji. Do działań zmierzających do zwiększenia zainteresowania ze strony użytkowników języków mniejszościowych oraz języka regionalnego nauczaniem w tych językach należy zaliczyć działania ukierunkowane na opracowanie podręczników dla mniejszości posługujących się własnym językiem mniejszości narodowych i etnicznych oraz kaszubskim językiem regionalnym. W tym celu dofinansowano w całości wszystkie opracowane przez wydawców podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego i książki pomocnicze, przeznaczone dla mniejszości. Zakupione przez Ministerstwo Edukacji i Nauki podręczniki są przekazywane nieodpłatnie do właściwych kuratoriów oświaty, a następnie do bibliotek szkolnych lub międzyszkolnych zespołów nauczania, na podstawie zamówień dyrektorów szkół.

Należy również podkreślić, że w latach 2017-2021 uległa zwiększeniu kwota subwencji oświatowej, która pozwoliła zwiększyć możliwości nauczania w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz kaszubskim języku regionalnym.

Podjęto także starania na rzecz powołania grupy roboczej ds. oświaty, której zadaniem będzie wypracowanie działań ukierunkowanych na rzecz stworzenia nowych strategii oświatowych, wzmacniających tożsamość oraz rozwój wspólnoty mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Podjęto również działania na rzecz przezwyciężenia trudności uniemożliwiających sprawne procedowanie wniosków o wpisanie konkretnych gmin do Urzędowego Rejestru Gmin. Doprowadzono do aktualizacji zawartości Urzędowego Rejestru Gmin, zgodnie z zaleceniami wskazanymi przez instytucje kontrolne.

Należy podkreślić, że przed Polską pozostaje jeszcze szereg działań, które mają ułatwiać osobom posługującym się językami mniejszościowymi oraz językiem regionalnym korzystanie z przysługujących im praw językowymi m.in. w zakresie dostępu do mediów we wspomnianych językach, korzystania z możliwości nauczania w językach ojczystych na wszystkich etapach edukacyjnych (w tej sferze nastąpiły postępy), a także używania języków mniejszościowych oraz języka regionalnego w życiu gospodarczym i społecznym.